

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH
ANABİLİM DALI

XIX. YÜZYILDA SULTANIN MÜLKÜNDE PİYANO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARİF GÜZEL

BALIKESİR, 2020

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

XIX. YÜZYILDA SULTANIN MÜLKÜNDE PİYANO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARİF GÜZEL

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. AHMET KOLBAŞI

BALIKESİR, 2020

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201812517002 numaralı Arif Güzel'in hazırladığı XIX.YÜZYILDA SULTANIN MÜLKÜNDE PİYANO konulu YÜKSEKLİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca Tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan).....

İmza

Üye (Danışman) Prof.Dr.Ahmet KOLBAŞI

İmza

Üye.....

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

- Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;
- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

..../..../2020

İmza

Arif Güzel

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde Sultan II. Mahmud'la başlayan değişim sürecinin, hem devlet organlarında, hem de toplum içerisinde pek çok alanda etkisini gösterdiği kabul edilmektedir. Avrupa'nın Sanayi devrimi sonrası toplumunun kültür ürünleri, gelişen ticaret ağları ve değişen tüketim alışkanlıklarıyla Doğu'dan talep görür. Bu talep doğrultusunda tek taraflı kültür transferi başlar.

Bu kültür ürünlerinden en çok talep edilenlerden biri de Piyanodur. Osmanlı Devleti'nin yüzünü Batı'ya dönmesiyle birçok alanda gerçekleşen değişimle beraber, müzikal değişim piyanonun Sultanın mülküne olan serüvenini başlatacaktır. Müzikal değişimin en gösterişli simgesi haline gelecek olan piyano, değişen sosyal yaşamın da en önemli göstergelerinden biri haline gelecektir. Avrupai yaşam tarzının en belirgin kültür ögesi olan piyano, Osmanlı Sultanlarının ve hanedanın kültürel yaşamına etki edecek, gelişen Osmanlı kent yaşamı kavramına sosyal ve kültürel olarak pek çok katkı sağlayacaktır. Birçok Avrupalı müzisyen hem batı müziğini ve dolayısıyla piyano eğitimi vermek için Osmanlı topraklarına gelmesini sağlayacaktır. Bu kültürel akışın yaşandığı şehirlerde sosyal ve kültürel hayat renklenecek sahne sanatları gelişecek ünlü müzisyenler konserler icra edecektir. Bu değişimin etkisiyle, Geleneksel olanla Yeni çatışması, Osmanlı toplumuna dinamik kazandıracak ve sosyal rekabet dönemi başlayacaktır. Bu çerçevede araştırmamda, piyano çevresinde gelişen tarihe, onu merkeze alarak farklı bir perspektif kazandırmaya ve anlam bütünlüğü oluşturmaya çalıştım.

Öncelikle bu çalışmamdaki öneri, desteği ve katkılarından ötürü tez danışmanım sevgili hocam Ahmet KOLBAŞI'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hiçbir zaman desteğini esirgemeyen başta anneme, aileme, Deniz Birmek'e, Mert Mekik'e, Attila Altan ve Sevgin Altan'a, Selim Tekin'e, Rabia Yurdakök'e, Yakup Güner'e, Arzu Akgün'e desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Ayrıca Balıkesir Bigadiç halkına, Başta eski Bigadiç Kaymakamı Altuğ Çağlar'a Hasan Ovalı 'ya, Selamettin İ. Girgin'e, Yaşar Karagül'e, Mehmet Öztaş'a, Battal Ceylan'a, Kenan Türkcan'a, Hasan Zorlu'ya, Feyzi Güç'e, Özkan Kızılcana, bana olan maddi ve manevi desteklerinden ötürü şükranlarımı sunarım.

İstanbul /2020

Arif GÜZEL

ÖZET

XIX. YÜZYILDA SULTANIN MÜLKÜNDE PİYANO

GÜZEL, Arif

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet KOLBAŞI

2020, 98 Sayfa

XIX. Yüzyılda Sultanın mülkünde piyano, başta idari değişikliklerin tetiklediği, Osmanlı modernleşme hareketinin sonuçları itibariyle ortaya çıkan müzikal değişimle beraber, Batının tek taraflı kültür transferi olarak tarihsel serüvenine başlar. Sultanın mülkünde Batı müziğinin yaygınlaşması, bu müziğin icrası ve eğitimi için kullanılır.

Sanayi devri Avrupa'sının önemli Kültür ticareti ürünü olması ve üreticilerin bu konudaki gayretleriyle piyano, Saraylardan, konaklara ve oradan hanelere kadar farklı sınıflara hitap eder. Amerika'dan Avrupa'ya oradan uzak doğuya kadar birçok medeniyete ulaşır. Piyano bu geniş ticaret ağına kültür ürünü olarak girmesi etkileyicidir.

Osmanlı devletinde piyano gerek Sarayın dolayısıyla Sultanların estetik zevklerine hitap etmiş gerekse modernleşmenin kültürel simgesi olarak Sarayları süslemiştir. Sultanların ön ayak olduğu bu müzikal dönüşümde piyano Osmanlı toplumunda yaygınlaşmış sosyal hayatta ve eğitim hayatında kendine hatırı sayılır bir yer bulmuştur. Avrupai zevkin ve değişimin, Osmanlı aydını ve toplum arasında gelenekçi ve yenilikçi ikileminin imgesi haline gelmiştir. Özetle piyano Sultanın mülkündeki serüveni birçok yaşama birçok mekâna ve birçok olaya tanık olarak İmparatorluğun çöküşüne değin devam etmiştir. Bu araştırma bu serüvenin belgeler ve bilgiler ışığında tarihsel olarak değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Piyano, Osmanlılarda piyano, Müzik, Tarih

ABSTRACT

PIANO IN THE SULTAN'S LAND IN THE XIX. TH CENTURY

GÜZEL, Arif

Master Thesis, Department of History

Advisor: Prof. Dr. Ahmet KOLBAŞI

2020, 98 Pages

The piano starts its historical journey in Sultan's land in XIX Century with the musical change that emerges mainly as the result of modernization movements bringing one sided cultural transfer from West, triggered by administrative changes. The expansion of the Western music in Sultan's land is used for the performance and training.

The piano, thanks to being one of the most important assets of cultural trade in the Europe of the industrial era and the ambitious efforts of its producers, appeals to a different classes of the public from the Palaces to mansions. It reaches many civilizations from America to Europe and to the Far East. The entrance of the piano as a cultural commodity into this wide trade network is impressive.

In the Ottoman Empire, the piano has found its place in the palaces due to both serving the aesthetic taste of the Palace, thus the Sultans and becoming a cultural embodiment of modernization. In this musical transformation lead by the Sultans, the piano has become more widespread and gained an important place both in social and educational life. What is more, the piano turned into the symbol of the contradiction of traditionalism versus modernism between the public and the Ottoman intellectuals on the European taste and change. To sum up, the journey of the piano in Sultan's land has lasted until the fall of the Empire, witnessing many lives and places and events. This study is a historical evaluation of this journey under the light of documents and facts.

Keywords: the Piano, Piano in the Ottomans ,Music,History

ANNEME, BABAMA, ADIL'E VE BİGADIÇ'E...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem.....	2
1.2.Alt Problemler.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Varsayımlar.....	4
1.6. Sınırlılıklar.....	4
1.7.Evren.....	4
1.8.Örneklem.....	5
1.9.Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.10.Verilerin Toplanması.....	5
1.11.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	5
2. TARİHSEL SÜREÇ	7
2.1.Piyano'nun Kısa Tarihi.....	7
2.2.XIX. Yüzyıl Osmanlı Müzikal Değişiminin Genel Hatları.....	8
3.OSMANLI SARAYI'NDA PİYANO	13
2.1.Osmanlı Saray Hayatına Piyanonun Girişi.....	13
2.2.Osmanlı Mülkünde Konser Veren Avrupalı Piyano Sanatçıları.....	20
4. XIX. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNDA PİYANO	23
4.1.Osmanlı'da Müzik Alanında Okullaşma ve Piyano Eğitimi.....	23
4.2. Yurt Dışından Gelen ve Osmanlı Tebaası Piyano Hocaları.....	32

4.3.Kadın Piyanistler	40
4.4.Osmanlı Kültür Yaşamında Piyano.....	43
5. OSMANLI DEVLETİNDE PİYANO TEDARİĞİ VE TİCARETİ.....	48
5.1.Yurt Dışından İthal Edilen Piyanolar	48
5.2. Yerli Piyano Üretimi	51
5.3.Piyano Üreticilerinin Osmanlı Arması Kullanım İsteği ve Bu Konuda Verilen İzinler.....	55
5.4. Piyano Notası İçin yayınlar	57
6.	
SONUÇ.....	62
ARŞİV BELGELERİ.....	67
KAYNAKÇA.....	69
EKLER	72

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
gös.yer	Gösterilen yer
ALY.	Âliye
BŞK.	Başkitabet Dairesi Maruzatı
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bkz.	Bakınız
C.ML .	Cevdet Maliye
c.	Cilt
çev.	Çeviren
DH.	Dahiliye Nezareti
EŞA.	Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik
H.H.d	Hazine-i Hassa Defterleri
İ.DH.	İrade Dahiliye
İ.HR.	İrade Hariciye
İ.HUS.	İrade Hususi
İ.TAL.	İrade Taltif
MF.	Maarif Nezareti
MK.	Müfettişlikler ve Komiserlikler Tahriratı
MKT.	Mektubi Kalemî

MTA.	Maarif Nezareti Tedrîsât-ı Âliye Dairesi
s.	Sayfa
TKM.	Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği
TLY.	Tâliye
Y. PRK.	Yıldız Perakende Evrakı

I. BÖLÜM GİRİŞ

Bu araştırmanın konusu; Osmanlı devletinde miladı XIX. Yüzyıl olan çok yönlü sosyal değişimin müzikal yönünü temsil eden enstrüman olan piyanonun, Osmanlı mülküne girişini ve piyanonun etrafında cereyan eden tarihin, Osmanlı müzik kültürüne etkilerinin ve sonuçlarının belirlenmesidir. Tarihsel süreç içerisinde Müzikal dönüşümün öznesi olan başta Sultanları, Hanedan mensupları, Saray halkını, idarecileri, besteci, müzik eğitimcisi, icracı, orkestra şefi, nota yayıncısı, müzik mağazası sahipleri şahıslar ve mekânlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek, müzikal ve toplumsal dönüşüme olan katkılarını değerlendireceğiz.

Sarayın, dolayısıyla Sultanın iradesiyle başlayan Tanzimat sonrası büyük değişim Osmanlı idare yapısını değiştirdiği gibi Sosyal yaşamda da büyük değişikliklere neden olmuştur. Avrupa'ya dolayısıyla batıya yönelen bu idari değişiklikler ister istemez beraberinde Avrupalı kültür alışkanlıklarını da transfer edecektir.

Osmanlı Modernleşmesinin tarihsel süreç içerisinde, en büyük engel olarak imgelenen Yeniçeri ocağının ortadan kaldırılmasıyla, bu kuruma bağlı olan resmi müzik kurumu Mehterhane-i Hümayun 'da bu talihe eşlik eder. Yerine kurulan Muzika-yı Hümayun, Mülkün müzikal anlamda tercihinin resmi göstergesi olarak kurumsallaşır ve batı müziğinin gelişmesinde büyük rol oynar. Bu dönemde kurumsal bir mekanda kendine yer bulan piyano daha sonra Osmanlı Sarayında hem müzikal hem de estetik yönden yer bulmaya başlar. Sarayların fiziki ve kültürel değişimine piyano da eşlik eder. Sultanlar geleneksel kültürü muhafaza etmekle beraber, modernleşmeyle bağlı olarak da Batı kültürüne dönük kültürel alışkanlıklar edinirler. Şehzadeler ve hanedan mensuplarıyla birlikte saray halkı bu kültürlenmeye katılır. Piyano hanedan mensuplarının müzikal eğitiminin vazgeçilmezi olur. Özetle bu çalışmada XIX. yy.'dan başlayarak Osmanlı Devletinin kültürel dönüşümünün, Osmanlı hanedanı özelinden, Osmanlı Türk toplumu geneline doğru yönelimi piyano üzerinden incelenmiş, değişim sürecindeki müzik ve sosyal hayatın merkezine piyano alınarak tarihsel somut anlamlar yüklenmesi hedeflenmiştir.

1.1. Problem

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin müzikal değişimini tarihsel olarak tetikleyen faktörler nelerdir?

Osmanlı devletinde Piyanonun, Müzikal ve kültürel değişimdeki rolü nedir?

Osmanlı-Türk müzik ve kültüründe Avrupalılaşıma açısından başlıca işlevleri ne olmuştur?

Avrupalıların Osmanlı Devletindeki Müzikal ve Kültürel değişimi nasıl yorumlamışlardır?

Bu tezde Piyanonun Sultanın mülkündeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla aşağıdaki 7 ölçütten hareket edilmiştir:

- 1)Piyanonun Batı müziğindeki yeri ve önemi nedir?
- 2)Saraydaki yeri ve önemi nedir?
- 3)İracılar ve Eğitimciler nezdindeki yeri ve önemi nedir?
- 4) Okullarda ve Eğitimdeki yeri ve önemi nedir?
- 5)Kültür ticaretindeki yeri ve önemi nedir?
- 6)Osmanlı Sosyal hayatında yeri ve önemi nedir?
- 7)Osmanlı yazılı kültür hayatında yeri ve önemi nedir?

1.2. Alt Problemler

1)Batı müziğinin resmi kurumu olan Mızıka-yı hümayuna getirilen yabancı uzmanların müzikal değişime olan katkıları ve piyanonun kurum içerisindeki yeri

2)Osmanlı Sultanlarının ve hanedanın piyanoya olan ilgisi icra konusundaki becerileri

- 3)Müzikal değişimde Kadınların katkıları ve piyanoya ilgileri
- 4)Piyano üretimi yapan şirketler, piyano markalar ve tedarikçileri
- 5)Yurtdışından gelen Piyano hocaları ve eğitimleri
- 6)Batı nota eğitimi ve Müzik eğitime etkisi
- 8)Konser ve müzik icra mekânlarının değişime katkıları, konser veren ünlü piyano İcracıları
- 9)Piyanoda Çok sesli Türk müziği aranjmanları, Piyano notaları ve tedarikçileri
- 10)Doğu-batı ikileminde edebi eserlerde piyano imgesi

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın: XIX. yy' dan başlayarak Osmanlı Devletinin kültürel dönüşümünün, Osmanlı hanedanı özelinden, Osmanlı toplumu geneline doğru yönelimi piyano üzerinden incelenerek, değişim sürecindeki müzikal ve sosyal hayatın merkezine piyano alınarak tarihsel olayların değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu tezde özellikle Piyanonun, Osmanlı toplumundaki müzikal değişime etkilerinin yanı sıra, farklı birçok sosyal değişimin şifrelerini taşıyan bir kültür ögesi olarak bağları ve etkileri tarihsel bütünlük içerisinde farklı bir perspektifle sergilenmektedir. Çalışmanın temel önemini Piyanonun Osmanlı modernleşmesindeki Kültürel ve müzikal tarafında oynadığı tarihi rol oluşturmaktadır. Çalışmada piyanonun Osmanlı Sarayındaki yeri, batı müziğinin öğretilmesindeki işlevi, eğitimdeki yeri, Okullardaki yeri, uzman eğitimcileri, icracıları, icra edildiği mekânlar, Markaları ve Üreticileri, yerli tedarikçileri, yerli nota yayıncıları ve yerli üreticileri olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Piyanonun Osmanlı'nın müzikal ve Sosyal modernleşmesinde, esas olarak çok yönlü ve belirleyici işlev ve etkilere sahip olduğunun açıkça ortaya çıkarılması nedeniyle de önem taşımaktadır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada; başvuru kaynakların güvenilir ve geçerli olduğu, araştırma modelinin araştırmanın konusuna uygun olduğu varsayımlarından yola çıkılmıştır. Bununla birlikte incelenecek Piyano icracı ve besteci müzisyenler hakkında bilgilere ve eserlere ulaşılabileceği ve var olan sınırlılıklar bakımından, süreç içinde piyanist ve piyano kavramlarının çerçevesi içine başka isimlerin de eklenebileceği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Piyanonun Osmanlı devletindeki tarihsel yolculuğuna ilişkin bu araştırmada, konu Osmanlı coğrafyasının bütününden ziyade dönüşümün öncüsü payitaht İstanbul, İzmir ve diğer bazı liman şehirleri ile sınırlandırılmıştır. Tarihsel olarak Osmanlı modernleşmesi müzikal yönünden ele alınmış olduğundan piyanonun giriş yaptığı yaygınlaştığı süreç XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başı olan döneme kadar sınırlandırılmıştır.

1.7. Evren

Araştırmanın evrenini Osmanlı topraklarında piyano oluşturmaktadır. Bu evren Osmanlı Devleti'nin müzikal değişiminin başlangıcı XIX. Yüzyıldan süreç içerisinde piyanonun yaygınlaştığı XX. Yüzyılın başına değin piyanonun Osmanlı müzik kültürüne ve sosyal yaşamına etkilerini gerek saray yaşamından gerek Osmanlı toplumundan kesitlerle bu tarihsel serüveni anlatmaktadır.

1.8. Örneklem

Araştırmanın örneklemini; Osmanlı Devletinde piyano icra eden Sultan ve hanedan üyeleri, idareciler, Muzika-yı Hümayun'da görev yapmış uzman müzisyenler, sanat kurumlarında veya özel ders veren piyano hocaları, Devlet ve özel müzik okulları, yurt dışına müzik eğitimi için gönderilen öğrenciler, kadın

piyanistler, satın alınan piyanolar, ithal edilen ünlü piyano markaları, piyano mağazaları, konser icra edilen sahneler, konser icra eden piyanistler, yerli piyano üreticileri, nota yayıncıları ve yayınları, vb. kişiler ve konular bu tezde belirlenen kıstaslara uygun olacak şekilde seçilmiş ve belirlenmiştir.

1.9. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada temel araştırma yöntemini literatür taraması ve bilgi derlemesi oluşturmaktadır. Bu maksatla Arşiv belgeleri, biyografi, otobiyografi, Müzikoloji, Antoloji bibliyografya ve başvuru niteliğindeki kaynaklar taranmış, konuyla ilgili kitap, makale, tez ve Arşiv belgelerinden yararlanılmıştır.

1.10. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada; piyano hakkında arşiv belgeleri, Müzik ansiklopedileri, Müzik sosyolojisi hakkında yazılmış eserler, Doğu-Batı ayrımı, Osmanlı müzik kültürü ve eğitimi, şark ticaret yıllıkları, Tanzimat ve Osmanlı modernizasyonu hakkındaki kitaplar konuyla ilgili yabancı yazarların ve gezginlerin eserleri vb. kaynaklardan belirtilen ölçütler dâhilinde veri toplanmıştır.

1.11. Verilerin Çözümlemesi ve yorumlanması

Araştırmada öncelikle piyanonun Osmanlı müzikal değişimindeki rolü üzerinden sosyal yaşama etkilerini ve Osmanlı devletindeki değişime tarihsel tanıklığı üzerinden önemi değerlendirilmiştir.

Daha sonraki bölümde ise piyanonun kısa tarihi ve XIX. Yüzyıl Osmanlı müzikal değişiminin genel hatları piyano üzerinden anlatılmıştır.

1.bölümde tezin Giriş kısmı yer almaktadır.

2.bölümde piyanonun kısa tarihi ve XIX. yüzyıl Osmanlı müzikal değişiminin genel hatları değerlendirilmiştir.

3.bölümde Osmanlı sarayında piyanonun yer edinmesi ve Osmanlı mülkünde piyano konseri ünlü piyanistler ve konserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

4.bölümde Osmanlı toplumunda piyano konusu ele alınmış, toplumdaki piyano eğitiminden ve yurtdışından gelen piyano hocaları müzik uzmanları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca piyanonun kültür yaşamındaki yeri hem sosyal hayat hem edebi hayat yönünden ayrıntılı olarak anlatılmış eserlerden ve etkinliklerden örnekler verilmiştir. Son olarak kadın piyanistler konusu ele alınmış ve kadın piyano icracılarından bahsedilmiştir.

5.bölümde piyano ticareti, piyano markaları, yerli üretim piyano hakkında bilgiler ve Osmanlı topraklarındaki tedarikçilerin mağazaları, piyano notası yayınları, isimleri arşiv belgelerinden faydalanılarak ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

II. BÖLÜM TARİHSEL SÜRECİ

2.1. Piyano'nun Kısa Tarihi

Batı müziğinin en önemli enstrümanı olan piyano, çok sesli (polifonik) bir enstrüman olması hasebiyle batı müziği bestekarları tarafından eser yapmak konusunda en fazla kullanılan enstrüman olmuştur. Günümüzde kullanılan piyano'nun atası olan mekanik tasarım denemeleri ilk olarak 1711 tarihinde Floransalı Bartolomeo Cristofori tarafından denemiştir. Cristofori'nin tasarımının getirdiği değişiklik Klavsende, kaldıraçlara takılan mızraplar bulunuyordu; onun tasarımında ise, mızrap yerine, tellere alttan vuran çekiçler kullanılmıştı¹.

1716 yılında Fransız Marius, bu konuda ilk denemelerini gerçekleştirir ve Cristofori'nin sistemini geliştirmeyi başarır. Lakin üretimi olan Çekiçli Klavsen'i pek pratik bulunmaz. Saksonya'lı Christoph Gottlieb Schröter, marangoz olan kuzeniyle birlikte bir mekanizma üretmeyi başarır fakat bu model de ilgi görmez. Ama Schröter'in bu çabası daha sonraları “Viyana” mekanizması olarak bilinecek olan sistemin temelini atmıştır.

1770 yılında Andreas Stein Alman mekaniğini icat ederek çekiçlerin tuşlarla birleşmesini sistemleştirmiştir. 1789'da Stein, ayrıntıları belirtmek için kullanılmakta olan dizliklerin yerine pedal koymuştur. Andreas ve torunu Johann Baptist Streicher, piyanonun yapısını daha sağlamlaştırdı ve ikinci bir otum kapağı ekleyerek daha dolgun bir ses sağladı. Johannes Zumpe 1766 tarihinde yapmış olduğu dikdörtgen bir formu olan yaklaşık beş oktavlık olan piyanosu özellikle İngiltere'de yoğun ilgi görmüş ve bu tip piyanonun kullanımı yayılmıştır. Modern anlamda ilk dikey piyanonun üretimi 1811 yılında İngiliz Robert Wornum tarafından yapılmıştır. Yine piyano mekanizması için Henri Pape, çapraz tel ve keçeli çekici bulmuştur. James Thom, ekleme demir çatıyı kurmuştur.

¹Yılmaz Öztuna, **Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi**, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.194

1821-1823 Avrupa Sarayları ve Osmanlı Sarayı'nın en çok tercih ettiği piyano markası olan Erard'ın üreticisi Fransız P. Erard "çifte mekanîği icat ederek modern piyanonun öncülerinden olmuştur. Bugün modern piyanolarda bulunan birçok yeniliği geliştiren Érard, Paris'te piyanoya pedal takan ilk yapımcıydı ve enstrümanında birkaç pedal vardı. Sanayi Devrimini yaşayan dünya bu dönemin orta sınıf mensubu insanların yeni ihtiyaç alışkanlıklarıyla müziğe yönelimin artması piyano 'ya talebin de artmasına neden olmuştur. Ardı ardına ünlü fabrikalar kurulmuş ve bu fabrikalarda yeni piyano tasarımları üretilmeye başlamıştır. Bosendorfer, Sailer, Steinway, Stanley, Bechstein, Zimmerman, W. Hoffman, Förster, Petrof, Yamaha gibi piyano firmaları girdikleri rekabet hem piyanonun yayılmasına hem enstrümanın teknik olarak hem de müzikal anlamda ve sevilmesine gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır.

Bunlardan Bosendorfer doğal ağaç kullanan üretici olurken, Steinway özel tuş tasarımlarıyla dikkat çekerken, günümüzde en yaygın ve en güçlü piyano markalarından biri olan Japon Yamaha'nın 1887'de kurulması, Avrupa ve Amerika kıtaları dışında Asyalı bir ülkenin kültürel ve ticari anlamda geldiği noktanın, üretime dönüşmesi örneği açısından dikkat çekicidir.

Özetle 1850 yıllarında Erard yapımı piyano düzeneğinin, günümüz piyano düzeneklerinin öncüsü olduğu ve bu piyano sonrası üretilen piyanolarda mekanizma ve araçlar bakımından çeşitlilikten çok nitelik farklarına yönelik üretimler şeklinde gelişimine devam ettiği anlaşılmaktadır. Hatta Türk müziği için 24 birbirine denk olmayan perdeli özel bir piyano üretmek için girişimlerde bulunulmuştur.

2.2. XIX. Yüzyıl Osmanlı Müzikal Değişiminin Genel Hatları

Sultan II. Mahmud, Osmanlı devleti tarihinde, değişimin başlangıç miladı sayılan yenileşme devri olarak anılan, cumhuriyetin kurulmasına değin sürecek, askeri, idari ve sosyo-kültürel dönüşümün ilk somut ve pratik adımlarının atıldığı dönemin padişahıdır. Değişimin başlangıç noktası olan bu dönem, devlet askeri-idari yapısının yanı sıra edebiyat, kültürel hayat, düşünce hayatı, basın, müzik gibi sosyal alanlarda da Osmanlı toplumunu etkisi altına almıştır. Bu değişimden Osmanlı musikisi de payını almıştır.

1826 tarihinde yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla, bu ocağın en büyük simgelerinden biri olan Mehterhane-i Hümayun 'nun lağv edilmesiyle kurulan Mızıka-yı Hümayun, değişimin müzikal yönündeki ilk resmi adımı olmuştur. Yani müzikal değişimin başlangıcı da askeri alandaki keskin dönüşümün etkisi sonucunda gerçekleşmiştir. Osmanlı musiki geleneğinde ve Türk tarihinde önemli bir müzik ocağı olan mehterhane askeri müziğin öğrenilmesi, öğretilmesi, çalgıların icrası için bir eğitim kurumu mahiyeti gösterirken, diğer taraftan ordunun düzeni ve motivasyonu açısından destekleyici unsur olagelmıştır ² .Bunların yanı sıra şenliklerde, bayramlarda, kutlamalarda, resmi toplantılarda ve namaz vakitlerinde nevbet vurmuşlardır.

Özetle Osmanlı geleneksel müziğinin üretim ve icra kalelerinden biri değişimle birlikte yıkılıyordu. Daha sonrasında Ahmed Muhtar Paşa tarafından 1914 yılında kurulmuş olan Mehterhâne-yi Hâkânî ise törenlerde sembolik bir icra işlevi görürken, gerek geleneksel gerekse repertuar açısından Mehterhane-i Hümayun ile bir ilgisi bulunmuyordu. İki Mehterhane'nin gerek varoluşsal farkları, önceki dönem müzik edvarları aracılığıyla, müzikal ve repertuar açısından da farklı olduklarını açıkça görme imkânına sahip oluyoruz.

Mehterhane 'nin kapatılması aslında batı müziğinin Osmanlı devletine gelişini ve yaygınlaşma etkisini hızlandıracaktır. Askeri mahiyetteki bu önemli köklü kurumun yerinin doldurulması, taşıdığı önem hasebiyle ivedilik kazanacaktır. İşte bu ivedilik durumu, Batı müziğinin resmi öncü kurumu olacak Mızıka-yı hümayunun önemini arttıracaktır.

Batı müziği eğitiminin verildiği ilk resmi kurum Mızıka-yı Hümayun olacaktır. İlk dönemlerinde askeri marş ve bando anlayışı üzerine oturtulan eğitim, sonraki yıllarda içerisinde çeşitli alt müzik ve sahne sanatları kurumunun oluşumunu tetiklemiştir.³ Bu oluşan alt dallar arasında bando, orkestra, opera ve operet, tiyatro gibi kolları Osmanlı Batı müziği alanlarında faaliyet sürdürmüşlerdir.

Tarihi müzik ocağı, Mehterhane'nin külleri üzerine kurulan Mızıka-yı Hümayun ile yeni müzik anlayışının temelleri atılıyordu. Eğitim ve Repertuar buna göre tekrar oluşturuluyordu. İlk başta kurumun başına getirilen Nokta Mehmed

²Cinuçen Tanrıkorur , *Osmanlı Dönemi Türk Müsikîsi* , İstanbul: Dergâh Yayınları,2005 s.17

³M. Ragıp Gazimihal, *Türk askeri muzıkaları tarihi*, İstanbul: Maarif basımevi, 1955s.98

Efendi reisliğinde bir kurula bırakılan Mızıka-yı Hümayun istenilen sonuçları almakta başarılı olamamıştır. Mösyö Mangel'in denemeleri de Sultan tarafından beğenilmeyince ülke dışından uzmanlar davet edilmeye başlanmıştır. Bu davetler neticesinde “Saltanat Muzıkları Baş Ustakarı” unvanının sahibi 17 eylül 1828 yılı itibariyle Napolyon savaşlarına katılmış olan İtalyan flüt eğitmeni Guiseppe Donizetti olur. Başkent İstanbul'a varır varmaz yeni görevine atanır⁴. Guiseppe Donizetti, Sonraları Donizetti Paşa namı ile anılacak ve 1856 senesinde vefatına değin görev yapacaktır.

Donizetti paşa yeni müzik anlayışının belirleyicisi ve baş icracısı olacaktır. Bu iş Donizetti Paşa için ilk başlarda hiç kolay olmayacaktır çünkü karşılaştığı öncelikli en büyük sorun notasyon sistemindeki farklılıktır. Hampartsum Limonciyan'nın III. Selim devrinde oluşturmuş olduğu nota sistemini hâlihazırda kullanan müzisyenlere batı müziği notasyon sistemini öğretmek için kendisi de bu sistemi öğrenmiş, karşılıklı bir çizelge hazırlayarak Türk öğrencilere her işaretin ve makamın batı müziğindeki karşılıklarını öğretmiştir. Bu yöntemle Türk öğrencilerin Batı notasyon sistemini hızlı bir şekilde öğrenmelerini sağlamıştır.⁵ Bu Enderun mensubu genç öğrenciler kısa zamanda bandolarıyla operalardan parçalar icra edecek seviyeye geldiklerini ve “Rossini” eserlerini bile iyi derecede icra ettiklerine insanlar tanıklık edecektir.⁶

Donizetti yetiştirmiş olduğu bu öğrencilere, ilerleyen yıllarda müzik alanında başarılar ve rütbe kazanmalarına da vesile olacaktır. Donizetti paşa ilk senesinde Dönemin padişahı II. Mahmud için bestelemiş olduğu Mahmudiye marşı Osmanlı devletinin resmi marşı olarak kullanılmış sonrasında 1846 senesinde bestelediği mecdidiye marşı bu marşın yerini almıştır.

Önceleri devletin resmi tören ve diplomatik Protokollerinde yer edinen Batı müziği süreç içerisinde resmi merasimlerde görülecek ve dini açıdan en önemli tören olan Cuma selamlığında bile kendine yer bulacaktır. İşte bu durum köklü bir değişim rüzgârının, resmi alandan halk katmanlarına doğru eseceğinin açık bir işareti gibidir. Yeni müzik anlayışının devlet çevresinde ve üst sınıflar içerisinde yer bulmasıyla geleneksel müziğin hamiliğini yapan bu çevreler Osmanlı müzisyenlerine olan ilgi ve

⁴Evren Kutlay,*100 soruda Osmanlı müziği*, İstanbul: Rumuz Yayınevi,2017 s.149

⁵Kutlay s.150

⁶ a.g.e s.151

alakalarını batı müziği icra eden müzisyenlere doğru çevirmişlerdir. Bu hamilik kaybı geleneksel müziği hem üretim hem de mekânsal olarak dar bir alana sıkıştırarak ve sonunda halka sığınan bu müzisyenler bu dar boğazdan sıyrılmaya çalışacaklardır.

Mızıka-yı Hümayun baş ustakarı olarak atanmış olan Donizetti paşa mevcut olan enstrümanların yetersizliğinden ötürü yeni çalgıların Avrupa'dan getirilmesi için istekte bulunur. Konuyla ilgili 1832 tarihli arıza şöyledir;

“Atufetli Müşir Paşa marifetleri ve Muzıka-i Humayun Ustakarı Donizetti vesatetiyle bundan bir sene akdem aşağıya ismarlanmış olan muzıka sazları bu defa vürudetmiş ve icap eden behası24,700 kuruşa baliğ olmuş olmakla(...)”⁷

Bu yeni gelen enstrümanlarla birlikte bunları öğretecek eğitimcilerin Avrupa'dan gelmesi konusunda yine Donizetti paşa ön ayak oluyordu. Avrupa'dan gelen eğitimcilerin katılımıyla, öğretimi çeşitlenen enstrümanlar ve batı müziği teorisinin tatbikinin yanı sıra Fransızca, Türkçe, Arapça gibi dil dersleriyle mızıka-yı hümayun, ciddi ve sistemli bir eğitim kurumu mahiyetine kavuşuyordu. II. Mahmud'un bu konuda desteğini alan Donizetti paşa böylelikle Osmanlı devletindeki müzik eğitim anlayışının değişiminin mimarı oluyordu.

Yurt dışından gelen enstrümanlar arasında yer alan piyano ise, Batı Müziğinin sarayda ve seçkinler arasında en çok benimsenen ve sembolleştirilen çalgısı olacaktır. Donizetti paşanın vefatının ardından Callisto Guatelli getirilmiştir. Kendisi de bir İtalyan olan Guatelli paşa, Donizetti paşa ile aynı düzlemde eğitim vermeye devam etmiştir. Guatelli paşa, ölüm tarihi olan 1899 tarihine değin görevini icra etmiş ve onun döneminde Mızıka-yı Hümayun tam anlamıyla bir armoni topluluğu haline gelmiştir.

Guatelli paşa, yaşlılığın getirdiği zorluklar nedeniyle kendisine yardımcı olması için,1880 yılında Paris konservatuarında eğitim görmüş olan d'Arende isimli sonrasında “Aranda” paşa namıyla anılacak İspanyol kökenli bir piyanisti saraya getirtmiştir. Onun katkılarıyla nota kitaplığı yeniden düzenlenmiş, yeni müzik aletleri dâhil edilmiş ve Mızıka-yı Hümayun Fransız bandoları örnek alınarak yeniden düzenlenmiştir. Bizzat Donizetti paşa tarafından Sultanlara, hanedan üyelerine ve Saray halkına verilen piyano dersleriyle Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı

⁷Gazimihal, s.49-BOA, CL. ML.182/7653

sarayında yer edinen piyano, Sultan Abdülmecid devriden itibaren Saray yaşamının ayrılmaz bir parçası olacaktır. Kendisi de Batı müziği eğitimi almış piyano icra edebilen bir Sultan olan Abdülmecid, her ne kadar Türk müziğini de himaye etse de Türk müziği bestekârlarına konan Mızaka-yı Hümayun'a devam mecburiyeti bazı usta bestecileri saray çevresinden uzaklaştırmıştır.

Sultan Abdülmecid döneminin büyük Türk bestekârı Dede Efendi(1778-1846) durumu “artık bu oyunun tadı kaçtı” demek suretiyle ifade etmiştir. Sonrasında öğrencileri olan Mustafazade'yi ve Dellalzade'yi yanına alıp Hacca gitmek için İstanbul'dan ayrılmıştır. Hicazda bir kolera salgını sırasında vefat etmiştir⁸. Bu kültürel dönüşüm Sultan Abdülmecid dönemini batı müziğinin en parlak dönemi haline getirmiştir. İmparatorluğun çöküşüne kadar ön plana çıkacak olan piyano müziği hem Türk hem de Avrupa'dan gelen müzisyenlerin etkisiyle gelişimini devam ettirecektir. Piyanonun Sultanın mülkündeki serüveni ve gelişmesi dönemin Sultanlarının bu konuda izledikleri kültürel politikaların bir sonucu olduğu açıktır. Politikanın dışında kendileri de piyano besteleri üreterek ve icra ederek bu kültürün gelişmesinde bizzat öncü ve örnek olmuşlardır.

⁸ Alaeddin Yavaşca, “Osmanlı ve Musiki”, *I. Uluslararası Tarihte Anadolu Müziği ve Çalgıları Sempozyumu*, Ankara 2004, s.164

III. BÖLÜM OSMANLI SARAYINDA PİYANO

3.1. Osmanlı Saray Hayatına Piyanonun Girişi

Tanzimat Fermanını ilan eden Padişah olan Sultan Abdülmecid dönemiyle birlikte sarayda kendisine yer edinen piyano, kırım savaşı(1856) sonrasında Avrupa müziğine giderek artan merak rüzgârını da arkasına alarak, daha da yaygın hale gelmiş, sarayda kadınlardan kurulu bir orkestra bile kurulmuştur. Bu durumla ilgili yabancı gazetelere dahi konu olan bu ilgi, 29 Kasım 1856 tarihli New York Musical Review and Gazzatte'ye gönderilen bir mektupta “*pianofortesiz harem, hemen hemen yoktur ve Türk hanımlarının pek çoğu mükemmel yorumcudurlar*” şeklinde geçmektedir.⁹ Bunun nedeni, Sultan Abdülmecid'in(1839-1861) almış olduğu eğitimle Avrupa kültürüne yakın bir Sultan olmasıdır. Bir batı dilini ilk olarak öğrenen, ilk defa başka bir devletin verdiği nişanı kabul eden, ilk defa bir elçiyi ziyaret edip tertip edilen baloya¹⁰ katılan bu anlamda ilkleri gerçekleştiren olma özelliğine sahip Sultan tahta geçtiğinde henüz 17 yaşındadır.

Osmanlı sarayında eğitimin değişmesinde en büyük rolü oynayan sultan Abdülmecid, tabiri caizse şehzadelerin üzerindeki kafesi kaldırmıştır. Şehzadelerin saray dışındaki hayata katılmalarını sağlayan Sultan, onları yurt gezilerine bile dâhil etmiştir. Tanınan bu serbesti, şehzadelerin şehir içerisinde halka karışmalarına ve hatta yabancı devlet adamlarıyla bile temas etmelerine olanak sağlamıştır. Yaklaşık iki yüz elli yıllık kafes uygulaması Sultan Abdülmecid devri ile birlikte tarihe karışmıştır. Sonrasında şehzadelere evlenme ve kendi evlerinde yaşama hürriyeti de verilecektir. Bu serbesti şüphesiz ki Şehzadelerin daha iyi eğitim alabilecekleri fırsatı da sağlamıştır. Çünkü kendi evlerinde aileleriyle yaşamaya başlayan şehzadeler saraya çocuklarını eğitim için göndermek yerine daha pratik bir yol olan kendi evlerinde ders verecek hocaları hizmetlerine almayı tercih etmişlerdir. Bu sadece

⁹ Arthur Loesser, *Men, Women and Pianos: A Social History: New York, Dover publication, 1990, s.594*

¹⁰ Sultan Abdülmecid Fransız elçisinin 4 Şubat 1856'da elçilikte verdiği baloya katılmıştır.

Osmanlı haneden üyelerine has bir değişiklik değildir. Aynı dönemde hali vakti yerinde olan aileler de evlerinde öğretmen tutmaya başlamışlardır. Yabancı dil bilen bu öğretmenler “Mürebbiyeler” özellikle yabancı dil ve piyano eğitiminde önemli rol oynayacaklardır. Bu duruma en güzel örnek, bir Öğretmenin verdiği gazete ilanında açıkça görülmektedir;

“Piyano Ve Fransızca Muallimesi

Bir Fransız Madam tarafından piyano ve Fransızca dersleri verilir. İcabında sayfiyelere dahi gidilir. Arzu edenler Beyoğlu'nda Hamalbaşı'nda Ksenaki Hanı'nda dört numaralı apartmana müracaat etsinler¹¹”.

Yine Sultan Abdülmecid devrinde ilan edilen Islahat Fermanı(18 Şubat,1856) ise Batının Kültürünün Osmanlı Devletine olan etkisini askeri ve idari yapıdan çok, günlük hayatın içine girerek hızlandıracaktır. “Avrupai” diye adlandırılabilen bu kültürel dönem insan ilişkilerinden, giyim, kuşam, mimari, müzik ve şehir kültürünü yeni bir şekle sokacaktır. Bu dönüşüm her ne kadar dönemin büyük Âlimi ve devlet adamı Ahmed Cevdet paşa tarafından “yozlaşma” gibi görüls¹² de İtalyan seyyah Edmondo de Amicis İstanbul gözlemleri farklı bir gerçekliğe dikkat çekmektedir.

De Amicis'in Tanzimat ile başlayıp değişen Şehir kültürünü, bürokratik sınıfın ve bunların dâhil olduğu sosyal tabakanın isteklerine göre şekillenen bir hayat anlayışının olduğunu ileri sürer. Osmanlı imparatorluğunun yeni dünya düzenine adapte olma çabası toplum içerisinde yeni ve eskinin çatışmasını kaçınılmaz hale getirecektir. Yeni “Avrupai”, eski “geleneksel” ayrılığı müzikal anlayışı da bu çatışma alanının içine alacaktır.

De Amicis'in bu değişimi çok güzel örnekleyen” İstanbul'da yeni Türk evi” tarifi ilgi çekicidir “Avrupalı bir hanımın evine benzer. Evde bir Piyano bulunur ve Hristiyan bir kadın hoca, hanıma piyano çalmayı öğretir.¹³”Görüldüğü üzere bir Avrupalı seyyah bu sosyal dönüşümü anlatırken bile piyano örneğini kullanmaktadır. Çünkü yazarın bu cümlesi aslında özetle şunu söylemektedir “Piyano Avrupalıdır. ”Yani Osmanlı Piyanoyu ne kadar Avrupalı görüyorsa, Avrupalı da piyanoyu o kadar kendisinden görüyordu.

¹¹ Selçuk Alimdar, *Osmanlıda batı müziği*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları,2016,s.312.

¹²Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s. 23.

¹³E. De Amicis, *İstanbul*, çev. : Beynun Akyavaş, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 259

Piyano böylelikle değişenin ve değişime yol açanın arasında sembolik ortak farkındalığına dönüşür. Avrupalının Osmanlı topraklarında kendini kültürel olarak ifade edebileceği bir araç haline gelir. Değişimlerin öncüsü olan sarayda artık şehzadelerin müzik eğitimi ağırlıklı olarak batı müziği ve piyano üzerinedir. Saray bünyesinde kurulmuş olan Muzıka meşk hanesinde Donizetti Paşa tarafından piyano ve şan dersleri verilmekteydi. Sarayda Donizetti paşayı görerek büyüyen Sultan Abdülmecid'in kendi padişahlığı döneminde piyanosu bulunmayan bir tane haremi neredeyse yoktur. Bu dönem Osmanlı sarayında başta Sultan olmak üzere şehzadeler, hanım sultanlar ve saray halkından birçok kişi piyano icra edebilecek eğitimi almış bulunuyorlardı.

Sultan Abdülaziz aynı abisi gibi sanatla ilgiliydi ve müziğe oldukça düşkündü. Callisto Guatelli'den piyano dersleri almış olan Sultan hem Türk müziği hem de batı müziği formlarında bestelemiş olduğu eserleri vardır. Emre Aracı'nın aktardığına göre sultanın "*Invitation A la Valse, LaGondolle Barcarolle, La Harpe Caprice ve Polka*"adlı dört eseri bulunduğu lakin bu eserlerin sultan tarafından yazılıp yazılmadığının tam olarak kanıtlanamadığını bunun için orijinal yazmaların görülmesi gerektiğini yazmıştır.¹⁴

Sultan Abdülaziz'in her ne kadar batı müziğine ilgisi olmadığı söylene de bu yöndeki yaklaşımların temelsiz olduğu açıktır. Sultan Abdülaziz piyano çalmanın yanında bestelerde yapan bir Osmanlı padişahıydı. Sultan Abdülaziz, III. Napolyon'un ve İngiltere Kraliçesi Victoria'nın davetlisi olarak hem Paris hem Londra'da bulunmuş kaldığı süre içerisinde adına konserler düzenlenmiştir. Bunlardan en meşhuru ise 16 Temmuz 1867 tarihinde "Crystal Palace'ta" orkestra şefi Arditi'nin padişah için bestelediği ode(gazel) iki bin kişilik bir koro tarafından seslendirilmiştir.

Sultan Abdülaziz Osmanlı Padişahların sanata olan destekleyici tutumlarını gösteren bir lütufla yangında zarar gören Crystal Palace'ın bölümleri için 1000 sterlin ve gösteride görev alanlara 200 verdiğini Hikmet Toker'in konuyla ilgili makalesinden öğreniyoruz¹⁵. Osmanlı Sultanların bu tavrı Avrupalı müzisyenler

¹⁴Emre Aracı, "Londra Crystal Palace'da Sultan Abdülaziz Onuruna Verilen Konser", *Toplumsal Tarih Dergisi*,(Ocak 1998), İstanbul s. 29,49.

¹⁵Hikmet Toker," Sultan Abdülaziz'in Müzisyen Kişiliğiyle İlgili İngiltere'de Yayınlanmış Bir Makale "Sultan and His Music " *Milli Saraylar Dergisi*" ,2013,s.165-171

tarafından daima takdir edilmiş ve kendi hükümdarlarına örnek olarak dahi gösterilmiştir. Kaynaklarda yapılan bu tür yardımlar için Sultana teşekkür eden en dikkat çekici isimler ise Richard Wagner ve Eduard Strauss'tur.

Avusturyalı ünlü müzisyen ailenin üyesi, Strauss kardeşlerin en küçüğü olan Eduard Strauss, Sultan Abdülaziz'e ithaf ettiği Huldigungen Walzer(op.88) adlı bir eser yazmıştır. Sultan bunun karşılığı olarak müzisyeni Mecidiye nişanı ile taltif etmiştir.¹⁶Sultan Abdülaziz'in Avrupa gezisinde ona refakat eden ve sonra ikisi de Padişah olacak olan Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamid bulunmaktaydı. Bu şehzadelerden olan Sultan V. Murad şehzadeliği döneminde Donizetti paşa ve Augusto Lombardi'den batı müziği dersleri almıştır. Sultan iyi derece de piyano icrasına mazhar olduğu gibi batı müziği alanında tarihimizin en verimli bestecilerinden biri de olmuştur.

Sultanın batı formundaki solo piyano besteleri 1134 sayfa olup 3 büyük cilt içinde günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlar içinde piyanoya uyarlanan Aydın Hevası isimli zeybek tarihimizdeki ilk batı müziğine uyarlanmış olan Türk halk müziği eseri olmasıyla tarihi bir öneme sahiptir.¹⁷Şehzadeliği sırasında Sultan V. Murad, Padişah olan amcası Sultan Abdülaziz ile birlikte 1867 tarihinde Kraliçe Victoria'nın davetlisi olarak Londra'ya gitmişlerdir. Burada henüz şehzade olan Sultan V. Murad amcasının "La Gondole Barcarolle" isimli eserini İngiliz bandolarından dinlemiştir.

O devir bir Osmanlı padişahının böyle bir eser bestelemiş olması Avrupa basınına hayretler içerisinde bırakmıştır.¹⁸Sultan V. Murad zarif, kültürlü ve sanatkar yaradılışlı bir kişiliğe sahiptir. En kısa saltanat süren sultan olan V. Murad, 3 ay kaldığı tahttan ruh sağlığı nedeniyle indirilmiş ve ömrünün sonuna kadar kalacağı Çırağan sarayına yerleştirilmiştir(1876).

Ömrünün büyük bir bölümünü sarayda geçiren ünlü kadın musikişinaslarımızdan Leyla Saz hanımın aktardığına göre "*Sultan Murad Han Çırağan'da geçirdiği senelerde (28 yıl) evlâtlarının tahsilleriyle meşgul olup kerimelerine piyano*

¹⁶ Ömer Egecioğlu, "E.Strauss'un Sultan Abdülaziz'e ithaf ettiği Beste" *Musiki mecmuası*, (Ekim, Kasım, Aralık2006),İstanbul, S.2-17

¹⁷M. Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi, 2000, C.I, 299, 356, 357, 400, 402, 405, 407, 408, 485, 486, 488, 501, 502.

¹⁸Emre Aracı, "kayıp seslerin izinde" *Andante Dergisi*, (Mayıs 2012)İstanbul, s.71

dersi de vermiştir. Kızı Fehime Sultan pek değerli bir piyanist oldu ve pek güzel parçalar bestelemiştir”¹⁹.Keza yine Sultanın bir diğer kızı olan Hatice Sultan(1870-1950)piyano dersleri almış ve besteler yapmıştır. Babası V. Murad için bir Vals bile bestelemiştir.

Tutsaklık dönemi Sultan V. Murad için kaderin bir cilvesi olan bu zorunlu hal sanatsal üretimi açısından destekleyici bir zemin olmuştur. Yine Sultan II. Abdülhamid kardeşi Sultan V. Murad gibi şehzadeligi döneminde iyi bir müzik eğitimi almıştır. Guatelli Paşa, Dussap Paşa, Augusto Lombardi, ve Alexandre gibi hocalardan Batı müziği ve piyano eğitimi almıştır. Müziğe karşı büyük bir sevgi besleyen Sultan II. Abdülhamid batı müziğine karşı daha fazla ilgi duymuş kızı Ayşe Sultanın naklettiğine göre;

*“Babam, alafranga musikiyi alaturkaya tercih ederdi. Alaturka güzeldir ama daima gam verir. Alafranga değişiktir, neşe verir. Piyanoda alaturka dinlenmez.”*²⁰ demiştir.

Yine Ziya Şakir’in “Sultan Abdülhamid’in son Günleri” adlı kitabında kendisinin bizzat söylediği şu cümleler önemlidir;“ *Musikiyi hem severim hem de anlarım. Evvela şunu söyleyeyim ki güzel nota bilirim. Sonra oldukça iyi piyano, biraz da keman çalarım. Alaturka musikiden pek o kadar hoşlanmam, insana uyku verir. Alafranga musikiyi tercih ederim bilhassa opera ve operetler pek hoşuma gider.*” Yine dönemin tanıklarından Salih Münir Paşa gençliğinden beri yakinen tanıdığı Sultanın, saray tiyatrosuna gide gele İtalyan müziğiyle haşır neşir olduğunu, piyanoda İtalyan besteleri çalarak eğlendiğine şahit olduğunu aktarmaktadır.²¹

33 yıl hüküm sürecektir olan Sultan II. Abdülhamid tüm sanat dallarıyla yakından ilgilenmiş ve bu konuda desteğini sonuna kadar kullanmıştır. Onun sanata düşkünlüğünü tetikleyen nedenlerden biri de aynı kardeşi gibi amcaları Sultan Abdülaziz ile birlikte çıktıkları Avrupa gezisidir. Kardeşi ve kendisi şerefine verilen konserlerden, Londra’daki opera binasından oldukça etkilenmiştir. Bu gözlem ve tecrübeleri onun sanata bakışını şekillendirmiştir. Bu durum çocuklarının iyi bir müzik eğitimi almaları konusunda etkili olmasını sağlamıştır. Böylece Sultan II. Abdülhamid, çocuklarının müzik eğitimi konusunda bizzat alakadar olmuş Ayşe, Zekiye, Refia, Naime, Şadiye Sultanlara piyano dersi aldirmiş, yine kız kardeşi olan

¹⁹Leyla Saz, *Anılar 19.Yüzyılda Saray Haremi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları,2010 s.104

²⁰Ayşe Osmanoglu, *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*, İstanbul: selis kitapları, 1994, s.24-29

²¹Salih Münir Çorlu, “Abdülhamid ve Garp Musikisi”, *Akşam*, 15 Nisan 1938, s. 4.

Refia sultana da Theresa Romano isimli bir kadın tarafından piyano dersleri verilmiştir.

şehzadeler; Mehmet Abdülkadir keman, Selim piyano, Abdürrahim çello, Burhaneddin efendi ise hem çello hem piyano eğitimleri aldirtmiş hatta bizzat kendisi piyanoda pratik yapmalarına yardımcı olmuştur. Yine Sultan Abdülmecid'in Torunu olan Şehzade İbrahim Tevfik Efendi'de iyi piyano icra eden ve bu konuda kızı olan Arife Kadriye Sultan'a örnek olacak haneden üyelerindendir. Pierre Loti şehzade için "değerli müzisyen ve çok kültürlü bir adam" diye bahseder²². Öyle ki Sultan II. Abdülhamid'in çocuklarından bazıları bu eğitimler sonucu iyi birer besteci ve icracı olmuşlardır.

Ayşe Sultan 12 yaşında ilk bestelerini oluşturmuş, Liszt'in öğrencisi olan Macar piyanist Geza Hegyei (Hege)'den piyano dersleri alarak icrasını mükemmele yaklaştırmıştır. Ayşe Sultanın günümüze ulaşan pek çok eseri bulunmaktadır²³.

Yine Sultan II. Abdülhamid'in şehzadelerinden Burhaneddin efendi Osmanlı hanedanının en iyi piyanisti olarak kabul görmüştür. Şehzade henüz 7 yaşında iken Bahriye için Re Majör çok sesli bir marş bestelemiştir. Hanedanın sürgün yıllarında New York'ta yaşamaya başlayan şehzadenin burada plak kayıtları yaptığı bilinmektedir.²⁴

Sultan II. Abdülhamid'in müziğe olan desteği sadece kendi çocuklarıyla sınırlı kalmamıştır. Sultan kendisi gibi keman ve piyano icra eden müzisyenlerle yakından ilgilenmiş ve yetenekli bazı öğrencileri müzik eğitimi için Avrupa'ya göndermiştir. Bu öğrencilerden en meşhurları Flütist Reşid Saffet Bey ve kemancı Vondra beydir.

Gelecekte Muzika-yı Hümayun'un ilk Türk şefi olacak Saffet Bey(1858-1939), Paris'te Theodor Dubois ile piyano ve kompozisyon, Edgar Manas ise İtalya'da Trevellini ile piyano, Butazzo ile teori ve kontrpuan çalışmıştır²⁵. Yine bu

²² Yılmaz Öztuna, **Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi**, C.II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 392.

²³ Vedat Kosal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Batı Müziği", *Osmanlı*, C. 10, Ankara, 1999, s. 645

²⁴ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi C.I**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 164.

²⁵ Ahmet Say, *Müzik Tarihi*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1997, s.511

öğrencilerden Sultan Abdülmecid'in Saatçibaşısı ve çalgılı saat üreticisi Kevork Çuhacıyan'ın oğlu olan Ünlü operet bestecisi Dikran Çuhacıyan 1860-1864 arasında Milano'da Mazoni'den piyano ve armoni dersleri almış, "hafif opera"nın örneklerini incelemiştir. Kendisinin ilk opera yapıtı olan *Arsas*, 1868'de İstanbul'daki meşhur Naum Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir²⁶.

Sultan II. Abdülhamid aynı zamanda padişahlığı döneminde adına en çok marş yapılan Sultan unvanına da sahiptir. Bunun nedeni Sultanın Hamidiye marşını besteleyen sarayın orkestra şefi Necip Paşaya köşk bağışlamış olması onun bu cömertliği duyan herkesin Yıldız Sarayına beste yağıdırmasına neden olmuştur. "Siyasi hatıratım" adlı kitapta Sultan bu rahatsız durumu şöyle aktarır;

"Bir gün, şerefime bestelemiş oldukları üç marş aldım. Bu, bir gün için epey fazladır. Muhtelif milletlerden olan ve şahsıma eserlerini ithaf eden bestekârların sayısı, şimdiye kadar iki bini bulmuştur. Bu insanları nasıl mükâfatlandırmalı?"

Bu bestekâr beylerin, beni biraz rahat bırakmaları için sefirlerimin daha uyanık olmaları icap eder. Bu ithaflara şimdiye kadar dünyada herkesin yaptığı gibi değil de, nişanlar vererek teşekkür etmemizden dolayı; bana ithaf edilen beste, şiir ve diğer sanat eserlerinin baskınuna uğramış bulunuyorum. "

*Fakat kendilerine nişan veya hediye yerine sadece teşekkür mektubu gönderdiğimiz vakit fevkalade hiddetleniyorlar..."*²⁷

Sultan II. Abdülhamid devri, batı müziğine karşı ilgi ve desteğin doruk noktasına çıkmasıyla Avrupalı birçok müzisyen ve piyano üreticisi Sultanın himaye ve avantajlarından yararlanmak için İstanbul'a gelmeye başlamışlardır. Yine Sultan Reşad ve Sultan Vahdeddin'in de adı iyi bestekâr ve sazende olarak anılmaktadır.

Sultan Vahdeddin 10 yaşında başladığı Şehzadeler mektebinden Piyano, musiki, Fransızca gibi dersler almıştır. Musikiyi çok iyi bilen Piyano çalan ve güzel besteler yapan bir Osmanlı padişahıdır. Nota koleksiyonculuğuna meraklı ve çok iyi bir piyanisttir. Hanedan üyelerinin yanı sıra çeşitli Osmanlı Devlet adamları da piyano'yla ilgilenmişlerdir. Bunların başında sayabileceğimiz isim olan İşkodralı Mahmud Celaleddin Paşa hem keman hem de İyi bir piyano icracısı olmuştur.

²⁶gös .yer.

²⁷Sultan Abdülhamit, *Siyasî Hatıratım*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1987, s. 209

Yine bir başka devlet adamı olan Menapirzade Nuri Bey, Sultan II. Abdülhamid'le beraber büyümüş, Namık kemal ile yakın ilişkiler kurmuş, Paris'te ve Londra'da yaşamış, JönTürk hareketine gönül vermiş, sürgün edilmiş, sonrasında af edilmiş tütün rejisi komiserliği bile yapmış olan, bu derece ilginç yaşam portresine sahip devlet adamı iyi akıcı Fransızca konuşur ve iyi derecede piyano icracısıdır²⁸.

Yine önemli Devlet adamlarından Sadrazam Sait Halim Paşa'nın kendisi ve ailesi Batı müziğiyle yakından alakalıdır. Verdi'nin ünlü Aida operası Sait Halim Paşa'nın amcası Mısır Hıdivi İsmail Paşa tarafından sipariş edilmiştir. Konağında müzik meclisleri yapılan dönemin meşhur devlet adamı, iyi derecede piyano icracısıdır.

Özetle Sultan II. Mahmud devrinden başlayan şehzade eğitimindeki değişim, başta Osmanlı şehzadelerini ve diğer aile üyelerinin daha özgür ve sosyal yönlerini geliştirmeleri açısından da daha nitelikli bir planlamaya doğru dönüşmüştür. II. Mahmud devriyle birlikte kurumsal olarak Osmanlı devletinde ve sarayda kendine yer bulan Batı müziği, şehzadelerin bu değişen eğitim yaşantılarıyla beraber, Askeri musiki dışında onların eğitim yaşantılarının bir parçası haline gelmiştir.

XIX. yüzyıl Osmanlı saray eğitiminin değişimi geleneksel derslerden kopmamakla birlikte Avrupa'daki prenslerin eğitimi göz önüne alınarak daha fazla batı tipi eğitime yöneldiği görülmektedir. Özellikle II. Abdülhamid devrinde şehzade eğitimi için bu nitelikte ilkokuldan, yükseköğretime kadar eğitim veren şehzade mektebi açılması önemli bir gelişmedir. Bu yeni eğitim içerisinde başta piyano ve resim gibi sanat derslerinin özellikle hanedan üyelerinin sanatkâr yönlerini ve kişiliklerinin gelişimini etkilediği yukarıda belirttiğim esaslar üzerine açıkça doğrulanmaktadır.

3.2. Osmanlı Mülkünde Konser Veren Avrupalı Piyano Sanatçıları

Osmanlı devletinin müzikal anlamda batıya yönelimi batılı müzisyenler tarafında da ilgiyle takip edilmiştir. Türkkâri (Turquerie) akımın batıdaki müzikal

²⁸ Öztuna, s. 150.

etkisinin yanı sıra Osmanlılara ve de özellikle payitaht İstanbul'a olan merak ve doğunun mistik imajı Avrupalılar için her daim ilgi çekici olmuştur. Buna Sultanların müzisyenlere olan cömertliği de eklenince, çoğunlukla Sultan Abdülmecid devrinden başlayarak İstanbul çeşitli sanat dallarında ve özellikle müzik alanında renkli konserlerin ve temsillerin yapıldığı bir cazibe merkezi haline gelir. Avrupalı müzisyenler de buna kayıtsız kalamaz.¹⁹ Ağustos 1842 yılında ünlü piyanist Avusturyalı Leopold de Meyer İstanbul'da İngiliz büyükelçisinin aracılığıyla Sultana bir resital icra eder. De Meyer'in Beylerbeyi sarayında verdiği resitalde Donizetti Paşanın kendisine önceden bildirdiği Sultan Abdülmecid'in en sevdiği şarkıların piyano aranjmanlarını da seslendirmiş, Sultanın hayranlığını kazanmıştır. Hatta performansının ardından Sultan kendisine Donizetti Paşa'dan daha iyi piyano icra ettiğini ifade etmiştir. Piyanistin "Erard" marka piyanosuyla resitalinin memnuniyetiyle Sultan tarafından kendisine hediyeler takdim edilmiştir²⁹.

İstanbul'a 8 Haziran 1847 tarihinde gelen büyük Macar Piyanist besteci Franz Liszt kuşkusuz Avrupa'dan Osmanlı topraklarına gelen en büyük müzisyenlerdendir. Sultan Abdülmecid'in davetlisi olarak konser vermek üzere İstanbul'a gelen piyanist eski Çırağan sarayında Sultana meşhur "Erard³⁰" markalı piyanosuyla konser vermiştir. Bu resitali beğenen ve etkilenen Sultan Abdülmecid, piyaniste iftihar nişanı ve mücevherlerle bezenmiş altın bir kutuyu hediye etmiştir³¹. Pianosunu Sultana dinletme şerefine nail olan müzisyenin bu konser Avrupa basının da ilgisini çeker ve haberlerde yer bulur. Ünlü piyanist İstanbul'da kaldığı süre boyunca Fethi Paşa yalısı, Rus elçiliği, Franchini köşkü gibi mekânlarda çeşitli resitaller icra etmeye devam etmiştir.³²

Yine Osmanlı topraklarına yolu düşen Keman icracısı Henri Vieuxtemps ve eşi piyanist Viyanalı Joséphine Vieuxtemps 1856 ve 1858 yılları arasında İstanbul'da konserler vermişlerdir.

Bir diğer Avrupalı piyanist Alexandre Miklachewsky, Macar kemancı Leopold Auer ve Rus kontralto Maria Gorlenko-Dolinka ile birlikte İstanbul'a

²⁹ Buğra Gültek, *Piyano Bir Çalgı Biyografisi*, Ankara: Epilog Yayınları, 2007.s.430

³⁰ Strasbourg'lu Sebastian Erard tarafından üretilen ve kendi adını taşıyan piyano markası. İlk üretimini yaptığı piyano'nun tarihi 1777'dir. Erard markası, dönemin en ünlü piyano markası olarak Avrupa ülkelerinin başta Saray ve aristokrat sınıftan rağbet görecektir ve sonrasında Osmanlı Sarayına kadar girecektir.

³¹ BOA.İ.HR.41 /1915

³² Evren Kutlay, s.189

gelerek Sultan II.Abdülhamid'e 8 Nisan 1902 tarihinde Yıldız sarayında bir konser vermiştir. Konserde İtalyan operalarından ariyalar, Chopin'nin nokturnelleri, Brahms'ın Macar Dansları ve Rus halk şarkıları seslendirilmiştir. II. Abdülhamid Gorlenko-Dolina'ya ikinci dereceden Şefkat, Auer'e ve piyanist Miklachevsky'e de sırasıyla ikinci ve üçüncü derecelerden Mecidi nişanları takdim etmiştir.

XIX. Yüzyıl boyunca piyano icracıları dışındaki birçok ünlü Avrupalı müzisyen Osmanlı topraklarına gelmiş gerek Sultanın huzurunda Sarayda konserler vermişler gerekse İstanbul'da özel veya halka açık mekânlarda icralarda bulunmuşlardır. Hatta Elgar ve Çaykovski gibi büyük müzisyenler gezi amaçlı olsa da Osmanlı topraklarında önemli gözlemlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Saray çevresi ve halk bu konserler vasıtasıyla batı müziğini daha yakından tanıma fırsatını elde etmişlerdir. Ayrıca Osmanlı Sultanlarının, zamanının en önde gelen Avrupalı müzisyenlerini ülkelerine davet etmiş olmaları batı müziğini ne denli derece takip ettikleri gerçeği açısından ilgi çekicidir. Bu cesur kültürel açılım, Osmanlı'nın kendisine yabancı olan piyanonun benimsenmesini Avrupalı müzik adamları aracılığıyla kolaylaştırmış ve bu müzisyenler notaya döktükleri eserlerini, Sultanlara ithaf ederek bir batı müziği külliyyatının oluşmasına da ön ayak olmuşlardır.

IV. BÖLÜM XIX. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNDA PİYANO

4.1. Osmanlı'da Müzik Alanında Okullaşma ve Piyano Eğitimi

XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Piyano ve batı müziği eğitimi devlet kurumları, özel okullar ve özel hocalar eliyle gerçekleşmektedir. Özellikle kız okullarında piyano öğretmenlerinin bulunması dikkat çekicidir. Konuyla ilgili arşiv belgelerini taradığımızda rastladığımız 17 Mayıs 1884 tarihli İstanbul Kız Sanayi Mektebi Nizamnamesinde geçen;

“el işleri sırasında "süzeni", "oya", "yazma" gibi inâsa mahsus sanâyi'-i kadîme-i Osmaniyye icra edilecek ve üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfta bulunan tâlibâta piyano ve musiki-i Osmani talim ettirilecektir”³³. ibaresi durumun açık delilidir.

Batı müziğinin öğretilmeye başlanmasıyla beraber geleneksel meşk sisteminin yerini batı notasyon sistemine bırakacaktır”.

Meşk, sözlük anlamı *“bir örneği taklit etmek suretiyle öğrenmek veya öğretmek (temaşşuk=karşılıklı öğrenip öğretmek, birbirine meşk etmek) tir. Müzikte meşk bir Öğretmen(Hoca) tarafından müzik parçasının her gün çalınması ve Söylenmesi suretiyle öğrenciye öğretilmesi ve öğrenci tarafında idrak edilmesi demektir”³⁴.*

”Meşk' müzik dünyasının hat sanatından ödünç aldığı “yazı örneği”ya da “yazı karalaması ” anlamına gelen bir terimdir (...) Meşk sözcüğü bazen en güzel düzeyde eğitim ve öğretim anlamında da ele alınmıştır: Ancak Osmanlı'da “Meşk” edilen yer, öğrenim görülen mekan anlamındaki meşkhane kelimesinin müzik dışındaki öğrenim alanları için kullanıldığı pek görülmez³⁵”.

Meşk sistemi tarihi Selçuklulardan başlayan ve dört kısma ayırabileceğimiz müzik eğitiminin nesilden nesle aktarıldığı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

³³ A. DVNSNZA. d, No: 1, s. 64-68

³⁴ Öztuna, Yılmaz, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi C.2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 47.

³⁵ Behar, Cem, *Zaman, Mekân, Müzik*, İstanbul: AFA Yayınları, 1993, s.11

a) Kırsal kesim ve halk toplulukları arasında halk müziği

b) Devlet kapısında ve orduda, nevbet-mehter müziği

c) Tekke ve tarikatlarda dini ya da tasavvuf müziği

d) Saray ve yöneticilerin yanında ileri gelen ailelerin konaklarında Klasik Osmanlı-Türk müziği³⁶

Öğrenci (çırak) ,öğretmeni(hoca)'ni gözlemleyerek ve onu taklit ederek öğrendiği bir sistemdir. Öğrenci bu öğrenim sırasında hocasını model alarak, gördüklerini ve dinlediklerini tekrarlayarak öğretilenleri hafızasına alarak müzik icrasını geliştirir.

Klasik Osmanlı-Türk müziği, icra açısından eserin niteliğine uygun tavır gerektiğinden ötürü bu yöntem verimli ve etkili bir şekilde kullanılmıştır³⁷.Lakin Hafızaya dayalı olan ve yazılı olmayan bu yöntem birçok eserin unutulmasına veya icracı tarafından farklılaşmasına yol açmıştır. Bu dönemler içerisinde Osmanlı Topraklarını ziyaret eden Avrupalı seyyahlar ise “Meşk” sistemine dolayısıyla Doğu müzik sistemine aşina olmamalarından ötürü ön yargılı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Buna örnek olarak Bülent Aksoy'un “*Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*” adlı eserinde aktardığı Sulzer isimli seyyahın Osmanlı-Türk müziği hakkındaki durum değerlendirmesi ilginçtir.

Seyyah durumu; “*Türkler bu sanattaki bilgisizliklerini, aralarında birçok kimsenin en zor parçayı bile hemen kavrayıp çalabileceğini söyleyerek örtbas etmeye çalışırlar. Bir yandan da Rumlar arasında bu musikiyi günümüzdeki biçimiyle eksiksizce notaya alabilecek kimseler bulunduğunu söylerler*” şeklinde değerlendirmiştir³⁸.Yine aynı eserde Niebuhr(1761-1762) adlı başka bir seyyahın Osmanlı devletinde nota kullanımıyla ilgili;

“*Türkiye'nin bazı illerinde bana, İstanbul'da, ezgiyi hatırlayabilmek için gizli işaretler kullanan büyük musikiciler olduğunu söylemişlerdi. Ama başşehre gelince, bu konuda giriştiğim araştırma sonunda nota hakkında en ufak bir fikri olan bir kişi bile görmedim. Türkler arasında en iyi*

³⁶Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Ankara, Bilgi Yayınevi:, 2005, s.292.

³⁷Kutlay, s.55

³⁸ Bülent Aksoy, “Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki”, İstanbul: Pan Yayıncılık,2003s.273

*musiciciler olarak saygi gören, Mevlevi tarikatındaki dervişlerin bile nota hakkında hiçbir fikri yoktu*³⁹.” şeklinde durumu aktarmıştır.

Her ne kadar bu değerlendirmeleri yapan seyyahlar Batı müziğini baz alarak Doğu müzik geleneği hakkında oryantalist bilgisiz ön yargılar barındırsa da Osmanlı-Türk müziğinin henüz genel kabul gören bir notasyon sistemi olmadığı gerçeğini gözler önüne sermesi açısından önemlidirler.

Osmanlı-Türk müziğini Avrupa usulü ilk notaya alma girişimleri Leh asıllı Santuri Ali Ufki Bey(Wojciech Bobowski veya Bobovious) ve Eflak-Boğdan Voyvoda’sının oğlu Prens Dimitri Kantemiroğlu (Demetrious Cantemir) öncülüğünde gerçekleşmiştir. Sultan IV. Murad devrinde Kırım tatarlarınca esir edilen Ali Ufki bey(1610-1675) Enderun’da eğitim görmüş Santur çalmayı da Osmanlı Sarayı’da öğrenmiştir. Enderun meşkanesinde erbaşı olarak tayin edilen Ali Ufki Bey 19 yıl boyunca sarayda müzisyenlik yapmıştır⁴⁰.Ali Ufki Bey’in “*Mecmua-yı Sazu Söz*”, Osmanlı-Türk müziğini notaya kaydetme geleneği açısından ilk eser olma özelliğini taşımaktadır.

Beş yüzden fazla müzik eserini nota ve güfteleriyle içermekte olan bu eser, Osmanlı Türkçesiyle yazılmış ve Avrupa notasyon sistemi kullanılmıştır. Bu konuda eser vermiş olan diğer önemli bir isim ise Dimitri Kantemiroğludur. Boğdan prensi1687 yılında rehin olarak getirildiği sarayda Enderun’da eğitim görmüştür. Kantemiroğlu, *Kitabu ilmi’l musiki ala Musiki ala vechi’l Hurufat*(Müziği Harflerle Tespit Ve İcra İlminin Kitabı) eserini Sultan III. Ahmed’e Sunmuştur. İki kısımdan oluşan bu eserin birinci kısmı müzik teorisi ikinci kısmı kendine has notasyon sistemi ve müzik eserleri içermektedir.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Ermeni müzisyen Hampartsum Limonciyan(1768-1839)ismi, Kendi adını taşıyan geliştirmiş olduğu notasyon sistemiyle öne çıkmaktadır. Ermeni kilisesi ve Mevlevihanelerde müzik eğitimi almış olan Hampartsum, Büyük Dede İsmail Efendi’den de ders almıştır. Kendi adını taşıyan “Hampartsum”notasyon sisteminde Gregoryan ezgilerin kayıt altına alındığı “Khaz” adı verilen notasyon sistemini baz almıştır⁴¹.Bu notasyon sistemi

³⁹ Aksoy,2003,s.306

⁴⁰Kutlay, s.56

⁴¹ Öztuna s. 325

Osmanlıların batı notasyon sistemini öğrenecekleri döneme kadar benimsenecektir. Hatta daha önce bahsettiğim gibi Mızıka-yı Hümayun'un başındaki Donizetti Paşa tarafından Batı nota sisteminin öğretirken Hampartsum notalarından yararlanacaktır.

Ali Ufki Bey, Dimitri Kantemiroğlu ve Hampartsum Limoncuyan yazmış oldukları bu edvarlarıyla ve geliştirmiş oldukları notasyon sistemleriyle, müzik eserlerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlamışlar ve XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşecek olan müzik eğitimindeki sistemli değişime de katkı sağlamışlardır. Ancak XIX. yüzyıla kadar yazılı bir müzik eğitimi olmamasından ötürü, günümüze sadece yaklaşık olarak elli bin eserin ulaşmasına neden olmuştur⁴².

XIX. yüzyılla birlikte Müzikal değişimin etkisi, Osmanlı Sarayının öncülüğünde toplum tabakalarına yukarıdan aşağıya doğru sirayet etmeye başlamıştır. Toplumun üst katmanı artık çocuklarına batı müziği öğretecek yabancı mürebbiyeler tutmaktadırlar. Avrupa ve artık Osmanlı Saray zevkini de temsil ettiği düşünülen piyano, Osmanlı zenginlerinin konaklarının olmazsa olmaz bir parçası haline gelmeye başlamıştır.

Piyano gerek şekli, ahşap yapısı ve estetiği ile evlerde görünümü mobilyadan farksız olan, aynı zamanda bulunduğu mekânla bütünleşen bir hane bir mekan tipi müzik aleti olması, Osmanlı zenginlerinin konaklarının Avrupai görünümünü tamamlayacak dekoratif bir obje olmasını da sağlayacaktır. Osmanlı zengini kendisini ne kadar Avrupai olduğunu göstermenin yönteminin hanesinde bir piyano bulundurmak olduğunu düşünmüştür.

Batı müziği ve dolayısıyla Piyano eğitimi veren özel kurumların başında Alman müzisyen Paul Lange'nin (1865-1920) okulu yer alır. Beyoğlu Ensesiz Sokak civarında 1884 yılı civarında açılmıştır. Evren Kutlay; bu müzik okulunun çeşitli müzik aletleri, şan ve teori derslerinin yanı sıra piyano eğitimi verdiğini aktarmaktadır.⁴³

Ücretli ve disiplinli görünen bu okulun talimatnamesine göre Piyano dersleri mektebin zorunlu dersi olacaktır. “Zira piyano Batı müziğinin en mühim sazıdır⁴⁴”. Okula yedi yaşından büyük öğrenciler alınmakta ve kayıt olan öğrenci en az altı ay süreyle

⁴²Evren kutlay,100 soruda Osmanlı müziği,2017,İstanbul, s.55

⁴³Kutlay, İstanbul, s.156

⁴⁴ BOA, Y.PRK, 8/83

derslere devam etmek zorundadır. Aynı aileden olan öğrencilere indirim yapıldığı ve en az üç aylık ücret peşin alındığı belirtilmektedir.⁴⁵

Batılı anlamda bir konservatuar eğitiminin verildiği okulun talimatnamesi Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Sarayı evrakı arasında bulunmaktadır. Bu talimatnameye göre:

1) Şimdiye kadar evlerde hususi olarak icra edilen ancak tedrisi tam anlamıyla mümkün olmayan mûsikî eğitimi verilecektir.

2) Piyano dersleri mektebin zorunlu dersi olacaktır. Zira piyano Batı mûsikîsinin en mühim sazıdır.

3) Okulda Alman mûsikî ekolü uygulanacaktır. Bundan hareketle üç alanda faaliyet gösterilecektir.

a) Fenni mûsikî için gerekli olan temel eğitimin (nota, solfej, usül) verilmesi.

b) Mûsikî muallimi olacaklar için gerekli bilgilerin verilmesi.

c) İcrayı mûsikîde ihtiyaç duyulan usül, yorum ve nüans gibi temel prensiplerin öğretilmesi.

4) Dersler ağırlıklı olarak icraya yönelik uygulanacaktır. Genellikle üç ya da dört çocuk bir arada icrayı faaliyette bulunacak diğer arkadaşları onları izleyeceklerdir. Sonra muallim gerekli ikazları yapacaktır.

5) Müfredattaki derslere ek olarak haftada birer saat nazariyat ve usül dersleri verilecektir.

6) Erkek ve kız talebeler ayrı olarak eğitim göreceklerdir. Her bölümdeki sınıflar talebelerin bilgi düzeyine göre belirlenecektir.

7) Mektepte verilen dersler için bir kayıt defteri tutulacaktır. Bu deftere talebenin değerlendirme bilgileri, resmi muameleler ve ebeveyn kayıtları gibi notlarda yazılacaktır.

8) Talebenin bir üst sınıfa geçmesi yaşından ziyade donanımı göz önünde bulundurularak yapılacaktır.

⁴⁵ Kutlay, s.157

- 9) Okul ücreti evlerde verilen özel derslere kıyasla daha uygun olacaktır. Ayrıca fakir çocukların ödeyeceği miktar oldukça düşük tutulacaktır.
- 10) Muallimler çocukların yaş ve seviyelerine göre bir yaklaşım içinde olacaklardır. Ayrıca talebe gayreti doğrultusunda teşvik edilecektir.
- 11) Talebenin derslerde gösterdiği başarıyı dersin hocası bir rapor tutarak belirtecektir.
- 12) Talebenin bir cemiyet karşısında icrayı faaliyete alıştırmak için belirli dönemlerde fasıllar düzenlenecektir.
- 13) Talebe üç ayda bir imtihana tabi tutulacaktır.
- 14) Mektebin öğrenim süresi üç senedir. Bu süreyi başarıyla tamamlayan talebe diploma almaya hak kazanmış demektir. Bu sürenin altında öğrenim görmüş talebeler mektep müdürünün onayı olursa diploma alabileceklerdir.

Talimatnamenin diğer bölümünde müzik okulunun kuralları ve disiplin yönetmeliği bulunmaktadır. Derslere ilgili evrak ya da tabloya rastlayamadığım okulun talimatnamesi Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Sarayı evrakı arasında bulunmaktadır.⁴⁶ Müfredatıyla konservatuar mahiyetini taşıyan bu okul belki de İstanbul'un ilk özel konservatuarıdır. Bu okuldan yetişen öğrencilerin verdikleri konserler Avrupa gazetelerine yansımış, bu öğrencilerin İstanbul'un profesyonel konser alanlarında boy göstermeleri batı müziğinin kurumsal anlamda saray dışında etkili olduğunun göstergesidir⁴⁷.

Eğitimde yaşanan bu değişimler ve yeni eğitim birimlerinin açılmasıyla, Osmanlı eğitim ve öğretim sistemi de içine müzik dersleri de alınmıştır. Müzik derslerinin Eğitim ve öğretim sistemine girebilmesi XIX. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşebilmiştir.

Müfredatta “gına⁴⁸” ismiyle yer bulan müzik dersleri zaman içerisinde çeşitlenerek piyano, keman, mûsikî, teganni ve yine gınâ isimleriyle yer almıştır.

⁴⁶BOA, Y.PRK, 8/83

⁴⁷ Kutlay s.159

⁴⁸ Arapça; Şarkı, türkü, nağme ve ezgi manalarına gelmekle birlikte daha çok müziğin icra tarafını işaret etmektedir.

Özellikle Lise dengi olarak kurulan İdadi ve Sultani mekteplerinin ders müfredatlarında piyano dersi verildiği görülmektedir.⁴⁹

Yine Darü'lmuallim ve Darü'lmuallimat okullarında Haftada bir gün müzik derslerinin yapıldığı bu bölümlerde ayrıca piyano eğitimi de verilmiştir. Hazırlık sınıflarında piyano derslerinin haftada iki saat yapıldığı da belgeler arasında mevcuttur. Mesela Maarif-i Alîye dosyalarında çıkan bazı belgelerde derslerin hem müzik hem gınâ adıyla işlendiği ve ayrıca piyano derslerinin de yapıldığı görülmektedir⁵⁰.

Sanayi mektepleri Ülkede açılan modern fabrikalara çeşitli ihtiyaçlara göre öğrenci yetiştirmek üzere kurulmuş okullardı. Bu okullardan mezun olanlar eğitim gördükleri alan ve ihtiyaç doğrultusunda istihdam edilirdi. İlki 1868'de açılan bu okulların Mithat Paşanın gayretleriyle kurulmuştur. Bu yatılı meslek okullarının müfredatında da Müzik ve piyano dersleri kendine yer bulmuştur⁵¹.

Yine kız sanayi mektepleri, Özellikle tekstil alanında eğitim veren bu okulları bitiren kız öğrenciler çeşitli alanlarda çalışmaktaydılar. Kız sanayi mektepleri arasında Üsküdar ve Selçuk Hatun gibi Kız Sanayi Mektepleri vardı. Bu mekteplere Kız Sanayi Sultânîsi' de denmektedir. Bu iki okulda müzik derslerinin yapıldığını ve ayrıntılı bir programın uygulandığını söyleyebiliriz. Üsküdar Kız Sanayi Mektebi'nde müzik, piyano ve keman derslerinin verildiği belgelerde mevcuttur⁵².

Yine önemli okullardan biri de Sanayi-i Nefise mektebidir. Şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan mektebin müzik müfredatı oldukça zengindir. Diğer mekteplerden farklı olarak bu okulda bir müzik sınıfı bulunmaktadır. Yine bu dersler arasında Piyano dersi de bulunmaktadır. Müzik sınıfı için ihtiyaç olan keman, piyano ve nota gibi malzemeler sürekli olarak sağlanmışır⁵³.

Modern anlamda müzik eğitimi verecek olan konservatuarların kurulması ise XX. yüzyılın başında gerçekleşecek olan II. meşrutiyet sonrasında bulacaktır. Tezimin zamansal sınırlılığından dolayı bu asrın okullara kısaca değinip geçeceğim.1914 tarihinde, İstanbul Belediye Başkanı Cemil Paşanın(Topuzlu) desteğiyle açılmış olan

⁴⁹ Bkz. BOA, MF. TLY dosyaları.

⁵⁰BOA. MF. ALY. 174/6.

⁵¹BOA, MF. TLY, 688/27.

⁵²BOA, MF. MKT, 918/11.

⁵³BOA, MF. MKT, 918/11.

Darü'lbedâyi Osmani, Osmanlı devletinde kurulmuş olan ilk konservatuar özelliğindeki müzik okuludur.

Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'in teklifiyle ismi verilen okulun Tiyatro ve Müzik bölümleri bulunur. Şehzadebaşı'nda bulunan vilayete ait Letafet apartmanında eğitime başlamıştır⁵⁴. Türk ve Batı müziği bölümleri olan okulda piyano dersleri de verilmiştir. Kadrosunda Ali Rifat Bey (Çağatay), Zekâizade Ahmet Efendi (Irsoy), Leon Hancıyan, Abdülkadir Töre, Zeki Üngör, Zati Arca ve Tanbûrî Cemîl Bey ,Victor Radeglio, Henry Furlani, Chevalier Gaza de Hegey gibi döneminin büyük müzisyenlerini bulunduran okul ne yazık ki I. Dünya savaşının olumsuz ortamından ve ekonomik sıkıntılardan etkilenerek kapatılmak zorunda kalmıştır⁵⁵.(1916) Bundan sonra açılacak olan okul Dârü'lehandır. Mâarif-i Umûmiye Nezâreti tarafından 1 Ocak 1917 tarihinde açılan okul Türkiye'nin ilk resmi, sistemli müzik okuludur. Okulun yönetmeliğini Yusuf Ziya Paşa⁵⁶ başkanlığındaki mûsikî encümeni hazırlamıştır⁵⁷. Okulun öğrenim süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir. Nağmeler evi anlamına gelen Dârü'lehan ismi kurumun fahri başkanı olan Ziya Paşa tarafından verilmiştir. Öğrencilere ilk senelerinden itibaren nazariyat, solfej, enstrüman bilgisi, müzik tarihi ve kompozisyon gibi teorik derslerin yanı sıra pratik yapmaları için icra derslerine de yer verilmiştir. Türk müziği ve Batı müziği alanlarında eğitim veren okulda, piyano enstrüman dersleri arasındadır.

Dârü'lehan, pedagojik eğitim yöntemlerine uygun bir yaklaşım içerisinde müzik eğitiminin verildiği okul olması açısından kendisinden önceki okullardan ayrılır. Diğer bir konservatuar mahiyetinde sayabileceğimiz müzik okulu ise Dârü'l Mûsikî Osmani'dir. İlk olarak İstanbul Koska'da Ragıp Paşa Kütüphanesi'nin karşısındaki bir binada cemiyet şeklinde açılan okul, ancak 1912 yılında müzik okulu mahiyetine kavuşabilmiştir. Şehzade Ziyaeddin Efendi'den büyük destekler gören okulun kadrosunda Kanuni Hacı Arif Bey, Muallim İsmail Hakkı Bey, Leon

⁵⁴ Bu yapı Türkiye'nin ilk apartmanı olma özelliğini de taşır.

⁵⁵ Özgecan Karadağlı, *Türkiye'ye Müzikli Sahne Sanatlarının Girişi- Dikran Çuhacıyan Öncesi ve Sonrası*, Mimar Sinan G.S. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.98.

⁵⁶ Yusuf Ziya Paşa (1849 - 1929), Osmanlı devlet adamı diplomat aynı zamanda bestecidir.

II. Abdülhamit ve Meşrutiyet devirlerinde Osmanlı Devleti'nde üst düzey görevlerde bulunan paşa Hariciye Nezaretinde vezir derecesine kadar yükselmiş 1910-1914 yıllarında Washington Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. İyi derecede kanun ve saz çalan Yusuf Ziya Paşa'nın, bilinen 11 eseri vardır. Aynı zamanda tanınmış besteci Suphi Ziya Özbekkan' nın da babasıdır.

⁵⁷ Nazmi Özalp, *Türk Müsikîsi Tarihi*, İstanbul: MEB Yayınları, 2000, c. I, s.69.

Hancıyan, Udi Sami Bey, Neyzen Tevfik, Arap Cemal ve Hafız Aşir gibi isimler bulunuyordu.

1914 tarihinde Çemberlitaş'ta bir başka binaya taşınan kurum daha sonra kapanmıştır⁵⁸. Müzik okulları açısından tarihimizde önemli bir yer işgal eden bu okulun ağırlıklı eğitimi Türk müziği olmuştur. Tanzimat devrinden sonra başlayan Batı müziğine olan ilgili görüldüğü üzere gerek özel kurumlar ve özel hocalar aracılığıyla halk arasında yer bulmuş gerekse devlet okullarında müfredata eklenerek kendine yer bulmuştur.

Bununla beraber asıl önemli ve hususi müzik eğitimi veren kurumlar ancak XX. yüzyılda Osmanlı eğitim hayatı içerisinde kendine kurumsal bir yer bulmuştur. Bahsettiğimiz bu okulların içinde batı müziği enstrümanı olarak Piyano en başat yeri işgal etmiştir. Zira piyano Batı mûsikîsinin en mühim sazıdır.

Özetle bu Müzik okulları ve Müzik eğitimi, Osmanlı devletinin Tanzimat sonrası değişen eğitim sisteminin kurumları olarak, Müzik eğitimine kazandırdıkları ivme, elde ettikleri tecrübeler ve birikimler, Cumhuriyet kadrolarına aktırılacak kazanımlar olacaktır.

4.2. Yurt dışından gelen ve Osmanlı Tebaası Piyano Hocaları

Osmanlı devletinde Tanzimat'la başlayan dönüşümle birlikte Batı müziğinin yaygınlaşması Avrupalı müzisyenlerin dikkatinden kaçmadığı gibi Osmanlı devletine tabiri caizse Avrupa'dan Müzikal "Akıncılar" olarak gelmeye başlamışlardır. Bu Akıncılar Osmanlı topraklarında Batı müziğinin tanıtılması ve öğretilmesi için çalışmışlardır. Bu müzisyen akıncıların Atları ise piyanodur. "Zira piyano Batı mûsikîsinin en mühim sazıdır".

Osmanlı Devleti'nin Avrupalılarla ticari ve kültürel temasının en yoğun olduğu liman kentlerine yerleşen bu müzisyenler çoklukla müzikal faaliyetlerini İstanbul ve İzmir de sürdürmüşlerdir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin adeta batılı yaşam kolonisi olan Pera ve çevresi bu müzisyenlerin yerleşim alanı olarak tercih

⁵⁸Özalp, s. 77.

ettikleri en güçlü kültür merkezi olacaktır. İstanbul da Beyoğlu ve Galata muhitleri Levanten olarak adlandırılan ecnebilerin ikamet ettikleri bölgenin adıdır. İlk defa Paris Belediyesi örnek alınarak 6. Daire Beyoğlu-Galata Belediyesi olarak bu bölgede tesis edilmesi tesadüf değildir. Ecnebler bu semtlerde Batı tipi hayat süren ve Batı tipi sosyal değişimin ülkeye girmesinde rol oynayan çevre konumunda olmuşlardır. Buna Batı müziği ve sazlarının da Osmanlı toplum hayatına intikali de dahildir. Piyanist, ağırlıklı olarak bu müzisyenler ve faaliyetleri de bu ölçekte geliştiği söylenebilir.

Giuseppe Donizetti(1788-1856)

İtalyan besteci, eğitimci, müzik direktörü ve besteci... Muzika-yı Hümayun ve Saray Bando'su'nun şefi diğer bir unvanla Saltanat Muzikaları Baş Ustakarı Donizetti Paşa. Donizetti, Batı müziğinin yaygınlaşmasında önemli gayretleri vardır. Bu konuda Batı müziği enstrümanlarının tanınması, bandoların kurulması, Batı müziği notalarının öğrenilmesi, çoksesli müzik repertuarının oluşturulması ve genişletilmesi, kabiliyetli öğrencilerin bu alanda yetiştirilmesinde önemli katkıları olmuştur.

Sultan II. Mahmud için Mahmudiye Marşı (1829), Sultan Abdülmecid için ise Mecidiye Marşı'nı (1839) bestelemiştir. Avrupa'dan yeni çalgılar getirtmiş, öğrencilerine Batı notasını öğretmek için yeni eserler de bestelemiştir. Mızıka Şefliğinin yanında haremde de verdiği derslerle birçok müzisyen yetiştirmiş ve Osmanlı sarayında müzik gösterilerinin yapılmasına öncülük etmiştir. Ahmet Necip Paşa Donizetti'den flüt, keman ve "piyano" dersleri almıştır. V. Murad'da Donizetti'nin öğrencisidir. Donizetti'nin yetiştirdiği diğer öğrenciler şunlardır: Osman, İbrahim ve Yesarizade Necip, Halil Efendi, Atıf Efendi, Halil Edib, Kemal Galib, Şemsi, Nuri, Ferhad, Kadri ve İskender Bey'ler⁵⁹.

Callisto Guatelli (1820-1899)

İtalyan besteci ve eğitimci, Muzika-yı Hümayun şefi nam-ı değer Guatelli Paşa; Mabeyn Mızıkası ve Muzika-yı Hümayun'da çalışmıştır. Naum Tiyatrosunun şefi ve piyanist olan Guatelli, Giuseppe Donizetti'nin ölümünden sonra 1856

⁵⁹ Öztuna, s.230

tarihinde Mızaka-yı Hümayun'nun başına geçer. Sultan II. Abdülhamid, V. Murad ve Fatma Sultan'a "Piyano" ve batı müziği dersleri vermiştir. Birçok Türk müziği eserini çok sesli olarak armonize etmiş, solo piyano bestesi ve çok sayıda nota basılmasına ve yayınlanmasına katkıda bulunmuştur. Bunlar arasında bulunan "Hicazkâr şarkı"⁶⁰ piyano 'ya nota uyarlaması, Guatelli'nin önemli çoksesli yorumlarından. Klarinetçi Zati(Arca) Bey'de Guatelli'nin eğitiminden geçmiş. Diğer yetiştirdiği öğrencileri arasında Mehmet Ali Bey, Flütçü Haydar Bey, Saffet (Atabinen) Bey, Zeki Üngör ve Faik Bey gibi Türk müzisyenler vardır⁶¹.

Francesco Della Sudda (?-?)

İstanbul doğumlu İtalyan asıllı Piyanist, eğitmen ve besteci Osmanlı Devleti'nde bilinen adıyla Faik bey... Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen Della Sudda Bey, Franz Liszt'in öğrencilerindedir. İstanbul'da Pera'nın müzikal yaşamında etkili bir rol oynamıştır. 1889 tarihli bir konserde Liszt, Pisani ve Chopin gibi bestecilerin eserlerini yorumlamıştır. Piyano için kısa parçalar bestelemiştir⁶².

Fernando d'Aranda (1846-1919)

İspanyol asıllı Fransız Piyanist, orkestra şefi ve müzik eğitmeni olan Fernando d'Aranda, Paris Büyükelçisi Esad Paşanın tavsiyesiyle Muzıka'yı Hümayun da göreve başlar. Daha sonra Guatelli Paşa'nın kendine yardımcı olması için saray orkestrasının idaresini verdiği bir müzisyendir. Daha sonra Paşa unvanına sahip olacak d'Aranda⁶³, Sultan II. Abdülhamid döneminde Mızaka-yı Hümayun'nun başına geçmiş, burada birçok yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Avrupa'dan saksafonları getirterek bu çalgıyı ilk defa orkestraya dâhil etmiştir. Osman Zeki Üngör, Paşa'dan müzik dersleri alırken Klarinetçi Zati Bey'de Aranda Paşa'dan piyano dersleri almıştır⁶⁴.

⁶⁰ Şarkı Rifat Bey'e ait olup Guatelli'nin V. Murad'a ithaf ettiği bir eserdir. Eserin orijinal Nota nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler bölümünde bulunur.

⁶¹Öztuna, s. 310.

⁶²Evren Kutlay, Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri,2010,İstanbul: Kapı Yayınları, s.215

⁶³BOA, İ.TAL,70/1312.B/103.

⁶⁴ Öztuna s. 65

Paul Dussap (1840-1922)

Katolik -Ermeni asıllı olan Dussap bey 1896 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından Muzıka'yı Hümayun şefliği görevine getirilmiştir. Sultan II. Abdülhamid'e, piyano ve müzik dersleri veren Dussap paşa çok iyi bir piyanist olarak bilinmektedir. Dussap Paşa'nın Marş-ı Sultani ve Fanfar isimli iki marş, L,Aveu ve Une Pensee isimli eserleri vardır⁶⁵.

Geza Hegyei (1863-1926)

Macar asıllı piyano eğitmeni olan Hegyei dünyaca ünlü müzisyen Liszt'in öğrencilerindedir. Kendisinden Sultan Abdülmecid piyano dersleri almıştır. Sultan II. Abdülhamid'in kızı Şadiye Sultan ve Ayşe Sultan ile Vahdettin'in kızı Sabiha Sultan'da piyanistten, Piyano icrası ve Batı müziği dersleri almışlardır.

Macar piyanist Saray Muzıkası, Türk Ocağı, Darü'lelhan ve Saray Orkestrasında görev yapmış sonrasında İstanbul Konservatuari'nda öğretmen olmuştur. Birçok eseri olan piyanistin bir de piyano konçertosu mevcuttur⁶⁶.

Paul Lange(1865-1920)

Daha önce müzik eğitimi veren kurumlar konusunda adını zikrettiğimiz Alman asıllı müzisyen, eğitmen ve besteci olan Lange Beyoğlu'nda bir müzik okulu açmıştır. Batı müziği eğitimi veren bu okulun talimatnamesinde geçen bir madde şöyle der; *“Piyano dersleri mektebin zorunlu dersi olacaktır. Zira piyano Batı mûsikîsinin en mühim sazıdır”*. Bu madde piyanonun, sadece piyano icracıları yetiştirmek için değil aynı zamanda batı müziğinin temel öğretim ve aktarım aracı olduğunun en açık ifadesidir. Bu okulun yanı sıra Lange, Belediye bandosu şefliği yapmış, Ertuğrul yatı için muzıka kurmuş, Alman Lisesi ve Amerikan okulu olan Robert Kolej'inde müzik öğretmenliği ve saray müzisyenliği görevlerinde bulunmuştur⁶⁷.

⁶⁵ a.g.e. s.233

⁶⁶Pars Tuğlacı, Mehterhane 'den Bando 'ya, 1986, İstanbul: Cem Yayınevi. S. 157

⁶⁷Evren Kutlay, s.139-140

Enrico Henri Furlani (1870-1940)

İtalyan asıllı olan piyanist Furlani, Paris Konservatuvarı'nda eğitim görmüştür. Osmanlı Topraklarında piyano eğitmenliği yapmış, İstanbul'un konser hayatının yanı sıra Osmanlı devletinin birçok şehrinde konserler düzenleyerek müzik hayatının renklenmesini sağlamıştır. Eğitmen olarak birçok öğrenci yetiştirmiş olup bunlar içerisinde en bilineni Leyla Alkend'dir. Müzisyenin Türk Rapsodisi, Hürriyet Marşı ve Türk marşı adında eserleri bulunmaktadır⁶⁸.

İtalo Sevelli(1863-1918)

İtalyan asıllı piyanist, eğitmen ve orkestra şefi Sevelli Paris'te müzik eğitimi almıştır. Sevelli İstanbul'a döndükten sonra Pera'da piyano ve şan dersleri vermiştir.1882 yılında Zeki Paşanın kurmuş olduğu ilk sivil bando olan "Tophane Mızkası"nın şefi olarak atanmış ve böylelikle bu bandonun yabancı şefi olmuştur. Müzisyen Beyoğlu civarında bulunan konsolosluklar ve konserlerde piyanist olarak yer almıştır. Sarayda çalıştığı dönemde Sultan II. Abdülhamid'in çocuklarına da dersler vermiştir. Bestelemiş olduğu Reşadiye Marşı, Osmanlı Devletinin Milli Marşı olarak kabul edilmiş bununla birlikte Münir Paşa'ya sunduğu Zafer marşı da Müzisyenin eserleri arasındadır⁶⁹.

Augusto (Guisto) Sevelli (1866 -1943)

İtalo Sevelli'nin Müzisyen kardeşi olan Augusto Sevelli 1889-1890 tarihli Şark Ticaret yıllıklarında Pera'da eğitim veren bir piyano öğretmeni olarak ikamet ettiği yazmaktadır. Piyanist, II. Meşrutiyet anısına bir marş bestelemiştir.⁷⁰

Oscar Detye (?-?)

Hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğumuz Alman asıllı Oscar Detye Osmanlı Topraklarında piyano eğitimi veren diğer bir müzisyendir. Eşiyle birlikte Beyoğlu'nda dersler veren Detye Tophane Mızkası'nda müdürlük görevini üstlenmiştir⁷¹.

⁶⁸Kutlay,2010, s.193-197

⁶⁹a. g. e. s. 32-35

⁷⁰a. g. e. s.43-47

⁷¹, M. R. Gazimihal, Türk Askeri Muzıkları Tarihi, 1955,İstanbul: Maarif Basımevi. s .175

Paul Cervati(1815-1897)

İngiliz asıllı Piyanist, besteci ve tenor olan müzisyen Osmanlı Devleti'nde yaşadığı süre boyunca bir çok öğrenci yetiştirmiş ve Sultan II. Abdülhamid için “Zafer Marşı” adında bir beste yapmıştır. Cervati gerek yetiştirmiş olduğu öğrencilerle gerekse yapmış olduğu bestelerle Osmanlı devleti 'ne müzik adına büyük katkıda bulunmuş isimler arasındadır.⁷²

Giuseppe Joseph Parisi(1814-1885)

İtalyan asıllı olan piyanist Parisi, Sicilya adasının Lentini kentinde doğmuştur.1847 yılına kadar bu şehirde piyano eğitimliği yapan Parisi,bu şehirden ayrılmış ve nihayetinde İstanbul'a varacak olan müzikle yolculuğuna başlamıştır. İstanbul'da Pera'da piyano öğretmenini olarak ikamet eden Parisi, Piyano eğitimi vermesinin yanı sıra armoni dersleri de vermiştir. Arisi daha sonra doğduğu şehre dönmüş ve orada hayata gözlerini yummuştur.⁷³

Alessandro Voltan(1853-1941)

Macar asıllı piyanist ve besteci olan Voltan, ilk müzik derslerini annesinden almış ve küçük yaşta konserler vermiştir. Voltan'nın İstanbul'a gelişi Osmanlı-Rus savaşlarının başladığı 1877 yılına rastlar. Hobart Paşa'nın aracılığıyla II. Abdülhamid'in sarayında piyano eğitimini olarak göreve başlar. İstanbul'daki görevi bittikten sonra İzmir'e yerleşen voltan, burada piyano öğretmenliğine devam etmiş ve konserlere iştirak etmiştir. Osmanlı Topraklarında “Macar Tefik” olarak da anılan Voltan'nın yetiştirdiği ve hocalık yaptığı isimler arasında Stephan Elmas, Adnan Saygun ve İsmail Zühdü Bey gibi isimler bulunur⁷⁴.

Bartolomeo Berti Pisani(1811-1893)

İtalyan asıllı müzisyen 1811 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Pisani Napoli konservatuarında Saverio Mercadante'nin öğrencisi olmuştur. Aldığı müzik eğitiminden sonra İstanbul'a dönen Pisani, Piyano ve Şan dersleri vermeye başlamıştır. Donizetti Paşa'nın Pisani'yi Saray'a aldırmasıyla müzisyen tiyatro kısmının başına geçmiş Guatelli Paşa'nın bir dönem Mızıka-yı Hümayun'un

⁷²Kutlay,2010, s. 128-131

⁷³a. g. e. s.59-65

⁷⁴a. g. e. s.80-82

şefliğinden alınmasıyla birlikte yaklaşık on sene boyunca şeflik görevini de icra etmiştir.

Pisani'nin Sultan Abdülmecid'in ölümü üzerine bestelediği "*Sultan Abdülmecid'in Mezarı Üzerinde Bir Gözyaşı Damlası*"adlı eser bir cenaze marşı niteliğindedir. Yine Pisani'nin Sultan II. Abdülhamid için bestelemiş olduğu bir ilahi ve bir de marş mevcuttur. Pisani'nin diğer eserleri ise, "Ladislaoi re di Napoli"adlı bir trajedi, "La Gitana" isimli bir opera, bir cenaze şarkısı olan "Bülbül Polka" ve "L'Orientale: Polka Mazurka"dır⁷⁵.

Augusto Lombardi(1844-1913)

1844 tarihinde İzmir'de doğan İtalyan asıllı piyanist Lombardi, müzik eğitimini Prag'da almıştır. Eğitiminden sonra Avrupa'nın birçok yerinde Piyano konserleri icra etmiştir. İstanbul'a döndükten sonra Bahriye Sıbyan Mızıkası'na atanmıştır.1868 tarihli bir müzik öğretmenleri yıllığında ismi İstanbul'da ikamet eden bir piyano öğretmeni şeklinde geçmektedir. İstanbul'da ünlü Piyano öğretmeni olarak tanınmanın yanı sıra Lombardi Sultan Abdülaziz devrinde Mızaka-yı Hümayun da görev almış aynı zamanda henüz şahzede olan Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamid'e piyano dersleri vermiştir. Augusto Lombardi'nin başlıca eserleri arasında sayabileceğimiz piyano için yazmış olduğu La zampogna, Adagio, Espressivo, Notturmo Sentimentale gibi eserleri vardır.⁷⁶

François Lombardi (1865-1904)

Piyanist besteci Augusto Lombardi'nin oğlu olan François Lombardi, tıpkı babası gibi piyano öğretmeni olarak tanınmış daha önce yıllıklarda Pera'da ikamet eden bir Piyano öğretmeni olarak geçen François Lombardi 1895 tarihine gelindiğinde ikamet bilgileri İmparatorluk Sarayı-Beşiktaş olarak değişmiştir. Lombardi, Sarayda Ayşe Sultan'a piyano dersleri vermiş ve kendisine Saray tarafından Efendi unvanı verilmiştir. François Lombardi'nin günümüze ulaşan tek eseri Avusturya Milli Kütüphanesinde bulunan Nusret Marşı'dır⁷⁷.

⁷⁵a. g. e. s.10-27

⁷⁶a.g.e. s.48

⁷⁷a.g.e. s.56

Joseph C. Lombardi (?-?)

Doğum ve ölüm tarihli belli olmayan Joseph C.Lombardi'nin tıpkı diğer Lombardi'ler gibi müzisyen olup 1885 tarihli şark yıllığına göre Piyano öğretmeni olarak İstanbul'da ikamet ettiği ve çalıştığı görülmektedir⁷⁸.

Anna Grosser Rilke(1853-1938)

Avusturyalı bir piyanist olan Rilke, Leipzig Konservatuarında müzik eğitimi almış geçimini sağlamak için piyano dersleri ve konserleri vermiş, bu sayede konser piyanisti olarak ün kazanmıştır. Bu ünü onu Saray konserleri verecek duruma getirmiştir. Evlenince Roma'ya yerleşmiş ancak eşinin ölmesi üzerine Berlin'e yerleşmiştir. Joseph Grosser'le ikinci evliliğini yapan Rilke, Berlin'de Liszt, Dvorak ve Brahms gibi büyük müzisyenlerle dostluklar kurmuştur. Eşine İstanbul'dan gelen iş teklifiyle Osmanlı Topraklarına gelen Rilke, Osmanlı sarayında Sultan'ın ailesine ait konaklarda müzik ve piyano dersleri vererek müzik hayatına devam etmiştir. Rilke'nin dikkat çeken bir yanı da Mustafa Kemal Atatürk'ün eşi olacak latife hanım'a da özel piyano dersleri vermiş olmasıdır. Rilke I. Dünya Savaşı'nın sonunda diğer Alman ve Avusturyalılar beraber Osmanlı Devleti'nden sınır dışı edilmiştir⁷⁹.

G.C. Carikiopoulo(?-?)

Ticaret yıllıklarında adı geçen diğer bir müzisyen olan Carikiopoulo, 1888 tarihli şark ticaret yıllığına göre İstanbul Pera'da ikamet eden bir Piyano eğitmeni olarak görülmektedir.1909 tarihli bir başka yıllıkta ise Beyoğlu Çukurcuma'da ikamet eden Piyano, Org ve Şan eğitmeni olarak görülmektedir. Doğum ve ölüm tarihi hakkında bilgi sahibi olunamayan Carikiopoulo, ismi üzerinden Yunan kökenli Avrupalı bir müzisyen değerlendirilmesi yapılmaktadır. Müzisyenin Meşrutiyet İlahisi adında bir eseri mevcuttur⁸⁰.

Bu müzisyenler dışında yine çeşitli gazetelerde ilan vermiş olan gayrimüslim piyano hocaları da mevcuttur.

Sabah gazetesindeki Edgar Manas isimli bir piyano hocasının ilanı şöyledir;

⁷⁸,a.g.e. s.58

⁷⁹A. Grosser Rilke, Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Bir Hoş Sada,2011, İstanbul: Yayıncılık Matbaacılık

⁸⁰Kutlay,2010 s.13-15

“Piyano Muallimi

Meşahir-i musikîşinasadan olup Fransa Devleti'nin Officier d'Academie nişanını hamil bulunan piyani muallimi Edger Manas Efendi Nişantaşı'nda Mekteb-i Harbiye karşısında Saketun Apartmanı'nda 4 numara hususi derslerine başlamıştır. Mümaileyhin usul-i talimi şimdiye kadar tatbik olunan usullerin cümlesine faik ve gayet suhuletli olduğundan az zaman içinde talebe ve taliban piyanoda kesb-i maharet eylemektedir”⁸¹.

Yine Maarif nezaretine bağlı okullarda görevli gayrimüslim hocalar da piyona derslerini üstlenmişlerdir.

Madam Dalyaço Sultan Ahmet İnas Rüşdiyesi’de piyano dersleri vermiştir. Madam Aleksander Cağaloğlu Kız Sanayi mektebinde, Matmazel Henli Aksaray’da bulunan Dersaadet Kız Sanayi Mektebinde ve Madam Haliçka da Üsküdar Kız Sanayi Mektebinde piyano dersleri vermişlerdir.

Yabancı Okullar ve Gayrimüslim tebaa’ya ait olan okullarda görev yapan piyano hocaları ise, Amerikan kız kolejinde Madam Olga, Beyoğlu Rum kız okulunda Alman asıllı Matmazel von Kamerluhern dir⁸².

Osmanlı devletinin müzikte batılılaşma çabaları, bu müzisyenlere önemli fırsatlar sağlamış, müzikal anlamda önemli görev ve mevkiî elde etmelerine olanak tanımıştır. Yabancı veya Levanten⁸³ müzisyenler olarak anılacak bu Piyanist müzisyenler Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadar sürecek müzikal dönüşümün en önemli öncüleri olacaklardır.

4.3. Kadın Piyanistler

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’ın değişim rüzgârları, Kadınları da etkisi altına almıştır. Toplum içindeki konumları değişen ve dönüşen kadınlar, Osmanlı Devleti’nin Müzikal dönüşümüne katkı sağlamışlardır. Kadınlar hem müzik üretimi hem de batı enstrümanlarının hanelerinde yer edinmesini sağlamışlar ve

⁸¹Selçuk Alimdar, Osmanlıda batı müziği, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları,2016,s.312

⁸² a.g.e.s.319-320.

⁸³ Levanten :“Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan Hristiyanlara verilen ad” olarak açıklanmaktadır. Sıfat olarak ise “Avrupalı gibi görünmeye özenen, züppe tavırlı ve bu tavra özgü olan” şeklinde açıklanmaktadır. <http://www.tdk.gov.tr/>

aldıkları Batı müziği eğitimi ile topluma örnek olmuşlardır. Osmanlı-Türk müziği geleneği içinde hatırı sayılır yeri ve katkıları olan kadınlar, dönüşen müzikal hayatla birlikte geleneksel müzik sazları çeng, santûr, kânun, tanbûr, def gibi çalgıların yanı sıra, Batı müziği enstrümanları Piyano ve keman öğrenmeye başlamışlardır.

Osmanlı Sarayının Haremindeki bu değişimi, bu konuda en önemli bilgileri bizzat Osmanlı Sarayında yaşamış ve tanıklık etmiş olan Piyanist ve bestekâr Leyla Saz Hanım şöyle aktarmaktadır;

“Sultan Efendilerin ayrıcasız çok iyi müzisyenler olduklarını söylemişim. Küçük Sultanların eğitimini, bu iş için yetiştirilmiş çok değerli müzik öğretmenleri üstlenmişti. Tanıdığım bu tür kalfalar arasında Piyano öğretmeni, dünyaca ünlü besteci Gaetano Donizetti'nin kardeşi, orkestra şefi, Maestro Donizetti'nin öğrencisi Dürrünigar gibi iyi yetişmiş kalfalar vardı”⁸⁴

Yine Leyla saz Hanım'ın aktardığına göre, Dürrünigar Hanımdan ” *seçkin bir piyanist aynı zamanda Saray saz takımının başkemancısıdır. Çok güzel polka, mazurka ve vals parçaları bestelemiştir*”⁸⁵ şeklinde bahseder. Yine aynı eserinde Batı müziğini notayla, Türk müziğini ise her zaman olduğu gibi, kulakla notasız öğretirlerdi. Batı müziği orkestrasıyla hafta da iki kez birlikte çalışıldığını Türk müziği heyeti ise haftada bir kez yapıldığını aktarır⁸⁶. Ve şöyle ekler;

”Harem müzisyenleri, Sultanın orkestrasının üstün nitelikli erkekleri kadar iyi çalardı”⁸⁷.

Leyla Saz Hanım harem müzisyenlerinin Sultan Abdülmecid'in oğlu Şehzade Vahdettin için verilen konsere dahi bilgiler verir. O akşam harem müzisyenleri olan kadınlar, o dönemde İstanbul'da moda olan Guillaume Tell ve Traviata adlı operalardan bazı parçalar icra ettiklerini anlatır. Tabii bu durumu erkek müzisyenlerin şaşkınlıklarını anlatarak Harem müzisyenlerinin yeteneklerini gözler önüne serer;

”Bu hanımlar nasıl oluyor da bu kadar iyi çalabiliyorlar, neredeyse bizden iyiler”⁸⁸.

Haremde artık günlük yaşamın bir parçası haline müzik sarayda müzik dersleri bu iş için tahsis edilen odalarda yapılırdı ve bu salonlara herkes giremezdi. Sarayın her yanında bir piyano bulunurdu⁸⁹. Bu aktarımları yapan Leyla Saz hanım da

⁸⁴ Leyla Saz, *Anılar 19. Yüzyılda Saray Haremi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010s. 103

⁸⁵ a.g.e.s. 104

⁸⁶ a.g.e.s. 37

⁸⁷ a.g.e.s. 38

⁸⁸ a.g.e. s. 39

⁸⁹ a.g.e.s. 41

besteci ve icracıdır. Leyla Saz Hanım'ın babası olan Giritli İsmail paşa, Osmanlı sarayına hekimbaşı olarak atanmış sonrasında Girit valiliği yapmıştır. Sultan Abdülmecid devrinin bu parlak devlet adamının kızı Leyla Saz Hanım ise Sultanın kızı olan Piyano icra edebilen Münire Sultan'ının yanına verilmesiyle birlikte şehzadeler ve sultanlar arasında yaşayıp eğitim görme ve bizzat olaylara tanıklık etme şansını yakalamış tarihimizin önemli bir ismidir. Sultan efendilerin piyano hocası olan matmazel Romano'dan piyano eğitimi almıştır. Leyla Saz Hanım iyi bir piyanist ve şair olarak tanınmaktadır. Leyla Saz Hanımın herhalde en çok bilinen eseri olarak "Yaşlı Gittim Şen Geldim" adlı eserini sayabiliriz.

Sarayda bu Dönemde iyi derecede piyano icrası kadınlardan bahsedebiliriz. Sultan Abdülmecid'in gelini olan Kadriye Sultan hem iyi piyano icracısı olup hem de piyano için besteler yapmıştır. Yine Sultan V. Murad'ın kızı Fehime sultan iyi piyano icra eden ve birçok güzel bestelediğini Leyla saz hanım aktarmaktadır⁹⁰. Fehime Sultanın meşhur eserlerinden bahsedecek olursak "Galop a la Constituion" yani "Meşrutiyet Galopu" ve "Marche L'Union Nationale yani "Marş-ı İttihad-ı" adlı bestelerini sayabiliriz.

Yine V. Murad'ın diğer bir kızı Hatice Sultan'da iyi derecede piyano çalan ve çoksesli marşlar besteleyen Hanım Sultanlardandır.

Diğer bir önemli isim Sultan II. Abdülhamid'in eşi olan Behice Sultan iyi bir piyanisttir. Sultan II. Abdülhamid için bir Polka Mazurka bestelemiştir.

Yine Sultan II. Abdülhamid'in ilk hanımı olan Nazikeda Baş kadın efendi de iyi bir piyanisttir. Sultan II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan, Donizzeti Paşa'nın öğrencilerinden olan önce Dürriyekte hanımdan ders almış sonrasında François Lombardi'den ders almaya başlamıştır. Mükemmel seviyede piyano icra eden Ayşe Sultan Hamidiye Marşı adlı bestesini henüz 12 yaşındayken yapmıştır. Yine sonradan piyano muallimi olacak olan Devlet Efendi onun talebesidir. Yine kendi hatıratında kardeşi Naime Sultan ve Şadiye Sultanın çok iyi birer piyanist olduklarını aktarmaktadır⁹¹.

⁹⁰ a.g.e.s.104

⁹¹ Ayşe, Osmanoğlu, *Babam Abdülhamid*, İstanbul: selis kitapları, 1994, s.

Sultan Abdülmecid'in oğlu Şehzade Burhaneddin Efendi'nin torunu olan Arife Kadriye Sultan çok iyi derecede piyano icra eden bir Hanım Sultan olup, sürgün yıllarında İsviçre'de piyano dersleri vererek geçimini sağlamıştır⁹².

Enver Paşa'nın eşi olan Naciye Sultan, Sultan Abdülmecid'in Şehzadelerinden Süleyman Efendinin kızıdır. Naciye Sultan'da diğer hanedan mensupları gibi iyi derecede piyano icra ederdi. Yine Diğer bir Sultan VI. Mehmed Vahdeddin'in kızları olan Sabiha Sultan ve Ulviye Sultan çok iyi birer piyanist olmuş ve eserler vermişlerdir.

Osmanlı toplumundaki kadınların eğitilmesi için devletin açmış olduğu okullar da kadınların müzikal eğitimi almalarına yardımcı olmuştur. Çünkü bu okullarda piyano eğitimi verilmiştir. Piyano'nun Osmanlı kadınlarının sosyal yaşamındaki yerini İstanbul'a gelip gözlemlerde bulunan İspanyol yazar ve Siyaset adamı Vicente Blasco Ibanez seyahat notlarında bazı yüksek Osmanlı Devlet adamlarının haremelerindeki Avrupai dönüşümü şöyle aktarır;

“Oğullarını Avrupa'ya dolaşmaya yollayan büyük paşalar kız evlatları için de İngiliz ve Fransız mürebbiyeler getirtmişler... Doğdukları harem bir köşesinde kuyruklu piyanoları var, Chopin'in hüznümlü valslerini ya da Paris'te son moda olan şarkıyı çalıyorlar ve piyanolarının yanında İngiliz ve Fransız romanlarıyla dolu kitaplıkları var” ...⁹³

Kadının Osmanlı sosyal yaşamındaki yerini genişleten etkenlerin başında müzikal dönüşümün etkisi olduğu açıktır. Müzikal dönüşüm kadının kültürel ve kamusal alanda erkeklerle birlikte var olmasına şans tanıyacak sürecin ilk adımlarından biri olacaktır. Tanzimat'ın tetiklediği tüm bu itici gücüne rağmen kadın bestekârların müzikal anlamda önemli fırsatlar elde etmesi besteler ortaya çıkarmaları, konserler icra etmeleri XX. yüzyıla sarkacak ve Cumhuriyet'le birlikte yükselecektir.

4.4. Osmanlı Kültür yaşamında Piyano

Tanzimat'la birlikte oluşan yeni sosyo-kültürel katmanlar için genel olarak “Tanzimat aydınları “ifadesi kullanılır. Oluşan bu yeni sosyal zümrenin Osmanlı kültür hayatının batı eksenli dönüşümüne Osmanlı sosyal yaşamı açısından etkisi

⁹² Yılmaz Öztuna, **Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi C.I**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 418.

⁹³ Vicente Blasco, *Fırtınadan Önce Şark*: İstanbul 1907, çev. Nevriye Gül Işık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.30.

büyüktür. Bu zümre gerek yaşam tarzları gerek Siyaset ve Edebiyat gerek giyim kuşam ve tüketim alışkanlıkları “Batılı” yaşam tarzının önce Osmanlı üst bürokratik sınıfında sonra ise orta sınıf halk tarafından benimsenmesine öncülük etmişlerdir. Pera ve Galata gibi Osmanlı devletinde XIX. Yüzyıl batılı kent modelinde örnek bölgeler olan ve gayrimüslim kitlenin yaşadığı bu muhitler, Müslüman olan bu zümreleri de kendine çekmiştir.

Bölgenin önemli etkinlik mekânları; Naum tiyatrosu, Fransız Tiyatrosu, Verdi tiyatrosu çeşitli sanatçıların konserlerini ve operalarını sergilediği önemli Pera sahneleridir. Bu mekânların varlığı Tanzimat’la birlikte halka açık kültürel faaliyetlerin ne boyutlara ulaştığını gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Osmanlı Devletinde faaliyet gösteren en meşhur temsil mekanı 1844 tarihinde Michel Naum tarafından açılan kendi adıyla anılan tiyatrodur. Naum tiyatrosu Pera halkı tarafından büyük ilgi görmüştür. 1847 tarihinde yangına kurban giden tiyatronun yeniden inşası için Sultan Abdülmecid’den yardım isteğinde bulunan Naum’un dileği Sultan tarafından geri çevrilmemiş Kendisine lütfedilen İstiklal caddesindeki arsaya yeniden bir tiyatro inşa etmiştir. Yabancı elçiliklerden de yardım toplayan Naum’a Sultan tarafından 50.000 kuruş ve yapımda çalışacak işçilere de 10,000 kuruş bağışlamıştır⁹⁴. Hem Sultan Abdülmecid’in Hem de Sultan Abdülaziz’in hamiliğini elde etmiş olan Naum Tiyatrosu Sultana özel locasıyla adeta İmparatorluk temsil mekânı olmuştur. Ünlü İtalyan opera temsillerinin yapıldığı tiyatroya Sultan Abdülmecid ve o sırada şehzade olan, V. Murad, II. Abdülhamid ve V. Mehmed Reşad izlemeye gelmişlerdir. Yine Rossini’nin Sevil Berberi isimli Operasını izlemek üzere Sultan Abdülaziz tiyatroya teşrif etmişlerdir⁹⁵.

Bunun dışında temsilleri izleyen yabancı Ülkelerin haneden mensupları da vardır bunlar; Galler prensi ve Prensesi, Fransa İmparatoriçesi Eguine ve Avusturya İmparatoru Franz Joseph’tir. 1868’de Michael Naum’un ölmesiyle Aile üyelerine kalan tiyatro 1870’de çıkan bir yangından sonra faaliyetleri son bulur. Bugün bu yapının olduğu yer Çiçek Pasajı olarak bilinen ve Beyoğlu’nun en renkli mekanlarından birine dönüşmüştür.

⁹⁴ Refik Ahmet Sevengil, *Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız*, İstanbul: Milli eğitim basımevi, 1969, s.29

⁹⁵ Kutlay, s.205

Diğer bir önemli mekan ise kuşkusuz Gedikpaşa tiyatrosudur. Yoğunlukla Fransız Operetlerinin sergilendiği mekanda Sultan için de özel bir loca bulunuyordu. Güllü Agop'un yönetiminde Pera bölgesindeki tiyatrolarla rekabet halinde olan Gedikpaşa tiyatrosunun dekorlarını yapan ise Avrupa 'nın ünlü sahnelerinin dekorcusu Merlo dur⁹⁶. Birçok Fransız Operetini Türkçeleştirerek sahneleyen tiyatro 1884 tarihinde kapanmıştır.

Bunların dışında kalan önemli temsil mekanlarına örnek olarak, Concordia tiyatrosu, Odeon tiyatrosu, Petit-Champs tiyatrosu, Croissant Tiyatrosu gibi mekanlar sayılabilir. Batı Müziğinin tiyatro ve sahneler dışında icra edildiği alanlar içinde yer alan Pera Gazinosu 1849 tarihinde açılmış Avrupai dekorasyonu ile balo, konser gibi bir çok sosyal faaliyetin yapıldığı bir mekan olmuştur. Macar piyanist M. Antoine (Murad) diğer sanatçılarla beraber 1866 tarihinde burada bir konser vermiştir⁹⁷.

Pera'da bulunan diğer bir mekân Müzikli Kafe veya Dinletili Kahve olarak anılan Paradis isimli mekândır. Türkçe ve yabancı dillerde konser opera şarkıları icra edilen bir mekândır.

Bir başka önemli mekân olan Pera Palas oteli büyük müzik konserlerine ev sahipliği yapar. Herr Friedenthal burada bir piyano resitali vermiştir. Piyanist Chopin, Wagner, Liszt ve Schubert eserleri icra etmiştir⁹⁸.

Yine Tarabya'da bulunan Summer Palace oteli'nde birçok konsere ev sahipliği yapmıştır. Çok canlı batılı tarzda kültürel hayatın sürdüğü bu muhitte yer alan Elçilikler, Müzik okulları, tiyatrolar, restoranlar, kahvehaneler, oteller ve mağazalarıyla bu yaşam tarzına özenen ve benimseyen bu Osmanlıları, artık vakit geçirmekten öte yaşam için yerleşilen bir yere çevirmesine sağlayan etken olmuşlardır. Pera ve Galata'nın Müslüman akınına uğramasının temel nedeni Batılı hayat tarzının tüm öğelerini barındıran bu muhitlerden, benimsedikleri bu yeni hayat tarzının tüm Avrupai materyallerini temin edebiliyor olmalarıdır⁹⁹.

⁹⁶ a.g.e.210

⁹⁷ a.g.s.

⁹⁸ Alimdar, s.259

⁹⁹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914: Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s.138

Tanzimat'la değişen kültürel alanlardan biri olan Edebiyatta ise Roman yazarları ön plana çıkmaktadır. Roman yazarları dönemin, batılılaşma serüvenini romanlarına taşıırken, dönüşen toplumu anlatırken kullandıkları sembollerin çoğunluğunu müzikal objeler ve dil eğitimi üzerinden ifade etmeye çalıştıkları romanlarında açıkça görülür.

Tanzimat ve Servet-i Fünun yazarları, eserlerinde müziğe yer veriş şekilleri Çoğunlukla Eğitim ve Kadınlar üzerinden anlatılmaya çalışılan dönüşümün önemli betimlemelerinden biri olarak piyano çalan karakterleri kullanmışlardır.

Bu tür eserlere örnek vermek gerekirse;

Ahmet Midhat Efendi'nin 1875 tarihli "Felatun Bey ve Rakım Efendi" isimli romanında Felatun Bey'in kızı olan Mihri hanım bir piyano hocasından dersler alarak piyano öğrenirken, Rakım Bey'in kızı olan Canan hanım da komşusundan özenerek piyano dersleri almaya başladığı şeklinde gemektedir¹⁰⁰. Yine aynı yazarın "Jn Türk" isimli başka bir eserinde yer alan karakterler olan Ahdiye ve Nurullah düğünlerinde çalınması için komşularının evindeki piyanoyu alırlar¹⁰¹.

Diğer bir yazar Mehmed Rauf 1897 tarihli kaleme aldığı "Ferda-yı Garam isimli romanında yer alan ve İngiliz mrebbiyeden dersler almış olan Sermet isimli karakter piyanoyla Strauss'un bir valsini çalar.

Yine kendisi de müzisyen olan Halid Ziya Uşaklıgil, 1901 tarihli Aşk-ı Memnu adlı romanında geçen karakterlerden Adnan Bey'in kızı olan Nihal piyanosuyla Strauss, Metra, Schumann, Mendelsohn ve Chopin'den eserler çalar¹⁰². Yine aynı yazarın Nesl-i Ahir isimli eserinde olan İrfan adlı karakter Paris'te müzik eğitimi alır ve iyi derece piyano çalar. Annesi de İrfan karakteri kadar iyi piyano çaldığı bu eserde geçmektedir.¹⁰³

Yine başka bir yazar olan Sami Paşazade Sezai'nin Sergüzeşt adlı romanında Batı müziğini piyano temsil ederken Doğu müziğini Ud'un temsil ettiği görülür.

¹⁰⁰ Ayşe Melda ner, *Roman ve musiki: Tanzimat ve Servet-i Fünun romanında musiki teması*, İstanbul: Simurg Yayınları, 2006 s.5-10

¹⁰¹ a.g. e. s.67

¹⁰² a.g.e. s.150

¹⁰³ a.g.e. s.154-155

Yazar romanında bu ikilemi tanımlarken, karakterlerin kültürel kimliklerini temsilen bu iki enstrümanı kullanmıştır¹⁰⁴.

18 Temmuz 1907 tarihli Servet-i Fünun sayısında Leon Kasanof isimli yabancı bir yazarın eserinden piyanoyla ilgili bir bölüm yayınlanmıştır. Artık Piyanonun Osmanlı toplumunda sağlam yer ettiği dönem içerisinde piyano konulu bu edebi yazının göreceği ilgi düşünüldüğünde yayınlanmış olması önemlidir¹⁰⁵.

Yine Hikâye türünde Mehmed Celal tarafından 1900 tarihli Piyano hikâye kitabı, piyanoya olan ilgi açısından önemli bir örnek teşkil eder.13 sayfadan ibaret olan hikâyenin merkezinde olan piyanoyla ilgili şu kısım dikkat çekicidir;

“...hazin bir piyano sesi beni tevkif etti. Oracığa, bir çamın altına oturdum. Daha ileride birisinin oturduğunu gördüm. Galiba o da benim gibi bu piyanonun sessini dinliyordu. Yağmur dinmişti. Bulutlar kısmen yırtılıyordu. Acaba piyanonun beyaz perdeleri üstünde uçan o güzel parmaklar kimindi? Acaba kimin için çalıyor? Acaba bu piyanoda uzun feryatlar koparanın kalbinde bir sevdâ var mı¹⁰⁶?”...

Bu dönem piyano'nun devri gibidir. Yazılı edebiyatın en güçlü batı imgelemesi haline gelen piyano 1910 tarihinde bir gazetenin ismi bile olacaktır. Her ne kadar müzikle ilgili bir gazete olmasa dahi, gazetenin sloganı olan “her havadan” çalar ibaresi doğu-batı ikilemine müzikal gönderme yapan mizahi bir nitelik taşır. “ciddi ve mizahi tenkid” gazetesi olarak kendilerini tanımlayan bu yayın 17. Sayısından sonra ismini Düşünüyorum olarak değiştirmiştir¹⁰⁷.

Sonuç olarak piyano sadece müzikal alanda değil Osmanlı toplumundaki Batılı dönüşümün yazılı kültürde de en büyük imgesi haline gelmiş ve dönemin birçok edebi eserinin yanı sıra çeşitli mecmualarda da kendine yer bulmuştur.

¹⁰⁴ a.g.e. s.84

¹⁰⁵ Alimdar, s.206

¹⁰⁶ Mehmed Celal, piyano, İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Matbaası,1900,s.4-5.

¹⁰⁷ Alimdar, s.207

V. BÖLÜM OSMANLI DEVLETİNDE PİYANO TEDARİĞİ VE TİCARETİ

5.1. Yurt Dışından İthal Edilen Ünlü Marka Piyanolar

XIX. Yüzyılın ikinci yarısında batı müziğine ilginin artması ve piyanoya olan talep, İstanbul ve İzmir gibi kentlerde batı müziği enstrümanlarını satan mağazaların açılmasına neden olur. Bu talebi karşılamaya çalışan mağazaların yoğunlukla piyanoya özel mağazalar olması, piyanoya olan ilginin açık göstergesidir. Osmanlı Sarayı'nın Avrupa'dan çok sayıda piyano sipariş etmiş olması batılı piyano üreticilerini iştahını kabartmış ve birçok firmanın temsilciliği İstanbul'da açılmaya başlamıştır.

Piyano ticaretini yapan mağaza sahipleri çoğunlukla Osmanlı tebaasından gayrimüslimler olmuş, piyano satıcılığı, yapımcılığı, onarımcılığı, taşımacılığı gibi alanlarda meslek ehli olmuşlardır. Mağazalar bu nüfusun yaşadığı Pera ve Galata bölgesinde yoğunlaşmış ve benzer şekilde bu konumlanma günümüze kadar gelmiştir. Bugün bile müzik enstrüman mağazalarının en ünlüleri bu bölgelerde faaliyet göstermektedir.

Bu Mağazalardan en meşhuru Adam Comendinger'e ait olup piyano ticaretinin yanı sıra piyano akortçuluğu, bakım onarım, takas ve kiralama da yapmışlardır.1868 tarihinden Cumhuriyet dönemine kadar faaliyet gösteren Comendinger mağazası,E.Kaps,Bechstein, Mason&Hamlin, F.Neumeyer, Gütschow, Rosenkranz,Erard, Pleyel,Elckle, Schwander, Rodolphe önemli piyano markalarının satış temsilciliğini yapmıştır.

Bu markalar arasında bulunan Boisselot ve özellikle Erard marka piyano Avrupa'nın Liszt gibi en ünlü piyanistleri tarafından tercih edilirken aynı zamanda Osmanlı Sultanları ve Şehzadeleri için de tercih edilen bir piyano markaları olmuştur. Erard marka piyano'nun ilk olarak saraya gelişi Avusturyalı piyanist Leopold de Meyer'in Sultanın huzurunda verdiği konser sırasında kullandığı piyano olarak kayıtlara geçmiştir.

Diğer bir tercih edilen marka olan Boisselot¹⁰⁸ adlı Fransız marka piyanoları Saraya tedarikini sağlayan mağaza Comendiger mağazasıdır. Osmanlı Sarayı yurt dışından sipariş ettiği piyanolar olduğu gibi yurt içinden de piyano sipariş etmeye başlar. Bu yurt içi piyano tedarikçilerinin başında Sarayla yakın ilişkiler kuran Comendiger mağazası gelmektedir. Uzun süre Saray'a hizmet eden Comendiger dördüncü dereceden Mecidi Nişanı ödüllendirilir(1882)¹⁰⁹.

1888 yılına ait bir arşiv belgesinde, saraya ait piyanonun tamir edildiği; ücret için Comendiger (Cemdiuger) adlı şirketin fatura kestiği görülür¹¹⁰. Osmanlı Sarayı tarafından direk üreticisinden sipariş edilmiş olan bir diğer piyano markası ise Pleyel&Cie¹¹¹ adlı Fransız üretimi olan piyanodur.

Beyoğlu'nda bulunan diğer bir mağaza olan F.Adam Boisselot, Steinway & Sons ve Nagel gibi piyano markalarının satış temsilciliğini üstlenir. F.Adam Mağazası Nagel Marka bir piyanoyu Saraya satmıştır¹¹².

Saraya piyano gönderen bir diğer dünyaca ünlü piyano üreticisi de Steinway & Sons¹¹³ markasıdır. Saraya ilk gönderilen piyano 1875 tarihinde olup bir sonraki sipariş 1885 ve 1889 yılına aittir¹¹⁴. Yine Saray, Alman Welte&Söhne fabrikasından iki adet piyano sipariş etmiştir¹¹⁵. Yine arşiv belgelerinde görülen Saray'ın satın aldığı Auto Grand Piano & Co. İsimli Amerikan piyano markasıdır. Bu piyano otomatik bir şekilde en basit ifadeyle kendi kendine çalan bir piyanodur. Sultan II. Abdülhamid tarafından sipariş edilen piyanonun kullanımıyla ilgili bir de İngilizce kılavuz yollandığını konuyla ilgili 5 Mart 1907 tarihli arşiv belgesinden tespit ediyoruz¹¹⁶.

¹⁰⁸ 1831 tarihinde Marsilya'da Jean-Louis Boisselot ve oğulları Louis-Constantin ve Xavier Boisselot kurulan piyano firması.

¹⁰⁹ BOA, İ.DH,854/68476.

¹¹⁰ BOA, Y.PRK. TKM,/11/56

¹¹¹ 1807 yılında besteci Ignace Pleyel tarafından kurulan bir Fransız piyano üretim firmasıdır. 1815'te Pleyel'in oğlu Camille ona iş ortağı olarak katılmıştır. Pleyel piyanoları Debussy, SaintSaëns, Ravel, de Falla ve Stravinsky gibi bestecilerin ve piyanistlerin ve öğretmenlerin tercih ettiği bir markaydı.

¹¹² BOA, DH. MKT,171/10.

¹¹³ Steinway & Sons, kısaca Steinway, Amerikalı ve Alman el yapımı piyano üreticisi. 1853 yılında Manhattan'da Alman piyano yapımcısı Heinrich Engelhard Steinweg tarafından kurulmuştur.

¹¹⁴ Alimdar, s.284

¹¹⁵ BOA, Y.PRK. BŞK, 74/89.

¹¹⁶ BOA Y.PRK. EŞA,50/18

Yine arşivde karşılaştığımız bir belgede Petersburg sefiri Hüsnü Paşa'nın piyano imal eden bir fabrikada yaptığı gözlemlerden bahseden belgedir. 26 Ağustos 1875 tarihli belgede özetle; meşhur piyano fabrikatörü Bekzengin'e giderek çeşitli piyanoları incelediğini adı geçen fabrikada iki tür piyano imal edildiğini bunların dikey ve yatay piyanolar olduğunu söyler. Hüsnü Paşa'nın yüksek piyano bilgisiyle tarif etmiş olduğu dikey ve yatay piyanodan kastı kuyruklu ve duvar piyanosu denilen türdeki piyanolar olsa gerektir. İlgili belgenin devamında Hüsnü Paşa kendisi tarafından yapılan gözlemlerde Piyanolarla ilgili bir kusura rastlamadığını ve Sultana yakışacak türde piyanolar olduğunu ifade eder¹¹⁷.

Arşivde karşılaştığımız üzerinde tarih bulunmayan dosya tarihi 24 Ocak, 1889 olan başka bir belge de ise Saray için alınan bir piyanodan bahseder bu piyanonun adı Estanlı olarak yazıldığı görülür. İlgili belgede adı geçen ve Amerika'daki fabrikasıyla yazışma yapıldığında bahsedilen piyano Stanley marka piyanodur. Padişah yaveri Hakkı Paşa'ya gönderilen yazıda Stanley(Estanlı) fabrikasına ısmarlanan piyanoların gönderildiği Saraya bildirilir¹¹⁸. Saydığımız bu markaların dışında Osmanlı Saraylarında tespit edilen farklı piyano markaları da mevcuttur.

Dolmabahçe Sarayında; Gaveu, Herz, Qandt

Beylerbeyi sarayında; Rachals

Yıldız Sarayında; John Brinsmead & Sons

Aynalı Kavak Kasrı; Lion Pianoforte Works¹¹⁹

Görüldüğü üzere piyano Osmanlıların, Avrupalı ve Amerikalılar arasında yaptığı ticaret ağının bir parçası olur. Üreticiler, üretimde yaptıkları her gelişimi Saraya bildirerek, temsilcileriyle piyano katalogları göndererek hem ticaret hem de Prestij kazamaya çalışmaktaydılar. Osmanlı devletindeki dönüşüm, ticareti yapılan mallar içerisine artık kültürel niteliği olan materyallerin dâhil olduğu geniş bir yelpazeyi kapsayacak niteliğe bürünüyordu. Kuşkusuz piyano nitelik olarak bu kültürel materyaller içerisinden en önemlisi olma ayrıcalığına sahip olacaktır.

¹¹⁷BOA Y.PRK. EŞA.1309/ 14/37

¹¹⁸BOA Y.PRK. MK./4/52

¹¹⁹Alimdar, s.287

5.2. Yerli Piyano Üretimi

XIX. yüzyılda Sultan Abdülmecid döneminde hızlanan batı müziği ve onun en büyük bayraktarı olan piyanoya talebin artması hem eğitim de hem ticarete hem de piyanoya bağlı (bakım onarım, akortçuluk ve hatta taşımacılığı) bazı alanlarda meslekleşmeye yol açmıştır. Bunun yanında Piyano üretimi açısından sınırlı sayıda da olsa ilk denemeler gerçekleştirilmiştir. Osmanlı arşiv belgeleri bu konuda ilk yerli piyano Lutiye¹²⁰, mizin Giritli Veysioğlu Mustafa olduğunu göstermektedir.

Piyanosunu 1893 yılında ürettiği anlaşılan ilk yerli Lutiyemiz yapmış olduğu piyanosunu Osmanlı Sarayına sunmak için yazışmalarda bulunur ve gerekli izinleri almaya çalışır. Hanya'daki nahiye müdürü Ahmed Zeki Bey Girit vilayetine bir yazı kaleme alarak Veysioğlunun yapmış olduğu piyanodan ve özelliklerinden bahseder;

“Huzur-Ali-i Hazret-i Vilayet Penahiye

Devletli Efendim hazretleri,

Hanya ahalisinden Veysioğlu Mustafa namlı kimsenin bir adet telleri titreştiren tokmak ile isabet edip, tellere ekli keçe ve keçelere dikine durmuş olan kafesvari ağaçlardan imal teller ve vidali mandal ile isfonta ve ince teller ve ince perde pulları ve usul-i musiki üzerine perdelerin tertip ve tanzimi ile piyanonun duruşuna mahsus sandık ve notanın duruşuna mahsus mahal ile piyanonun iki tarafında konulmuş şamdan ve sair edevatıyla gayet sanatkarane ve ustalıklı imal ettiği bir adet piyano Avrupa malı piyanolardan daha süslü bulunduğu gözümle görülmüş(şahid olunmuş) ve bu gibi benzerlerin Sanayi madalyası ile taltifleri usul ve kaidesi icabından bulunmuş olmakla sayelerine mucib-i şevk ve gayret olmak üzere lütfen adı zikredilmiş olan şahsın madalya ile taltifine müsaade-i celile-i daver sezaver bulunması babında her halde emr-i ferman hazret-i menlehü'l-emrindir¹²¹.

Fi 3 Mart 1309 (25 Mart 1893)

Müdür-i Nahiye-i Hanya

Ahmed Zeki”

Girit vilayeti bu öneriyi uygun ve bunun üzerine harekete geçen Girit vali vekili Mahmud Celaleddin Paşa, İstanbul Ticaret ve Nafia Nezaretine Veysioğlu

¹²⁰ Müzik enstrümanları yapım / onarımıyla uğraşan kişi.

¹²¹BOA, İ.TAL,27/1311.M/123-4.

Mustafa'nın yapmış olduğu piyano hakkında bilgi ve bir de piyanonun fotoğrafını ekleyerek durumu bildirir.

İlgili belge şöyledir;

“Girit Vilayeti

Mektubi Kalemi

Aded 17

Ticaret ve Nafia Nezaret-i Celilesi'ne

Devleti Efendim Hazretleri,

Hanya ahalisinden ve erbab-ı hünerden (işinin ehli) Veysioğlu Mustafa Efendi çire-desti(eli işe yatkın) ustalık olarak müceddeden(yeni baştan,yeni) imal etmiş olduğu bir adet piyanonun fotoğraf ile aldırılan resmi ile suret-i imali(yapılış biçimi)tafsilatına (izahına)dair Hanya Daire-i Belediyesi canibinden ita kılınan(ihsan edilen)müzekkire(üst makama resmi yazı)leffen (iliştirilmiş olan) irasal-ı savb-ı sami-i nezaret penahileri kılınmış (bakanlığa gönderilmiş) ve bu benzeri sanayi-nefisece iktisab-ı maharet edenlerin taltifiyle tezyid-i(çoğaltmak) şevk ve gayretleri muvafık-ı maslahat (yerinde,uygun) bulunmuş olmakla mümaileyhin(adı geçen)bir kıta Sanayi Madalyası ihsanıyla taltifini müsaade-i celile-i asafaneleri sezavar(layık) buyrulmak babında emr-i ferman hazret-i menlehü'l-emrindir¹²².

15 Ramazan 1310 (3 Nisan 1893)”

İlgili yazıda bahsi geçen piyanonun Sanayi madalyasına taltif olup olmadığına dair incelemelerde bulunmuş ve bu konuyla ilgili Dersaadet Ticaret, ziraat ve Sanayi odasını görevlendirmiştir. Sonuç olarak Aristakes Azarian isimli ilgili oda reisinin imzasıyla *“Dersaadet Ticaret Odası Başkâtib ve Numunehane Müdürü Esiraki'nin terfi-i rütbesine ve İpek makinası mucidi Bursa'da mukim Mehmed Efendi ile mahirane bir adet piyano imal eden Veysioğlu Mustafa Efendilere sanayi madalyası itası”¹²³*. Başlıklı İrade belgesi ile Giritli Veysioğlu Mustafa'nın Sanayi madalyasına layık görüldüğü anlaşılmaktadır. Sultan II. Abdülhamid dönemine denk gelen bu cesur girişim onu ilk yerli piyano üreticimiz olarak tarihe geçmesini sağlamıştır.

Diğer bir yerli piyano üreticimiz olarak kabul edilen isim ise Kastamonu'lu Taşköprülüoğlu Mehmed Efendi'dir. Marangoz olan Mehmed Efendi atölyesinde mobilya ve ahşap işleriyle uğraşan bir ustadır. Mehmed Efendinin kaderi

¹²²BOA, İ.TAL,27/1311.M/123-5.

¹²³BOA, İ.TAL,27/1311.M/123-8.

Kastamonu’da yol müteahhidi olarak çalışan İtalyan Karlo Efendin’in evine sipariş etmiş olduğu büfe mobilya’yı götürmesiyle değişecektir. Karlo efendinin evinde kızının çaldığı piyano’yu görünce etkilenmiş kuşkusuz çıkardığı sesler kadar ahşap yapısı ve dekoratif yönü de kendisini etkilemiş olacak ki piyano’nun yapısını incelemek için Karlo efendiden izin alır.

Karlo efendi Mehmed Efendi’ye piyano’nun imal kataloğunu vermiş ve ne vakit arzu ederse piyanoyu inceleyebileceğini söyleyerek ona cesaret vermiştir¹²⁴. Mehmed ustanın piyano imal etmek için çalışır ve sonunda başarır. Avrupa’daki piyanolara benzeyen bu yerli piyano Kastamonu valisi Enis Paşa tarafından satın alınarak Sultan II. Abdülhamid’e hediye edilir. Kendisi de Piyano icracısı ve aynı zamanda muazzam bir dülgere olan Sultan bu hediyeyi çok beğenir. Sultan II. Abdülhamid’in iradesiyle Mehmed ustayı Yıldız Sarayında istihdam edilir. Konuyla ilgili arşiv belgesinde “*Kastamonulu piyano ustası Mehmed Ağa’nın Tamirhane-i Hümayun’da istihdamının uygun görüldüğü*¹²⁵” yazmaktadır.

1904 yılında ailesiyle beraber Yıldız Sarayına yerleşen Mehmet usta Sarayda kaldığı kısa süre içinde 4 adet piyano üretmiş ve piyano bakım onarım işlerini yapmıştır. Ürettiği bu Piyanolardan biri Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm’e Sultan II. Abdülhamid tarafından hediye edilmiştir¹²⁶. Piyano’nun diplomatik ilişkilerde bir hediye olarak kullanılması hele batı müziğinin kültürel merkezi ve icracıları kadar, piyano üretiminde öncü olan Avrupalı bir diyarın hükümdarına verilen bu hediye piyanonun, çok ince mesajları sembolize ettiği açıktır. Mehmed Ustanın kaderi bu kez Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesiyle değişecektir. II. Meşrutiyet döneminin başladığı bu dönemde o da mecburen İstanbul’dan ayrılarak memleketi Kastamonu’nun yolunu tutmuştur.

Mehmed ustanın piyanosu’nun fiziki yapısı şöyledir;

“Mehmet Efendi’nin piyanosu, tahta şasili ve düz tellidir, ses tablosu ladinden yapılmıştır. Yedi oktav, (sol-la), iki pedallıdır. Kapalı mekanizma denilen tarzda, üstten surdinlidir¹²⁷. Mekanizmasının her parçası elde yapılmıştır. İşçiliği her yerde fazla itinalı değildir. Parçalı fildişi kaplı olan tuşların boyu normalden 1,5 cm. daha uzundur. İmalat sırasında tuşlar Arap harfleri ile numaralandırılmıştır.

¹²⁴Kutlay s.255

¹²⁵BOA, HH. İ,1316.H/116-8

¹²⁶Kutlay, s.256

¹²⁷ Genellikle piyanoda kullanılan sesini boğuklaştıran alet pedaldır. Fransızca “Sourdine” kelimesinin dilimizde kullanılan karşılığıdır.

*Piyanonun üzerinde veya içinde başka bir yazı yoktur. Dolmabahçe Sarayı Arşivi'ndeki şu kayıt piyanonun yapılış tarihini tespit etmektedir: "Piyano Ustası Mehmet Efendi tarafından Zat-ı şahaneye mahsus olmak üzere imal olunacak bir adet piyanonun 693 kuruş masrafla vücuda geleceği hakkında tamirhanenin tezkeresi ve merbutu defter". Bu kaydın tarihi 19 Kanunevvel 321, yani, 1 Ocak 1906'dır"*¹²⁸.

Dolmabahçe Sarayında bulunan ve daha sonra incelenen piyano'nun iç mekanizmasının yerli üretim olmadığı anlaşılmış dolayısıyla Mehmed Efendi'nin Piyano'nun ahşap kısımlarını yaptığı tespit edilmiştir¹²⁹.

Kastamonu'da marangoz iken İmparatorluğun en hareketli döneminde Yıldız Sarayında yaşamış ve görev yapmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in takdirine mazhar olmuş, yaptığı piyanolardan biri Alman İmparatoruna hediye olmuştur. II. Meşrutiyet'le bir devrin kapandığına en yakinen tanıklık etmiş ve etkisini görmüş bu Kastamonulu ustanın kaderini değiştiren şeyin piyano olması ise ayrı bir gerçekliktir. Bu cesur Anadolu insanın girişimciliği, tebaası olduğu İmparatorluğun Sultan'ının dikkatinden kaçmamıştır, çünkü küçük Asya'nın bağrından çıkan bu usta, fırsat verildiğinde Türk insanının neler yapabileceği konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir.

5.3. Piyano Üreticilerinin Osmanlı Arması Kullanım İsteği ve Bu Konuda Verilen İzinler

XIX. yüzyıldan itibaren Avrupa'da piyano'nun üretiminin artması piyano üreticileri arasında bir rekabete yol açmıştır. Avrupa'nın bu rekabetine ilerleyen yıllarda Amerikalı piyano üreticileri de dahil olunca piyano üreticileri sırtlarını Avrupa Saraylarına dayayarak ticari imtiyaz ve prestij edinme çabası içine girmişlerdir. Avrupalı hükümdarlardan alacakları unvan, nişan veya madalya, markalarının prestijine güç kazandıran referanslar olacaklarını düşünmüşlerdir.

Sanata ve sanatçıya karşı Osmanlı Sultanlarının bonkörlüğü, Wagner, Strauss gibi büyük isimler tarafından bile Avrupalı hükümdarlara örnek gösterildiği

¹²⁸ Umur, S. (1995), "Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Yapımı Bir Piyano", Milli Saraylar, Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık Dergisi, 70-77.

¹²⁹ A.g.m.

düşünüldüğünde, kaçınılmaz olarak bu duyumlar piyano üreticilerinin dikkatini bu pazara yönlerecektir. Batılı dönüşümün henüz başladığı Osmanlı Devlet’inde Sultan Abdülmecid devrinden itibaren Saray için piyano alımları başlar.

Ünlü Piyano üreticileri direk ya da İstanbul’da temsilcilikler veya enstrüman mağazaları aracılığıyla Osmanlı topraklarında ticarete başlarlar. Osmanlı Sultanlarının bu himayeciliği öyle bir duruma gelmiştir ki artık kendileri için can sıkıcı bir durum bile almıştır bu konuda Sultan II. Abdülhamid’in sitemi gayet manidardır;

“Bu bestekâr beylerin, beni biraz rahat bırakmaları için sefirlerimin daha uyanık olmaları icap eder. Bu ithaflara şimdiye kadar dünyada herkesin yaptığı gibi değil de, nişanlar vererek teşekkür etmemizden dolayı; bana ithaf edilen beste, şiir ve diğer sanat eserlerinin baskınına uğramış bulunuyorum. “

Fakat kendilerine nişan veya hediye yerine sadece teşekkür mektubu gönderdiğimiz vakit fevkalade hiddetleniyorlar¹³⁰ ...”

Piyano tedariki konusunda Saray’dan ilk imtiyazı kazanan Adam Comendiger dir. Comendiger kendisi için “Padişahın Tedarikçisi” unvanını kullanmaktadır¹³¹.Daha sonra bir başka Piyano üreticisi Nagel’in 19 Aralık 1893 tarihli Saraya yazmış olduğu dilekçesinde özetle;

1885 yılında saraya Adem (F.Adam) adlı bir kişinin aracılığıyla Saraya bir piyano sattığını belirten ve Halybron kasabasında ikamet eden piyanocusu Mösyö Nakl (Nagel) Saray-ı Hümayun Piyanocusu unvanını kullanmak için müsaade istediği belirtilir¹³².Saray’dan Mösyö Nagel’e Kataloğunda kullanması için istediği gerekli izinler lütfedilir ve bir de piyano sipariş edilir.¹³³

Bir diğer ünlü Amerikalı Piyano üreticisi Steinway&Sons ‘da Sultandan, fabrikasının üzerinde Osmanlı Arması taşımak için bir müsaade lütfunda bulunmasını ister. Konuyla ilgili 27 Temmuz 1900 tarihli belgede özetle;

Dâhiliye Mektûbî Kalemin yazdığı belgede, New York’ta piyano fabrikatörü Steinway ve oğullarının imalat hanelerinin üzerinde Osmanlı armasının taşınmasına

¹³⁰Sultan Abdülhamit, *Siyasî Hatıratım*, İstanbul, 1987, s. 209

¹³¹ Şark Ticaret Yıllığı,1888, s.411.

¹³²BOA DH. MKT./171/10

¹³³BOA, İ.HUS,18/1311

Sultanın müsaadesinin buyrulduğu ve 23 Temmuz 1900 tarihinde divanı hümayun tercümanı merhametli beyefendi hazretlerinden alınan pusulada beyan olunmuştur¹³⁴. Steinway & Sons firması istekleri konusunda Sultandan gerekli izinleri almışlardır. Ancak Selçuk Alimdar Osmanlı'da Batı Müziği adlı eserinde firmanın New York'taki ofisiyle yapılan 2010 tarihli yazışmada Osmanlı armasına ilişkin ellerinde bir belge olmadığını lakin 1900'lerin başlarından beri halen piyanolarının yankı tahtalarına Sultan II. Abdülhamid'e ait olduğunu düşündüğü Osmanlı tuğralarının basıldığını tespit etmiştir¹³⁵.

Diğer bir ünlü piyano üreticisi Fried Ehrbar'da Viyana'da bulunan Piyano mağazası için Osmanlı arması asmak için Sultan II. Abdülhamid'den müsaade istemiştir. Avusturya imparatorunun piyanocu ve fabrikanın direktörü mösyö "Arbar" olarak belgelerde geçen Fried Ehrbar'a 14 Mart 1900 tarihinde Sultan tarafından gerekli müsaade verilmiştir¹³⁶.

Başka bir piyano üreticisi olan William Tornhill piyano çeşitlerinin ve resimlerinin olduğu bir albümü padişaha yüksek saygı ve hürmetleriyle arz ve taktim edilmesi için verildiğini 14 Haziran 1882 dosya tarihli ilgili belgede bildirir¹³⁷.

Yine Alman piyano üreticisi Ernst Kaps 1902 tarihli ilgili belgede Sultan'dan Piyanocubası unvanını kullanmak için izin ister. Bu izin Sultan tarafından kendisine lütfedilir¹³⁸. Yine 1907 tarihli belgede Pleyel, Lyon & Cie'nin Sultanın Piyano tedarikçisi unvanı talebi Saray tarafından uygun görülüp kendisine verilmiştir¹³⁹.

5.4. Piyano notası için yayınlar

Osmanlı Devletinde Piyanoya ilgilinin doğurduğu başka bir ihtiyaç ise öğrenmek ve icra etmek için gerekli olan metot ve nota yayınlarıdır. Piyano icra etmek isteyen özellikle İstanbul ve İzmir gibi Osmanlı devletinin kültürel öncü şehirlerinde yaşayanlar için bu talebi karşılamak üzere çeşitli yayınlar yapılmaya

¹³⁴BOA DH. MKT./2380/2

¹³⁵Alimdar, s.289

¹³⁶BOA, DH. MKT,2318/38

¹³⁷BOA, Y.PRK. BŞK/6/13

¹³⁸BOA, DH. MKT, 546/76

¹³⁹BOA, DH. MKT, 1142/41

başlar. Gerek sadece piyanoya mahsus gerekse farklı müzikal içerikli dergilerde piyano notaları yer etmiştir. Türk müziğini çok sesli olarak icra edilmesi için çeşitli piyano düzenlemeleri yapılması da yine bu dönemde başlamıştır.

Bu konuda öncü yayıncılardan ismi öne çıkan Comendinger ailesidir. Avrupa'dan gelen nota yayınlarını da kendi mağazasında Comendinger mühürlü olarak satmıştır. Bunun yanında kendi basmış olduğu nota yayınlarına özen estetik göstermiştir. Yayınları arasında;

Marche Djezaer, Piyano için arajman Kirkor Sinanyan

Hazine-i Hümayun'dan Mehmed Ali Bey'in İzmir Marşı piyano aranjmanı

Andalouse pour piano par E. Pessard

Pieds Legers, Vals pour piano par G. Rauch

Polka des Anglais Pour Piano G. Allier

Gel keyfim gel isimli piyano için hazırlanan müzik notaları, Paul Lange

Air Turcs isimli Madame Caroline Pons Türk havalarının piyano uyarlaması notaları örnek gösterilebilir¹⁴⁰.

Yine F. Adam Comendinger tarafından yayınlanan notalar Madame Herzmainka de Slupo isimli Levanten bir hanım efendi tarafından piyano için hazırlanmıştır. Franz Liszt'e İstanbul konseri için verilmek üzere hazırlanan notalar içinde piyano için uyarlanan Türk müziği eserleri olması; "*Madam Hermanska dö Zlupo'nun piyano için tertip eylediği işaret-i elhan ve negamatın esma ve numeroları*" (Hicaz, Ferahnak, Köçek, Segâh, Nihavend, Suznak, Hicazkar, Acemşiran, Müteferrik) dikkat çekicidir¹⁴¹.

Yine dönemin meşhur nota yayıncılarından Hacı Emin Efendinin hazırladığı "chant Turcs" başlıklı ve Guatelli, Zati bey, Melik efendi gibi müzisyenlerin

¹⁴⁰Gönül Paçacı, Tunçay, *Neşriyat-ı Musiki: Osmanlı müziğini okumak*, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019s.327-328-329

¹⁴¹Tunçay s.302

piyanoya uygun biçimde armonize ettikleri çeşitli marşlardan ve şarkılardan oluşan büyük boy yaprak notalar Ma'ulumat dergisinin ilavesi olarak yayınlanmıştır¹⁴².

Yine Hacı Emin Efendinin yayınlamış olduğu fasıl halindeki notalar, çift portre üzerine piyano için yazılmış notaları içeren büyük boy 30 sayfadan oluşmaktadırlar. "Fenn-i musikiden rast faslına mahsus piyano notasıdır" başlıklı bu seriye dâhil olduğu düşünülen bir fasıl daha vardır. Suzidilara 1876, Neveser Faslı ise 1877 tarihinde yayınlanmıştır¹⁴³. 1845 tarihinde doğmuş olan Hacı Emin Efendi, Muzika-yı Humayun'da Türk ve Batı müziği eğitimi almış Guatelli Paşa'nın öğrencilerindendir.

Diğer bir nota yayıncısı olan Sotiri Christidis aynı zamanda Pera'da müzik mağazası sahibidir. Çok sayıda Batı müziği eğitim metodu ve bunun yanı sıra icra edilmek üzere hazırlanan çeşitli eserleri de özenle basıp yayınlamıştır. Piyano için yayınladığı notalara örnek olarak;

Miralay Rifat Bey'in Vatan Silistre, Devlet-i Aliye-yi Osman'ın Milli Neşidesi N. Baldi tarafından piyano aranjesi,

Üçüncü fırka Muzika zabiti İbrahim Efendinin V'ad eylemişim ey peri, isimli suzinak şarkının piyano için aranjesi,

Ordu Marşı piyano notaları

Leblebici kantosu piyano aranjesi İbrahim Efendi,

Seni Gördükçe titriyor yüreğim, Hicaz şarkının piyano aranjesi

Kanuni Mehmed Bey'in Zevk-i tarab Peşrevi, piyano için Mösyö Radelya tarafından düzenlenmiştir.

Fantezi Dans şarkısı, Şeyda Dans şarkısı, Ferda fantezive vals şarkısı Tsero bey tarafından piyano uyarlaması¹⁴⁴ mevcuttur.

Yine başka piyano için yayınlanmış olan "Chant Turc" başlıklı fasıl mecmuası Nihavend Taksim notasını içermektedir. Piyano için alaturka şarkılar ibaresinin

¹⁴² a.g.e. s.314

¹⁴³ a.g.e. s.321

¹⁴⁴ a.g.e.s.322-325

bulunduğu kapağı olan 16 şarkıdan oluşan yayının aranjmanları Besteci Garbis Efendi tarafından hazırlanmıştır¹⁴⁵.

Osmanlı'nın önde gelen Batı müziği bestecilerinden olan çeşitli kurumlarda icracı, hoca ve yönetici olarak görev yapan (Darü'l-elhan, Darü'lbedayi), Aranda ve Guatelli paşaların öğrencisi, Mızıkay-ı Hümayun üyesi Miralay Mehmed Zati Bey (Arca) "kütübhaneye-i Musiki 'den" adlı yayınında kendi bestelerini de yayınlamıştır. Yayınladığı eserlerden piyanoya dair örnekler ise;

Baykuşun Masalı, Güftesi Halid Fahri, Bestekârı, Mehmed Zati (Arca), solo piyanoyla beraber, Bir Genç Kıza, okullarda ve törenlerde piyano ile seslendirilmek üzere düzenlemiştir. Güftesi Türk şair Mehmed Emin Bey, Bestesi M. Zati, Gibi eserleridir¹⁴⁶.

Kudmanizade Şamlı İskender, İstanbul'un önemli müzik yayıncılarından Şamlı kardeşlerin en uzun yayın yapan üyesidir. Çeşitli müzik hocalarını da eğitim vermek üzere tertipleyen Şamlı İskender'in, listesindeki piyano hocaları şu şekildedir;

Haçik efendi, Piyano hocası olup alaturka ve alafranga tarzında eğitim verebilmektedir,

Madmazel Orniştayn piyano hocası olup alafranga tarzında eğitim vermektedir¹⁴⁷.

Piyano ile alakalı olan yayınlarına örnek olarak;

Leblebici Horhor Opereti, piyano için, Piyano notalarını Yayınladığı aynı mecmuada şu ibare mevcuttur; "*Piyano, keman, mandolin vesaire bilcümle alafranga notalar mağazamızda mevcuttur*"¹⁴⁸.

Diğer bir yayıncı J'd'Andria piyanoyla ilgili yayını;

Puccini'nin Madame Butterfly adlı operasının Charles Godfrey tarafından piyanoya uyarlanmış potpurisidir.

¹⁴⁵ a.g.e.s.337

¹⁴⁶ a.g.e.s.366

¹⁴⁷ a.g.e.s.487

¹⁴⁸ a.g.e.s.467

Karl ve Alfred Kopp kardeşlerin yayınladığı Kirkor Sinanyan piyano uyarlamaları ve bestelerini içeren İstanbul Yedigârı isimli yayının yanı sıra Olivier Metra'nın Serenade Valse Espagnole Piano isimli önemli bir nota yayını da mevcuttur. Osepyan yayınlarından olan “*mecmua-i Müntehabat-ı Negamat-ı Türkiye*” başlıklı yayında piyano ve ses için hazırlanmış olduğu çift portreli notalar mevcuttur. Bu yayın içerisinde 4 Türk müziği eserini bulundurmaktadır¹⁴⁹. Balatti yayınlarından, “6 *Chansons Populaires Orientales/Şarkılar*” isimli 6 şarkıdan oluşan piyanoya uyarlanmış yayını mevcuttur. Bunun dışında piyanoyla ilgili bir diğer önemli yayını “collection de Melodies Orientales Turques” isimli, Madame Caroline Pons tarafında piyanoya uyarlanmış olan şarkı notalarıdır¹⁵⁰. Yine başka bir yayıncı İzmir Marşı'nın Piyano uyarlaması notalarını yayınlayan Lehner yayını evider. Yayıncısı belli olmayan ve “Vive La Liberte” İsmi taşıyan Polka Mazurka piyano notasının kapağında S.A.I. Le Prince Nedjmeddin isimi görülür¹⁵¹.

Bu saydığımız yayınlara yurtdışında basılan lakin Osmanlı Mührü taşıyan bazı nota yayınlarını da zikretmemiz gerekirse;

No.1 La Marseillaise bearbeitet von Ferdinand Beyer, piyano notaları Paris'te basılmış olup, Comendinger mühürlüdür.

Bicyclette Galop par J. Burgemein, piyano notaları yine Paris'te basılmış ve yine Comendinger mühürü taşımaktadır¹⁵².

Bir başka yayıncı Onnik Zaduryan'nın yayınlamış olduğu Nevhat isimli notaların arasında, piyano Muallimi Mihran Efendiye ait Saba, Kürdilihicazkâr, Hüzzam, Ferahfeza, Anadolu Eğin taksimi ve Tayyare Marşı notaları yer almaktadır.

¹⁴⁹ a.g.e.s.505

¹⁵⁰ a.g.e.s.507

¹⁵¹ a.g.e.s.511

¹⁵² a.g.e.522

VI. BÖLÜM SONUÇ

XIX. Yüzyılda Pişano'nun Sultanın Mülkündeki yani Osmanlı devletindeki serüveninin etrafında büyük bir değişim ve dönüşüm cereyan eder. Pişano 'nun tarihini araştırmamızın sonucunda birçok değişime pişanoyla beraber tanıklık ederiz.

Öncelikle yeniçeri ocağının kaldırılması sonucunda tarihe karışan askeri müzik ocağı Mehterhane'nin yerine kurulan Mızıka-yı Hümayunun içerisinde pişanoyu görürüz. Pişano askeri değişime tanıklık eder ve yeni kurulan batı müziğinin resmi kurumunda, bu yeni müziğin öğretilmesindeki en önemli enstrüman haline gelir. Birçok Avrupalı batı müziği uzmanı bu askeri bandoda görev yapar. Başta Cuma Selamlığı, Kabul merasimleri, Sur-i Hümayun, Muayede, Culus ve Bey'at gibi merasimlerde Mızaka-yı Hümayun görev alır.

Osmanlı sarayında özellikle Sultan Abdülmecid'le birlikte neredeyse sarayın her köşesinde pişano görülür. Pişano böylelikle Osmanlı Saraylarının Avrupalılaşan mimari ve dekoratif yapısının bir parçası haline geldiği görülür. Sultan Abdülmecid'le birlikte sonrasındaki tüm Sultanların da Pişano dersleri aldıkları ve pişanoyu iyi derecede icra edecek hatta kıymetli eserler bırakacak seviyeye geldikleri görülür. Saraylar aynı zamanda kültürel ve müzikal faaliyetlerin merkezi haline gelir. Dolmabahçe ve Yıldız Sarayında bulunan saray tiyatrosunda Batılı sanatçıların opera ve konserleri Saray halkı tarafından ilgiyle izlenir. Şehzadelerin eğitimleri Sultan Abdülmecid'le birlikte değişir. Kafesten kurtulan geleceğin Sultan adaylarının eğitimleri geleneksel derslerden gayri olmamakla birlikte daha nitelikli ve sosyal bir eğitime dönüşür. Sultan ve Şehzadeler yurt dışı gezileriyle Avrupa monarşisini ve Avrupa kültürünü birebir tecrübe etme şansını yakalarlar. Sultan Abdülaziz ile birlikte Şehzadelerin eğitimlerine Avrupa'daki prenslerin eğitimi örnek alınarak askeri eğitimde dâhil edilir. Sultan II. Abdülhamid'le en yüksek niteliğe kavuşan hanedan okulu olan Mekteb-i Ali'de yine müzik dersleriyle pişano kendini gösterir. Bu dönemde Şehzadelerin bağımsızlıkları ticari ve sosyal yönden geliştiği söylenebilir. Kendi hanelerini yöneten şehzadelerin çocuklarının eğitiminde yine pişano vardır. Kısacası artık yeni yaşam dinamikleriyle XIX. yüzyıl yeni Sultan figürü ve hanedanı karşımızdadır.

Bir başka husus ise Osmanlı sultanlarının batı müziğine olan ilgisinin sadece modernleşme şartlanmasından kaynaklı olmamasıdır. Bu hanedanın üyelerinin yüksek zevkleri ve sanat kavrayışları tarihsel süreç içerisinde rahatlıkla gözlemlenebilir. Dolayısıyla bir Sultanın zevkinin dönem içindeki herhangi bir insanın, sanatı kavrayışıyla bir tutmak veya bir devlet adamının gelenekçi bakışıyla tarif edilmesi pek gerçekçi olmasa gerektir. Sonuçta Sultanların ve hanedan üyelerinin müzikal anlamda tercihlerini etkileyen estetik zevkleri göz ardı edilmemelidir. Osmanlı sultanlarından bugün kalan piyanolara bakıldığında estetik zevklerinin gözden kaçması mümkün değildir. Özellikle Hanedan üyelerinin Avrupa seyahatleri ve gözlemleri müzikal zevklerinin yönelimi konusunda etkili bir faktör olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır. Sultanların sanata ve sanatçılara yaklaşımının ne kadar cömert olduğu arşiv belgelerindeki çeşitli lütuflardan ve dönemin Avrupa basınından kolaylıkla anlaşılır. Aslında bu cömertlik ve armağanlar Doğu geleneğinin davranış şekli olarak Avrupalıların en sevdiği davranış şeklidir. Özetle bazı sanatkârların Avrupa’da bulamadıkları bu ilgi ve ikramları elde etmek için bile Osmanlı devletine yerleştiği düşünülebilir. Nitekim Sultanlar da araştırmamda bahsini ettiğim gibi bu durumdan hayli bunalmışlardır.

Osmanlı Sarayının batıya doğru bu yönelimi devlet yönetimindeki bürokratların ve hali vakti yerinde olan Osmanlı zenginlerinin ailelerini etkiler. Bu aileler Sarayı örnek alarak özellikle çocuklarına yabancı hocalar tutarak hem piyano hem de yabancı dil eğitimi vererek bu sosyal dönüşüme katılırlar. Artık Osmanlı devletinin bu seçkin zümrelerinin de konaklarını Avrupalı piyano süsler. Böylelikle dönemin konaklarının dekoratif değişiminin Avrupalı unsuru olmuş olur.

Eğitimdeki değişim yalnız Saray ve çevresiyle kalmaz Osmanlı mülkündeki yeni eğitim sisteminin ders müfredatında müzik dersleri yer bulur ve bu ders çoğunlukla piyano ile verilir. Piyano Osmanlı maarif sistemindeki değişime tanıklık eder hem de bu değişimin unsurlarında biri olur.

Batı müziği sadece devlet eğitimiyle de sınırlı kalmaz birçok yabancı hocanın Osmanlı topraklarına gelip hem özel okullar açıp hem de özel dersler verildiği görülür. Bu özel okulların müzik eğitiminde şüphesiz piyano ön plana çıkar. Bu ihtiyaçla beraber piyano öğretmeni gibi yeni meslek dalının oluştuğu görülür.

Piyano temini için Sultanların öncelikle yurt dışından tedarik talepleri olduğu arşiv belgelerinde sabittir. Bu tedarikleri Avrupa'nın ve Amerika'nın önde gelen piyano üreticilerinden karşıladıkları görülür. Bu piyanolar incelendiğinde şöyle bir detay göze çarpar piyano üreticileri çoktan markalaşmıştır. Her yeni piyano üretiminde kataloglar Osmanlı Sarayına ulaşmıştır. Piyano sanayi devriminin en güçlü ve en değerli kültür ticareti ürünü haline gelmiştir. Amerika'dan sipariş edilen piyanolar Avrupa'da bulunan tedarikçiler aracılığıyla Osmanlı Devletine ulaştırılması bu tedarik zincirinin bir kültür ürününde bile ne boyuta geldiğinin güzel bir örneğidir. Batı Kültür ürünlerinin bir Pazar haline gelmesi ve Osmanlı devletinin yüzünü batıya dönmesiyle, piyano şirketlerinin ürünlerini daha kısa yoldan satmak için Osmanlı devletinde temsilcilik yoluna gittiği görülür. Bu temsilcilerden en meşhuru olan Comendinger ailesi bu ticari aracılık rolünü üstlenir ve Osmanlı devletinde piyano ve piyano ürünlerinin satıldığı mağazalar açılmaya başlar. Böylelikle enstrüman tedarikçileri, bakım onarım işleri gibi yeni bir ticari alan ve mesleki grup ortaya çıkar.

Bu müzik mağazaları Pera ve Galata civarında çoğunlukla açılır ve günümüzde bile hala müzik mağazalarının bu bölgelerde olması dikkat çekicidir. Avrupai yaşam tarzının merkezi olan muhit aynı zamanda belediyeçilik faaliyetlerinin başladığı model bölgedir. Nüfusunun çoğunluğu gayri Müslimlerden ve Avrupa kökenlilerden oluşan muhitte yabancı ülkelerin okulları ve temsilcilikleri de yer alırdı. Hem kültür hem de ticaret kolonisi görünümündeki Pera'nın müzik ve piyano açısından önemi büyük olur. Bu semtte inşa edilen meşhur tiyatro sahneleri ve elçilik binalarında Ünlü Avrupalı müzisyenlerin konserleri, operalar ve çeşitli sanat gösterileri yapılırdı. Batı müziğinin Osmanlı topraklarında kültüre pozitif katkılarından biri sahnelerin ve buna bağlı olarak kültür etkinliklerinin çoğalması halk arasında bu sahne kültürün yayılmasını sağlamasıdır, Çünkü ilerde bu durumdan Osmanlı Türk müziği sanatkârları hem faydalanacaklar hem onlara model teşkil edecek ve tatlı bir sahne rekabeti oluşmasına vesile olacaktır. Bu sahnelerin de vazgeçilmezi piyano ve piyano icracıları olacaktır.

Batı müziğinin Osmanlı topraklarına gelişinin diğer önemli katkısı Batı Notasyon sisteminin gelmesiyle olmuştur. Batı Notasyon sisteminin Osmanlı Türk müziği için de kullanılmasıyla beraber birçok eser kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Batı Notasyon sistemi sanılanın aksine Meşk sisteminin sonunu hazırlamamıştır,

uzunca bir süre birçok üstat bu yöntemle müzik öğretmeye devam etmiştir. Bunun yanı sıra batı müziğinin Osmanlı devleti tarafından benimsenmesi bir yandan Osmanlı Türk müziğine dinamizm kattığı söylenebilir. Batı müziği ustaları ve batı müziği formlarıyla hem müzikal hem de kültürel bir rekabet başlamıştır. Her ne kadar Saray çevresinden eski ilgiyi göremeseler bile bu ilgi kendilerinden tamamıyla kesildiği söylenemez. Keza Sultanlarının çoğu aynı zamanda geleneksel müziğin de icracısıdır. Zira zaman zaman müziğin tamamen Saray çevresinden uzaklaştırıldığı padişahlar dönemini tecrübe eden bu köklü gelenek o dönemde bile gücünden ve etkisinden bir şey kaybetmemiştir. Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı Türk müziğinin en muazzam seslerinden biri olan Hacı Arif Bey'den bir şarkı söylemesini istemesi üzerine, ters mizacıyla bilinen bestekâr Sultanın bu isteğine “sanatta irade-i Hümayun olmaz” diyerek verdiği cevapla, bu müziğin ustalarının batı müziği ustalarına nazaran daha az patronaj kaygısı taşıdıklarını düşündürebilir.

Çünkü geleneksel müzik hem dünyevi mekânlarda hem de uhrevi mekânlarda ve halk arasında şehirde yaşamaya devam ettiği gibi müzik eğitiminin verildiği okullarda her daim kendine yer bulmuş ve ünlü müzisyenler yetiştirmeye devam etmiştir. Bazı Türk müziği eserleri piyano ile aranje edilmeye ve çalınmaya başlanmıştır. Bu çok sesli denemeler piyano üzerinden gerçekleştirilir bu denemelere Sultan V. Murad'da katkıda bulunmuştur.

Piyanonun yaygınlaşması ve Batı Notasyonu'nun öğrenilmesi gereksinimiyle bu alanda nota yayıncılığı başlamıştır. Gerek Avrupa'dan gelen notalar gerek yurt içindeki müzik mağazaları tarafından onlarca nota basılır ve böylelikle müzik yayıncılığı başlar. Bu sadece batı müziğiyle sınırlı kalmaz ve Osmanlı Türk müziği için de birçok nota yayınlanır. Bu yayıncılığa piyanoya ilginin ön ayak olduğu görülür. Böylelikle Osmanlı topraklarında hem Osmanlı Türk müziği hem de Batı müziği için külliyat oluşmaya başlar. Bu durum aynı zamanda basım ve yayıncılığın gelişimini gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Dönüşümün diğer bir kültürel tarafı edebiyatta ise piyano dönem yazarlarının vazgeçilmez batı imgelemesi haline gelmesidir. Yazarlar gerek değişimi göstermek, gerek geleneksel ve modernlik çatışmasını göstermek ya da ne kadar batı kültürüne hâkim olduğunu göstermek adına eserlerinde piyanoyu kullandıkları görülmektedir.

Bu da aslında Osmanlı aydınının piyanoyu sadece piyano olarak görmediğinin düşünsel yansımasıdır.

Yine dönemin gazetelerinde hem konser hem de piyano ve müzik eğitimcilerinin ilanları dikkat çeker. Dönem Gazetelerin bu tarz ilanları yazılı basın organlarının kullanımı ve gazeteciliğinin renkliliğini göstermesi açısından önemlidir.

Bir başka değişim kadınların sosyal hayata katılımlarında görülür. Müzikal dönüşüm kadınları da etkiler gerek Osmanlı Sarayının kadın Sultanları gerekse Harem halkı bu değişime ilgiyle katılırlar. Hanedan üyesi kadın Sultanların çoğu ve harem halkı piyano dersi alır ve iyi derecede piyano icracısı olurlar. İyi birer müzisyen olup çeşitli batı müziği formlarında eserler verirler. Bunun yanı sıra birçok gayri Müslim kadın piyano öğretmeni ülkede dersler vermeye başlar. Avrupalı kadın müzisyenler konserler verir ve sahne sanatlarına katılımları göz ardı edilemez derecededir. Devlet eğitimi veren kız okullarında ve diğer okullarda müzik dersi gibi çeşitli sanat dallarında dersler verilmeye başlar kadınlar yabancı dil öğrenir. Kadınların değişen sosyal yaşamlarının ortasında yine piyano görülür. “Değişim müzikle başlar” sözüme adeta kanıt olur bu durum.

Özetle Piyano, sadece bir müzik enstrümanı değildir. Piyano tarihi, Avrupa’da müzikal anlamda teknik değişimin unsuru olduğu kadar Osmanlı devletinin de Kültürel dönüşümünün müzikal anahtarı olmuştur. Sanayi devri sonrası Avrupa’nın doğuya tek taraflı kültür ticaretinin en gösterişli ürünüdür. Avrupa’dan Amerika’ya oradan uzak doğu ve Japonya’ya kadar kendine pazar bulan piyano XIX. yüzyıl kültür ticaretinin dünyada hızla kat ettiği mesafeyi gözler önüne sermesi açısından da ilgi çekicidir. Osmanlı devletinin müzikal ve kültürel değişimine ve bunun sonucu olan geleneksel ve yeni çatışmasına eşlik etmiş, I. Ve II. Meşrutiyeti gibi büyük siyasal değişimlere kendisiyle bestelenen marşlarla katılmış nice savaşları görmüş piyano, Osmanlı devletinin yıkılmasından Cumhuriyetin kurulmasına ve bugüne değin, ilk geldiği o Saraylarda, tarihe ve hayata tanıklık etmiş bir kültür varlığı olarak hala gözler önünde bulunmaktadır.

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Bâb-ı Âsafî Defterleri No: 1, s. 64/68

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Cevdet Maliye, 182/7653

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî./2380/2

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî 2318/38

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî 546/76

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî 1142/41

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî./171/10

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hazine-i Hâssa Defterleri 1316.H/116-8

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Dâhiliye,854/68476

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Hariciye 41 /1915

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Hususi 18/1311

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Taltifat 70/1312.B/103

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Taltifat 27/1311.M/123-4

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Taltifat 27/1311.M/123-5.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Taltifat 27/1311.M/123-8.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı 8/83

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı74/89.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı /6/13

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik 50/18

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik 14/37

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Tarirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği, /11/56

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlikler ve Komiserlikler Tahriratı ./4/52

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi 918/11.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Maarif Nezareti Tedrîsât-ı Âliye Dairesi 174/6.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı Tâlîye Dairesi 688/27.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B.(2003).*Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Alimdar, S. (2016), *Osmanlıda Batı Müziği*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları,
- Aracı, E. “Londra Cyrstal Palace’da Sultan Abdülaziz Onuruna Verilen Konser”, *Toplumsal Tarih Dergisi*,(Ocak 1998), İstanbul
- _____, Emre.(2006).*Donizetti Paşa*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____,Emre.(Mayıs 2012) “kayıp seslerin izinde ”*Andante Dergisi*: İstanbul
- Behar, C.(1993)*Zaman, Mekan, Müzik*, İstanbul: AFA Yayınları,
- _____, Cem. *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Blasco, V.(1907).*Fırtınadan Önce Şark*.(Çev.N. Gül Işık).İstanbul :Türkiye İş Bankası Yayınları.2007
- Çorlu, S.M.(15 Nisan 1938)“Abdülhamid ve Garp Musikisi”, *Akşam* S.4
- De Amicis, E.(1986) *İstanbul*.(Çev. :B. Akyavaş) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Deleon, J.(2000) *Pera Hatıratı (Anı/Arşiv)*,İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın,
- Eğecioğlu, Ö.(2006)“E.Strauss’un Sultan Abdülaziz’e ithaf ettiği Beste” *Musiki mecmuası*. İstanbul: Sayı:477.Aralık. s.2-17
- Gazimihal, M. R.(1955) *Türk Askeri Mızıkaları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi,
- Gültek, B.(2007) *Piyano Bir Çalgı Biyografisi*, Ankara: Epilog Yayınları.
- Karadağlı, Ö.(2006) *Türkiye’ye Müzikli Sahne Sanatlarının Girişi-Dikran Çuhacıyan Öncesi ve Sonrası*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan G. S. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karpat, K. H.(2003).*Osmanlı Nüfusu 1830-1914:Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul :Tarih vakfı Yurt Yayınları.

- Kutlay, E.(2010). *Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri* .İstanbul: Kapı Yayınları.
- _____, Evren(2017).*100 soruda Osmanlı müziği*, İstanbul: Rumuz Yayınevi.
- Kosal, V.(2001)*Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Batı Müziği*. İstanbul: Eko Basım Yayın Evi.
- Loesser, A.(1990) *Men, Women and Pianos: A Social History*: NewYork, Dover publication .
- Mardin, Ş.(2012) *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Mehmed Celal.(1900) *Piyano*, İstanbul :A. Asaduryan Şirket-i Matbaası,,
- Osmanoğlu, A.(1994) *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*,selis: İstanbul,
- Özalp, N.(2000).*Türk Müsîkîsi Tarihi*. Cilt I-II. Ankara: Milli Eğitim Yayınları,
- Öztuna, Y.(1990) *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C.I-II, Kültür Bakanlığı Yayınlan, Ankara.
- Rilke Grosser, A.(2011)*Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Bir Hoş Sada*. İstanbul: Yaylacık Matbaacılık.
- Tunçay. G.P.(2019) *Neşriyat-ı Musiki: Osmanlı müziğini okumak*, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları.
- Say, A.(1997) *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- Saz, L.(2010) *Anılar 19.Yüzyılda Saray Haremi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Sevengil, R.A.(1969) *Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız*, İstanbul: Milli eğitim basımevi.
- Sultan Abdülhamit.(1987) *Siyasî Hatıratım*, İstanbul: Dergah Yayınları,
- Tanrıkorur, C.(2005) ,*Osmanlı Dönemi Türk Müsîkîsi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toker, H.(2013)Sultan Abdülaziz'in Müzisyen Kişiliğiyle İlgili İngiltere'de Yayınlanmış Bir Makale "Sultan and His Music"*Milli Saraylar Dergisi*(10) S.165-171
- Tuğlacı,P.(1986).*Mehterhane'den Bando'ya*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Turan, Ş.(2005).*Türk Kültür Tarihi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Umur, S. (1996).Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Yapımı Bir Piyano, *Milli Saraylar*, Tarih, Kültür, Dergisi, s.70-77.

Uzunçarşılı, İ. H. (1977)Osmanlılar Zamanında Saraylarda Mûsikî Hayatı. *Bellekten* c.41, no: 161: s.79-114.

Üner, A.M.(2006)*Roman ve musiki: Tanzimat ve Servet-i Fünun romanında musiki teması*. İstanbul: Simurg Yayınları,

EKLER

E. Strauss un Sultan Abdülaziz e İthal Ettigi Bes

Ek 1: Eduard Strauss'un Sultan Abdülaziz için bestelediği vals .

Sultan Decorates Charles H. Steinway.

CONSTANTINOPLE, Aug. 2.—The Sultan has conferred the Order of the 'Medjedie upon Charles H. Steinway of New York for excellence in science and art.

Charles H. Steinway of this city is President of the corporation of Steinway & Sons, the piano manufacturing concern. He is at present in Europe.

The New York Times

Published: August 3, 1900

Copyright © The New York Times

ALL THE WORLD'S WELCOME
AT THE
INTERNATIONAL INVENTIONS EXHIBITION, 1885.

TRELOAR'S MATS made of UNBLEACHED CACA-NUT FIBRE, may be seen at the Principal Entrance to the Exhibition, each having woven in it the word "WELCOME" in one of the following languages, viz.:-

WELCOME (ENGLISH)	XAIPE (HINDI)
CEAD MILE FAILTHI (IRISH)	XAIPE TE (HINDI)
FAILTE (IRISH)	مرحبا (ARABIC)
SALUT (FRENCH)	حور آر (PERSIAN)
WILLKOMMEN (GERMAN)	مرحبا افندم (PERSIAN)
WELKOM (DUTCH)	שלום (HEBREW)
HILSEN OG VELKOMST (DANISH)	שלום (HEBREW)
SALVE! (ITALIAN)	
BEN VENUTO (SPANISH)	

"The TRELOAR MATS may claim for themselves a share of honour of their own world as Art-Manufactures of our day."
—The Illustrated London News.

AXMINSTER, WILTON, BRUSSELS, SAXONY,
AND TAPESTRY CARPETS
AT REDUCED PRICES.

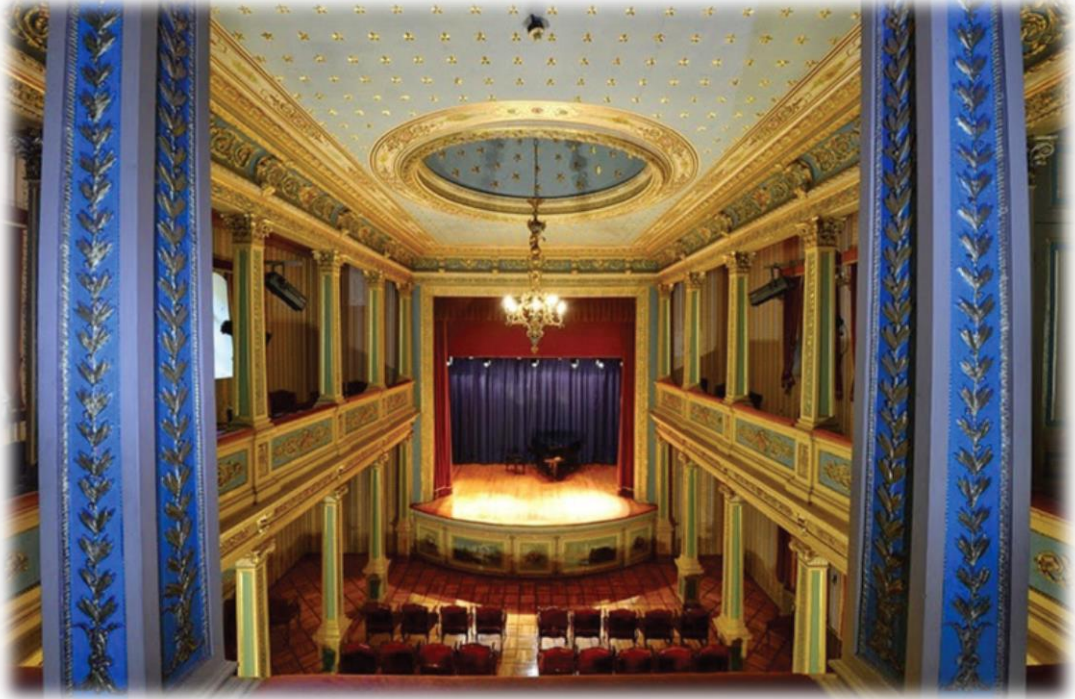
TRELOAR AND SONS
68, 69 & 70, LUDGATE HILL.
CATALOGUES POST FREE.
EDWARD STREET, ROYAL EXHIBITION BUILDINGS.

TRELOAR'S LINOLEUM IS WELL SEASONED, AND THEREFORE WEARS WELL.

Ek 2: Steinway firmasına verilen nişanla ilgili New York Times gazetesinde yer alan yazı ve Londra'da yapılan Uluslararası buluşlar sergisine ait Türkçe "Merhaba Efendiler" yazan afiş.

Ek 3 :Callisto Guatelli Paşa'nın İstanbul'da yapılan Osmanlı Fuarı için yapmış olduğu marşın notalarının kapağı (1863).

Ek 4: Pera Palas Oteli ve Yıldız Saray Tiyatrosu.

Ek 5: Dolmabahçe Sarayı meşkhanesinden bir fotoğraf karesi.

کتابخانه مرکزی
دین

K.8052

784

معارف نظاری طرفندن قبول اولمشد

MARCHE · UNIVERSITÉ

PAR

MEHMED ZATI

pour

PIANO et VOCAL

تتمه سنه ۱۰۸۰ قمری
تقدیم لایحه
۱۰۸۰ قمری

فیاتی
۲

محمد زاتی مطبعه سی

Ek 6: Zati Bey'in Darü'l Elhan Marşı notaları Kapak.

Ek 7:Üstte Bartolomeo Cristofori, tarafından yapılmış olan piyano (1720).Altta Streicher piyano (1821).

Ek 8: Üstte 6.5 oktavlık Érard yapımı piyano (1840) ve altta Pleyel yapımı piyano(1866).

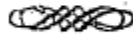
Ek 9: Dârü'l-Elhânda Eğitim ve Öğretim

پیانو

محرری :

محمد جلال

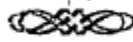

صاحب وناشری :

باب عالی جادہ سنندہ ۲۲ نومبر ولی استانبول

لتبخانہ سی صاحبی

یورغاکلی

معارفی نظارت جلیہ سنک فی ۴ خزیران سنہ ۳۱۶ تاریخلو
و ۱۴۲ نومبرولو رخصتنامہ سیلہ (آ. آصادوریان) شرکت
مربئیہ مطبعہ سنندہ طبع اولنمشدر.

۱۳۱۸

Ek 11: Kastamonulu Mehmed Efendinin yaptığı Yerli Piyano

Ek 12: Piyano Başında Darü'l muallimat Öğrencileri

Ek 13: Yusuf Ziya Paşa

Ek 14: Üstte Musiki Osmani Cemiyeti Üyeleri ve Altta Darü'l Elhan Teşilati

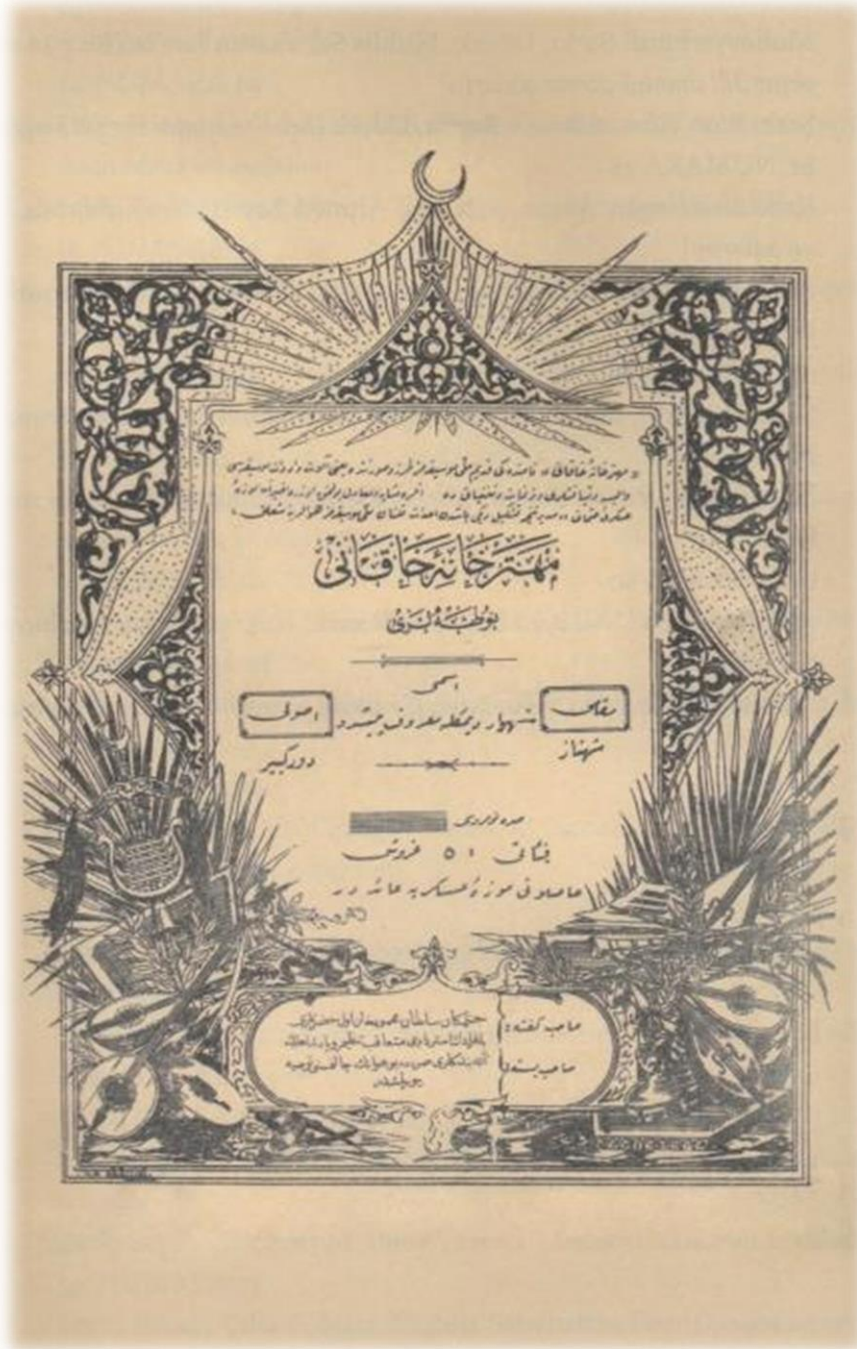

Ek 15 :PiyaniŖ Devlet Efendi ve PiyaniŖ Ahmed Efendilerin aralarında bulunduğu Osmanlı Müzisyenlerinin Fotoğrafları.

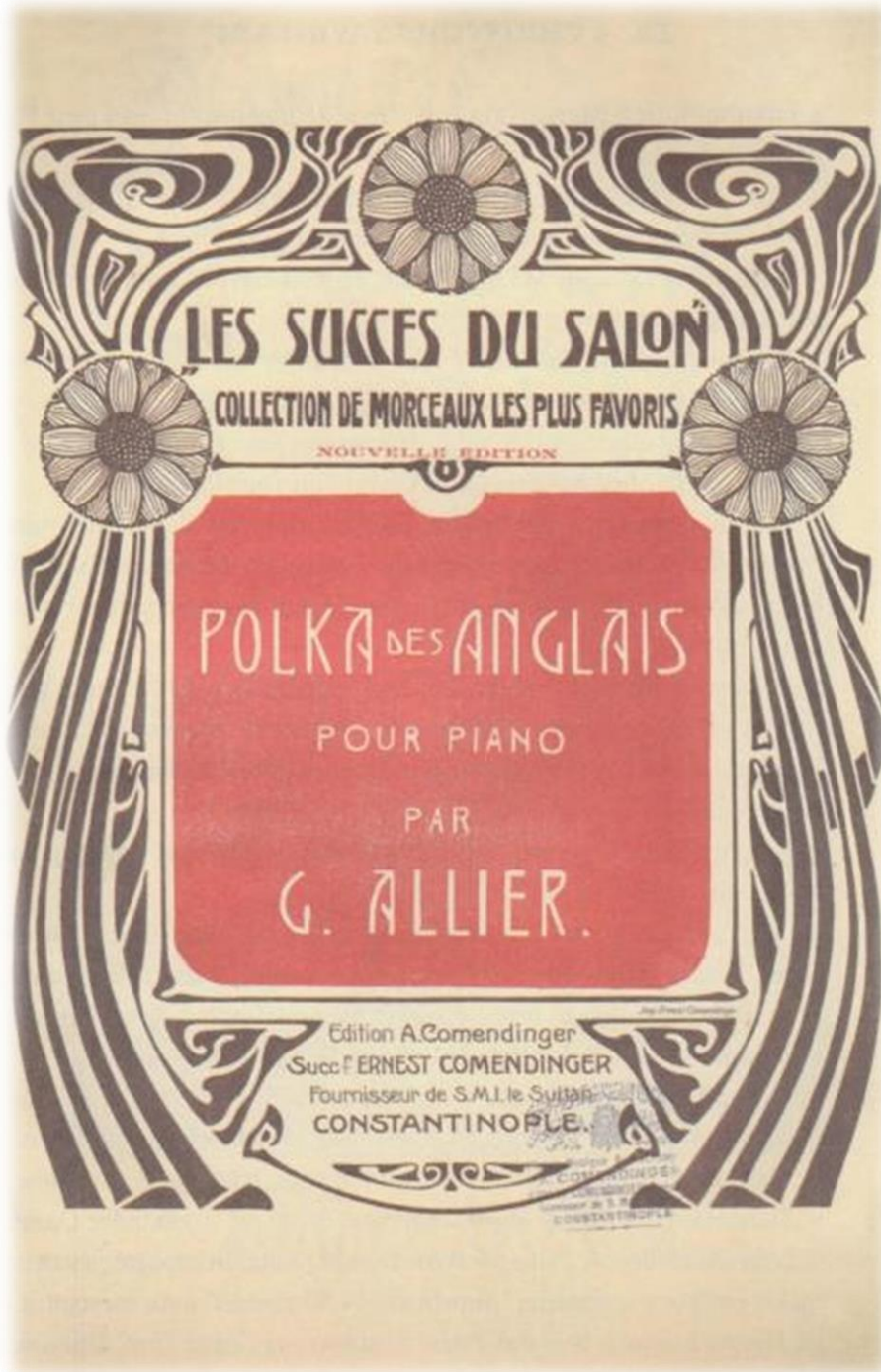
Ek 16: Piyano Muallimi Madmazel Lis'in Tasviri

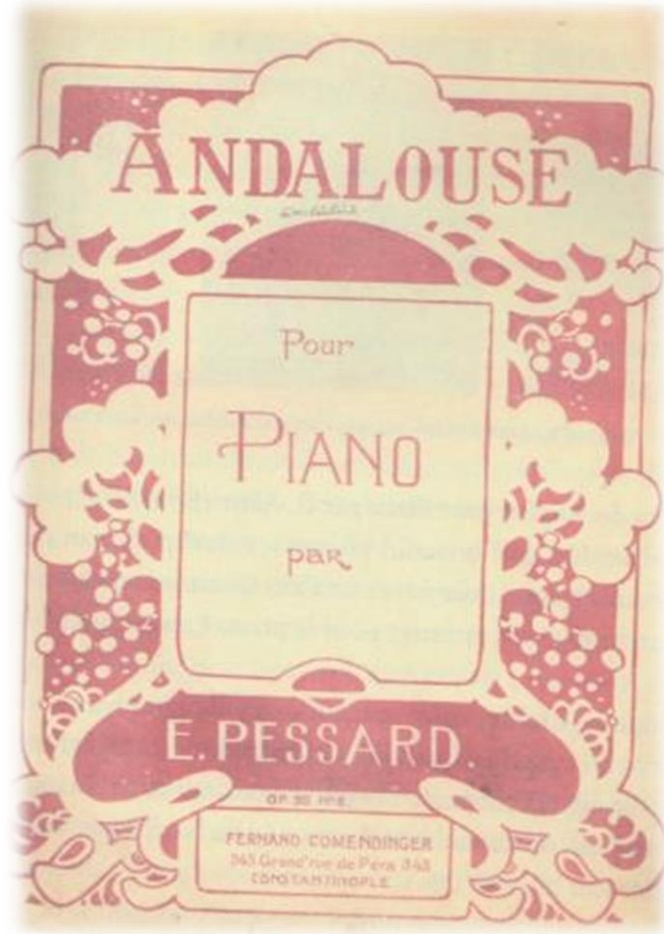
Ek 17: Mehterhane-i Hakani notaları kapak.

Ek 18: Ünlü nota basım ve yayımcısı Şamlı Selim

Ek 19: Comendinger yayını notalar.

Ek 20: Comendinger yayını notalar.

KEUTCHEK

كوتچك

(DANSES TURQUES)

TRANSCRIT ET ARRANGÉ POUR LE PIANO
par

Mlle HERZMAINSKA de SUPNO

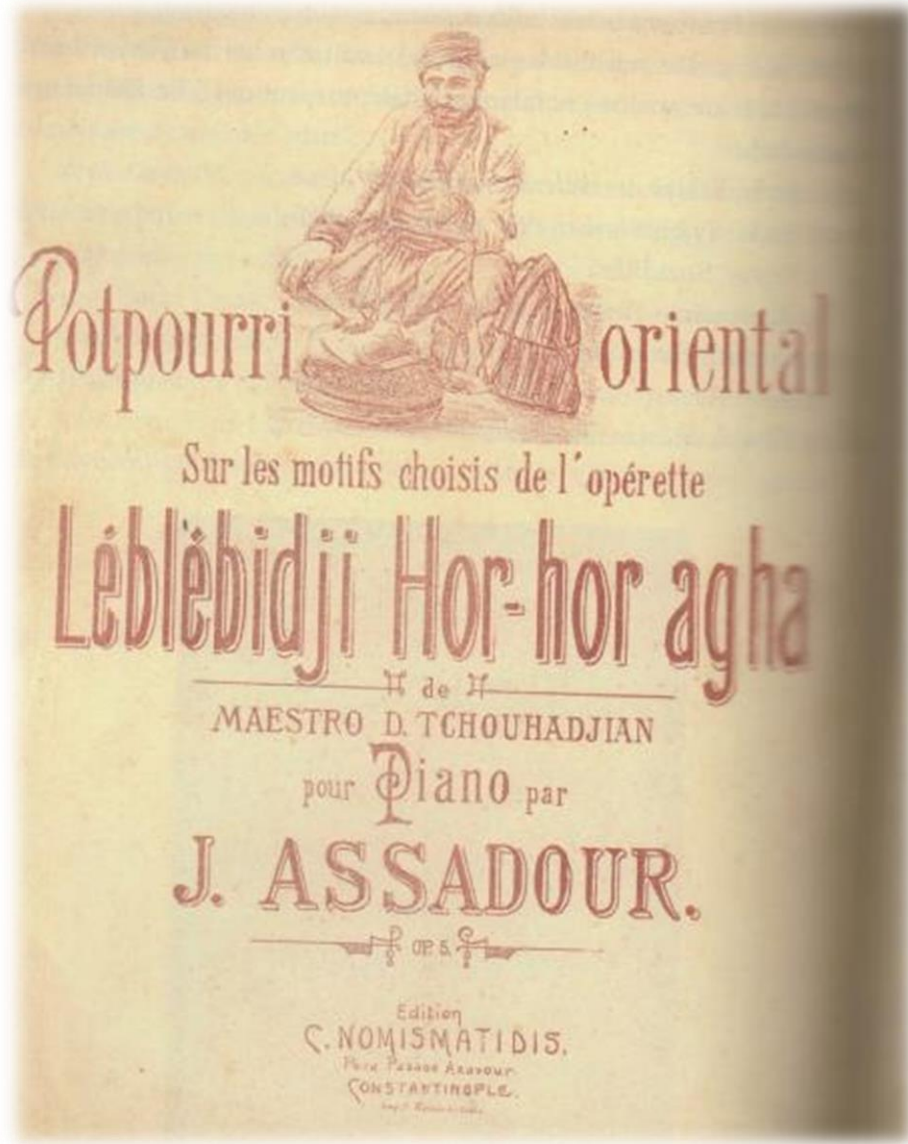

Op.

Prix.

Dépôt chez F. ADAM
N°s 25. & 26. Caspary Haggpoule N°s 25. & 26.
Constantinople.

Ek 21: Comendinger yayını notalar.

Ek 22: Dikran Çuhacıyan'nın yazmış olduğu opera notaları kapak.

Ek 23 :Sultan II. Abdülhamid için yapılmış marş notaları kapak.

Ek 24:Mehmed Ali Bey'in İzmir Marşı'nın Lehner yayını notaları.

Ek 25:Piyoano resimli Neveser fashna mahsus notalar.

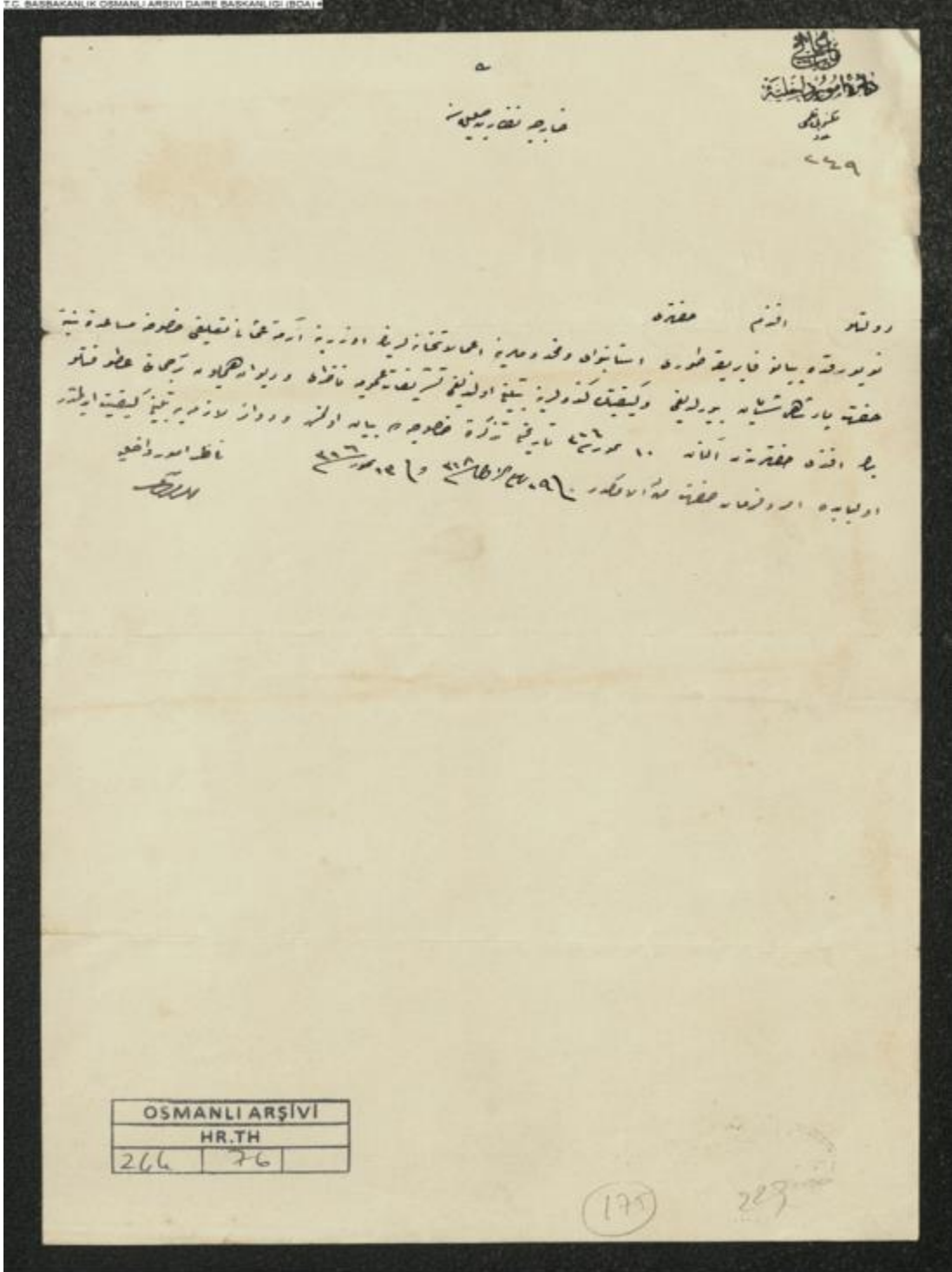

Ek 26: Fehime sultan

Ek 27: Dolmabahçe Saray'ında bulunan Erard marka Piyanolar

HR.TH.00244.00076.001

EK 28 :New York'ta piyano fabrikatörü Steinway ve mahdumlarına imalathanelerinin üzerine Osmanlı arması asmalarına izin verilmesiyle ilgili arşiv belgesi.

HARMONIUMS ET PIANOS
PIANOS DE SALON

HARMONIUMS

1923. Harmonium "Mignon", en bois blanc, 120x120x120, 1 registre "Expansive", claviers mécaniques à UT à UT. Long. 110x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Pour salon. 300. *

1925. Harmonium "Mignon", en bois blanc, 120x120x120, 1 registre, claviers mécaniques, soufflets, expression, bois blanc. 275. *

1927. Harmonium grand modèle, en bois, 120x120x120, enregistre, claviers mécaniques, force, expression, harmonie, enregistre, expression, grand jeu sans gamme, 8 oct., 12 notes, 12 notes. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 575. *

1928. Harmonium d'art, en bois, à notes doubles, 12 registres claviers mécaniques, 8 oct., enregistre, expression, harmonie, sans gamme, 12 notes, 12 notes, grand jeu, force, 12 notes. 625. *
Haut. 85 cm. Long. 120x120.

1922. Piano 7 octaves, en palissandre ou noyer fin, cylindres horizontaux, cadre fixe, mécanisme à sautoir, claviers droits, console à piano, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 350. *

1923. Piano 7 octaves, en palissandre ou noyer fin, cylindres horizontaux, cadre fixe, mécanisme à sautoir, claviers droits, console à piano, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 350. *

1929. Piano style Louis XV, palissandre ou noyer fin, cylindres horizontaux, cadre fixe, mécanisme à sautoir, claviers droits, console à piano, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 350. *

PIANOS AUTOMATIQUES

1920. Piano à cylindres interchangeables, bois blanc, cadre fixe, en noyer ou en palissandre, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 350. *

1941. Cylindres supplémentaires l'us. 150. *

1942. Piano 7 oct., à 12 notes, sans piano. Haut. 120x120, long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 350. *

1943. Cylindres supplémentaires l'us. 1175. *

1944. Cylindres supplémentaires l'us. 200. *

TABOURETS DE PIANO - EPIGONA - ISOLATEURS

1940. Tabouret 3 pieds, en bois, hauteur réglable, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 14.30 *

1941. Tabouret 3 pieds, en bois, hauteur réglable, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 15.75 *

1942. Tabouret 3 pieds, en bois, hauteur réglable, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 20. *

1943. Tabouret 3 pieds, en bois, hauteur réglable, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 20. *

1944. Tabouret 3 pieds, en bois, hauteur réglable, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 45. *

1945. Epigona supplémentaire pour les doigts, bois blanc, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 6.25 *

1946. Boches isolateurs en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 1.50 *

CASIER A MUSIQUE

1947. Casier à musique en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 15.75 *

1948. Casier à musique en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 25. *

1949. Casier à musique en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 33.75 *

1950. Casier à musique en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 62. *

1951. Casier tournant en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 18. *

DESSUS DE CLAVIER ET DE PIANOS - OUTILS D'ACCORDEURS

1952. Dessus de clavier en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 12.25 *

1953. Dessus de clavier en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 2.75 *

1954. Dessus de piano en palissandre, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 10.50 *

1955. Dessus de piano en palissandre, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 20. *

1956. Dessus de piano en palissandre, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 25. *

1957. Clé d'accordeur 1.2 cordes, en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 2.05 *

1958. Clé universelle, en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 1. *

1959. Mètre à corde, en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 17. *

1960. Mètre à corde, en bois, 120x120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. Long. 120x120, prof. 55 cm. Haut. 85 cm. 25. *

TOUT CE QUE VOUS POUVEZ DESIRER SE TROUVE DANS CE TARIF - VOIR LA TABLE DES MATIERES

